

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Tomáš Vachutka

Mauzoleum padlých Jihoslovanů v Olomouci: právní aspekty ochrany
lidských ostatků

Rigorózní práce

Olomouc 2020

Prohlašuji, že jsem rigorózní práci na téma „Mauzoleum padlých Jihoslovanů v Olomouci: právní aspekty ochrany lidských ostatků“ vypracoval samostatně a citoval jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 15. září 2020

Tomáš Vachutka

Rád bych poděkoval všem, kteří mi pomáhali při psaní a podporovali mě při studiu.

Věnováno památce JUDr. Jaroslava Sovinského Ph.D.

Obsah

Obsah.....	4
Seznam použitých zkratek.....	7
Úvod.....	8
1 Historie mauzolea.....	11
1.1 O mauzoleu.....	11
1.2 Vznik mauzolea	11
1.2.1 Československo-jihoslovanská liga.....	11
1.2.2 Zřízení mauzolea	12
1.2.3 Transporty ostatků, pietní slavnosti a darování pozemku	14
1.2.4 První problémy a předání mauzolea Jugoslávii.....	15
1.2.5 Listina o předání mauzolea	17
1.2.6 Chátrání mauzolea.....	18
1.3 Mauzoleum za okupace 1939-1945	19
1.4 Mauzoleum po 2 svět. válce	20
1.5 Současnost	21
2 Úvod do právní ochrany hrobů, hrobek, lidských ostatků a pozůstatků	24
2.1 Obecné přístupy a nastínění historie právní ochrany hrobů, hrobek, lidských ostatků a pozůstatků.....	24
2.2 Právní úprava ochrany hrobů, hrobek, lidských ostatků a pozůstatků v právním řádu ČR	25
3 Právní úprava ochrany lidských ostatků v obecných právních předpisech	27
3.1 Aplikace norem občanského práva v případě mauzolea	27
3.1.1 Obecná ustanovení o lidském těle a jeho částech v občanském zákoníku.....	27
3.1.2 Obecná ustanovení o lidském těle a jeho částech a případ mauzolea	28
3.1.3 Postmortální ochrana podle OZ.....	28
3.1.4 Uplatnění postmortální ochrany	29
3.1.5 Stav mauzolea z pohledu dobrých mravů	33
3.2 Aplikace trestního práva v případě mauzolea.....	35
3.2.1 Obecné vymezení lidského těla a jeho částí v TZ.....	35
3.2.2 Trestněprávní povaha zásahů do lidských ostatků, hrobů a piety	36

3.2.3	Mauzoleum a trestné činy výtržnictví a poškození cizí věci.....	38
3.2.4	Mauzoleum a trestný čin hanobení lidských ostatků.....	40
3.2.5	Možnosti trestání	41
3.2.6	Související trestněprávní otázky a shrnutí.....	43
3.3	Ochrana lidských ostatků z hlediska památkové péče.....	44
3.4	Ochrana lidských ostatků jako součást základních práv a judikatura	44
3.4.1	O ochraně všeobecně.....	44
3.4.2	Případ Schwarzenberské hrobky	45
3.4.3	Judikatura Evropského soudu pro lidská práva.....	47
4	Právní úprava ochrany lidských ostatků v samostatných právních předpisech.....	49
4.1	Všeobecně k samostatné úpravě	49
4.2	Aplikace ZPoh na případu mauzolea.....	49
4.2.1	Všeobecně k ZPoh.....	49
4.2.2	Výkladové ustanovení § 2	50
4.2.3	Neveřejné pohřebiště.....	51
4.2.4	Provozovatel neveřejného pohřebiště.....	53
4.2.5	Řád neveřejného pohřebiště	56
4.2.6	Další způsoby zacházení a nakládání s lidskými pozůstatky a ostatky.....	60
4.2.7	Provozování pohřebiště	65
4.2.8	Dozor v pohřebnictví.....	72
4.2.9	Přestupky v pohřebnictví.....	76
4.3	Právní ochrana válečných hrobů-základní východiska	82
4.4	Mauzoleum podle ZVH	83
4.4.1	Obecné pojednání	83
4.4.2	Válečný hrob	83
4.4.3	Péče o válečné hroby	84
4.4.4	Výkon státní správy podle ZVH.....	85
4.4.5	Správní trestání podle ZVH.....	88
4.5	Mezinárodní právní ochrana válečných hrobů	89
4.5.1	Všeobecně k mezinárodní ochraně.....	89
4.5.2	Pařížské mírové smlouvy	90
4.5.3	Ženevské úmluvy	91

4.5.4	Bilaterální smlouvy	92
Závěr.....		96
5	Seznam použitých zdrojů	99
5.1	Monografie	99
5.2	Komentáře	99
5.3	Články.....	99
5.4	Příspěvky ve sbornících.....	100
5.5	Právní předpisy	100
5.6	Rozhodnutí a stanoviska.....	103
5.7	Internetové zdroje	103
5.8	Další zdroje.....	106
Abstrakt		107
Abstract		108
Seznam klíčových slov / List of key words.....		109
Přílohy		110
Příloha č. 1.	Kopie listiny o předání mauzolea	110
Příloha č. 2.	Fotografie Řádu sv. Sávy III. stupně za vybudování mauzolea.....	113
Příloha č. 2.	Fotografie mauzolea z 1. poloviny 20. století.....	114
Příloha č. 3.	Fotografie stavu mauzolea v r. 2016.....	115
Příloha č. 5.	Fotografie z rekonstrukce mauzolea	118
Příloha č. 6.	Fotografie kaple	119

Seznam použitých zkratk

ABGB-Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch / Všeobecný občanský zákoník

býv.- bývalý/á

ČR-Česká republika

čs.- československý

ČSR-Československá republika

Království SHS-Království Srbů, Chorvatů a Slovinců, pozdější Království Jugoslávie

Liga-Československo-jihoslovanská liga

mj.- mimo jiné

násl.- následující

OZ-občanský zákoník

NPÚ ÚOP-Národní památkový ústav Územní oblastní pracoviště

TŘ-trestní řád

TZ-trestní zákoník

sp.zn.- spisová značka

SOkAOL-Státní okresní archiv Olomouc

tzv.- takzvaný

ZOP-Zákon o odpovědnosti za přestupky

ZPOh-Zákon o pohřbnictví

ZVH-Zákon o válečných hrobech

Úvod

Tématem rigorózní práce je analýza právní úpravy ochrany lidských ostatků v případě Mauzolea padlých Jihoslovanů v Olomouci. Mauzoleum s ostatky 1187 jihoslovanských vojáků z období I. svět. války je kulturní památkou a válečným hrobem. Rigorózní práci rozšiřuji svou diplomovou práci, problematikou mauzolea se zabývám již od r. 2011.

Mauzoleum nacházelo v havarijním stavu, nijak nepřipomínalo pietní místo. Do uložených ostatků bylo opakovaně zasahováno nepovolanými osobami. Situaci mauzolea významně komplikovaly nevyřešené vlastnické vztahy, kdy jako vlastník byla vedena Jugoslávie. V r. 2011 jsem v seminární práci poprvé upozornil na protiprávní stav v případě mauzolea. Věnoval jsem se rozporům s požadavky zákona o pohřbnictví. Kromě důvodové zprávy k zákonu o pohřbnictví tehdy neexistovala pro obor pohřbnictví žádná odborná literatura. Díky veřejnému ohlasu se podařilo přimět vedení Statutárního města Olomouce,¹ k řešení problémů mauzolea, což nakonec vedlo získání mauzolea do vlastnictví města Olomouce v r. 2015.

V r. 2016 jsem o napsal o mauzoleu diplomovou práci, v níž jsem zkoumal případ mauzolea z pohledu ochrany lidských ostatků. Vycházel jsem již z první odborné literatury, která v mezidobí začala vznikat.

V r. 2016 byla zahájena první etapa rekonstrukce mauzolea. Nedostatky zákona o pohřbnictví vedly zákonodárce v r. 2017 k významné novelizaci zákona o pohřbnictví, která do právní úpravy pohřbnictví přinesla zásadní změny. Na novou právní úpravu však dosud nestihla navázat odborná literatura a použití té stávající je limitováno.

K rozhodnutí rozšířit diplomovou práci na rigorózní mě přivedlo doporučení oponenta diplomové práce. Původním záměrem bylo aktualizovat diplomovou práci podle nové právní úpravy a rozšířit téma o další právní aspekty, které se vztahují k mauzoleu jako je např. památková ochrana mauzolea nebo vypořádání majetku bývalé Jugoslávie Ukázalo se však, že zpracováním nové právní úpravy dosáhnou maximálního povoleného rozsahu rigorózní práce.

¹ Dále jen město Olomouc.

Z pohledu památkové péče byl rekonstrukcí z většiny napraven protiprávní stav. Převedením mauzolea do vlastnictví města Olomouce odpadla otázka nástupnictví po býv. Jugoslávii. Naopak ochrana lidských ostatků je pro případ mauzolea stále aktuální, neboť neproběhla ještě rekonstrukce krypty mauzolea a ostatky vojáků jsou uloženy v nevyhovujících podmínkách.

Práce bude rozdělena do tří tematických částí. První část se bude zabývat historií mauzolea. Oproti diplomové práci plánuji tuto část rozšířit o nové dosud nepublikované poznatky. Vysvětlení historických a společenských souvislostí by mělo vést k pochopení účelu zřízení mauzolea a k nalezení využití mauzolea v současnosti. Zároveň stručně zhodnotím rekonstrukci mauzolea.

Druhá část bude právní analýzou případu mauzolea z hlediska ochrany lidských ostatků. Chtěl postihnout právní úpravu v obecných předpisech občanského a trestního práva. Tato část bude doplněna o příslušné novelizace. Třetí část práce bude stěžejní. Budu v ní analyzovat stav mauzolea podle samostatných právních předpisů, jež se zabývají právní ochranou lidských ostatků. Jsou jimi zákon o pohřbnictví, zákon o válečných hrobech, a mezinárodní smlouvy upravující ochranu válečných hrobů. Oproti diplomové práci se zaměřím zejména na novelizaci zákona o pohřbnictví, kdy se veškeré provedené změny pokusím vysvětlit na případu mauzolea, zhodnotit klady a zápory a porovnat s předchozí úpravou. Zohledním také novou úpravu správního trestání. Do kapitoly o mezinárodních smlouvách zařadím nejnovější mezinárodní smlouvu o válečných hrobech s Republikou Srbsko.

V práci hodlám užívat metodu deskriptivní, srovnávací a analytickou. Výzkumnými otázkami rigorózní práce bude zjistit, jakým způsobem jsou v právním řádu ČR vymezeny pojmy lidské tělo, lidské ostatky, pozůstatky. Hlavně pak chci důsledně analyzovat prostředky právní ochrany lidských ostatků v právním řádu ČR v aplikaci na případ mauzolea. Protože mauzoleum bylo částečně rekonstruováno, chtěl zhodnotit provedenou rekonstrukci.

Kromě odborné literatury budu vycházet zejména z právních předpisů. V kapitolách o historii mauzolea kromě odborné literatury budu pracovat s dobovými materiály ze Státního okresního archivu Olomouc a z Národního památkového ústavu. Z cizojazyčných zdrojů jsou v práci zastoupeny zdroje v angličtině, němčině, makedonštině a srbochorvatštině. S tímto je potřeba poukázat především na dlouhodobou spolupráci s historikem PhDr. Arnoštem Skoupým CSc. a pracovníkem NPÚ ÚOP Olomouc Mgr. Miroslavem Papouškem, kteří mi poskytovali konzultace i materiály. Problematiku mauzolea také dlouhodobě konzultuji s pracovníky magistrátu města Olomouc.

Rigorózní práci bych chtěl završit svou dlouholetou snahu o kompletní obnovu Jihoslovanského mauzolea v Olomouci. Zároveň bych byl rád, kdyby se stala pomůckou magistrátu města Olomouc i příslušným orgánům nejen v tomto případě.

1 Historie mauzolea

1.1 O mauzoleu

V sousedství historického centra města Olomouce se nachází stavba, která se stala smutným mementem dějin 20. století. Dlouhou dobu procházeli návštěvníci olomouckými Bezručovými sady kolem zchátralé, rozbité, kolosální budovy s antickým sloupovým a vybledlým zlatým nápisem „LJUBAV ZA LJUBAV“ na štítě, aniž by tušili, že se jedná o mauzoleum, ve kterém jsou uloženy ostatky téměř dvanácti set jugoslávských vojáků z období I. světové války.² Mauzoleum dlouho chátralo, nebylo o něj pečováno, přespávali v něm lidé bez domova, bylo též častým cílem útoků vandalů. Jako palčivý problém se ukázala zejména ta skutečnost, že mauzoleum bylo po dlouhou dobu ve vlastnictví Jugoslávie, která se v 90. letech 20. století rozpadla.³ Mauzoleum několik desetiletí nikdo nespravoval ani neudržoval. Vedení města Olomouce odmítalo investovat finanční prostředky na opravu a údržbu stavby, která nebyla ve vlastnictví města. Rovněž zájem nástupnických států po býv. Jugoslávie o tuto památku nebyl valný.⁴ Nakonec se městu Olomouci podařilo v r. 2015 získat mauzoleum do vlastnictví a od r. 2016 probíhala rekonstrukce k jeho obnově.⁵

1.2 Vznik mauzolea

1.2.1 Československo-jihoslovanská liga

V meziválečném období bylo Království Srbů, Chorvatů, Slovinců⁶ důležitým čs. spojencem ve středoevropském prostoru. Po celou předválečnou dobu existence obou států se

² Podle posledního výzkumu PhDr. Arnošta Skoupého Csc. z materiálů v bělehradském Archivu Srbije, fond Vojnički grobovi, Kart. 18, F 12/R 6 by se mělo jednat o 1187 vojáků.

Viz SKOUPÝ, Arnošt: Oběti Velké války v olomouckém mauzoleu Jihoslovanů. *Střední Morava: vlastivědná revue*, 2014, roč. 20, č. 38, s. 4-17.

³ *Jihoslovanské mauzoleum*, [online]. spqo.cz, 2009, [cit. 14. září 2020]. Dostupné na <<http://spqo.cz/content/jihoslovanske-mauzoleum/>>.

⁴ HORKÁ, Simona: *Mauzoleum ve Výpadu: návštěva Srbů s opravou nepohnula*, [online]. olomoucky.denik.cz, 30. prosince 2008, [cit. 14. září 2020]. Dostupné na <http://olomoucky.denik.cz/zpravy_ani-zajem-srbu-rekonstrukci-mauzolea-neuspisil.html>.

⁵ ZUNTYCH, Ondřej: *Z mauzolea ve Výpadu je staveniště. Rekonstrukce ostudy parku začala*, [online]. olomoucky.denik.cz, 2. srpna 2016, [cit. 14. září 2020]. Dostupné na <https://olomoucky.denik.cz/zpravy_region/z-mauzolea-ve-vypadu-je-staveniste-rekonstrukce-ostudy-parku-zacala-20160802.html>.

⁶ Dále jen Království SHS. Pozn. autora: od r. 1929 Království Jugoslávie.

projevovala jejich vzájemná hospodářská, vojenská, obchodní, vzdělávací, politická a kulturní spolupráce.⁷ V oblasti kultury, vzdělání a prohlubování vzájemného přátelství se výrazně angažovala Československo-jihoslovanská liga,⁸ jejímž odborem v Olomouci bylo mauzoleum zřízeno. Byť v dnešní době pozapomenuta, zaujímal mezi spolky pěstujícími slovanskou vzájemnost v meziválečné ČSR významné postavení. V jejím čele stály na pozici předsedy takové osobnosti jako první předseda Ústavního soudu ČSR JUDr. Karel Baxa, či Dr. Petr Zenkl, náměstek předsedy vlády v první vládě Klementa Gottwalda.⁹

1.2.2 Zřízení mauzolea

Dne 9. 2. 1926 schválila členská schůze odboru Ligy v Olomouci záměr vystavět mauzoleum pro uložení ostatků příslušníků Království SHS z vojenských hřbitovů z I. světové války na území Moravy a Slezska.¹⁰ Jednalo se o srbské válečné zajatce, kteří našli smrt v rakousko-uherském zajetí v průběhu války, a o vojáky ze zemí Království SHS, bojujících v řadách rakousko-uherské armády, jež zemřeli na následky zranění, či podleli nemocí v některém moravském či slezském lazaretu. Vybudování mauzolea mělo být díkem jihoslovanským protějškům, kteří v r. 1924 v srbském Kragujevci zřídili památník 44 slovenským vojínům, kteří tam byli v r. 1918 popraveni za protirakouské povstání.¹¹

Rozhodnutí Ligy respektovalo způsob řešení problému vojenských hřbitovů, jež si Království SHS po I. svět. válce zvolilo. Jednalo se o tzv. francouzský způsob, kdy byly ostatky pohřbených exhumovány z vojenských hřbitovů a pohřbívány na jednom společném místě.¹² V důsledku toho jsou paradoxně společně pohřbeni vojáci ze zákopů zneprátelených stran, příslušníci různých národů, etnik a náboženských vyznání. Tento postoj, vycházející z pojetí Jugoslávie jako unitárního státu, se ukázal vzhledem k pozdějším etnickým konfliktům na území Jugoslávie ve vztahu k mauzoleu v Olomouci jako problematický. Další místa v ČSR,

⁷ HRABCOVÁ, Jana: *Československo-chorvatské vztahy v období 1918-1938*, [online]. <http://is.muni.cz>, 30. srpna 2006, [cit. 14. září 2020]. Dostupné na <http://is.muni.cz/th/104456/ff_b/>.

⁸ Dále jen Liga

⁹ HRABCOVÁ: *Československo-chorvatské vztahy...*, s. 47-48.

¹⁰ SKOUPÝ: *Vznik jihoslovanského mauzolea...*, s. 40.

¹¹ Tamtéž

¹² ДУКОВИЧ, Исидор. *Аустроугарски логор Јиндриховице*, Праг: Амбасада Савезне Републике Југославије, 1996. 54 s.

kde byli pohřbeni jihoslovanští vojáci byla v Jindřichovicích na Sokolovsku, v Praze na Olšanských hřbitovech, na Slovensku pak v Trenčíně a Velkém Mederí.¹³

Dne 29. 3. 1926 městská rada schválila žádost odboru o přidělení pozemku v Michalském Výpadu v Schillerových (dnešních Bezručových) sadech.¹⁴ V těchto místech se dříve nacházel bastion č. 22, jenž byl součástí olomoucké pevnosti. Zřízení mauzolea bylo politickým rozhodnutím vedení města. Mauzoleum mělo zvýšit atraktivitu města Olomouce na mezinárodní úrovni zejména ve vztahu k Jugoslávii a podpořit turistický ruch. Ve své době to byl počín mimořádného významu, neboť Mauzoleum padlých Jihoslovanů se stalo vůbec prvním mauzoleem obětí I. světové války, které bylo na Moravě zřízeno.¹⁵ Projekt měl od počátku podporu politické reprezentace města, což se projevilo i na krátké době vyřízení základních úředních jednání. Svou roli sehrála nejspíš i skutečnost, že tehdejší starosta Olomouce JUDr. Richard Fischer byl členem Ligy.¹⁶ Práce na stavbě mauzolea po jednání čs. a jugoslávské strany započaly ještě v dubnu 1926. Stavbu se rozhodla financovat sama Liga, prostřednictvím darů, půjček a sbírek, což se později projevilo jako nepříliš šťastné rozhodnutí.

Návrh stavby ve stylu antikizujícího klasicismu vypracoval olomoucký architekt, žák Josipa Plečnika, Hubert Aust.¹⁷ Stavba mauzolea byla v očích veřejnosti vnímána se sympatiemi. Výjimku tvořil pouze katolický časopis „Našinec“, v němž byla výstavba mauzolea kritizována s poukazem „že stavět hrobku uprostřed parku je nehygienické“¹⁸. Práce na stavbě probíhaly velmi rychle, takže už ve dnech 10 -11. 7. 1926 mohlo proběhnout za přítomnosti čs. a jugoslávské delegace slavnostní odhalení mauzolea.¹⁹ Mauzoleum bylo vysvěceno pravoslavným biskupem Gorazdem²⁰ a „oficiálně věnováno Jihoslovanům se sliby, že jak město, tak odbor Ligy bude o ně pečovat.“²¹

¹³ Tamtéž.

¹⁴ Stavební parcela č. 1089.

¹⁵ SKOUPÝ: Oběti Velké války..., s. 5.

¹⁶ Tamtéž.

¹⁷ KOLÁŘ, Bohumír. *Hubert Aust, dosud nedocenená osobnost olomoucké architektury*, [online]. zpravodajstvi.olomouc.cz, 22. 11. 2005, [cit. 14. září 2020]. Dostupné na <<http://zpravodajstvi.olomouc.cz/view.php?cislocianku=2005112105> />.

¹⁸ SKOUPÝ: Vznik jihoslovanického mauzolea..., s. 40.

¹⁹ Rychlost, s jakou bylo mauzoleum postaveno, se později projevila na úkor kvality stavebních prací a mauzoleum muselo být v r. 1930 rekonstruováno.

²⁰ Sv. Gorazd II.

²¹ SKOUPÝ: Vznik jihoslovanického mauzolea..., s. 42.

1.2.3 Transporty ostatků, pietní slavnosti a darování pozemku

K pietnímu uložení ostatků do mauzolea však mohlo dojít až o dva roky později, neboť ještě u všech ostatků nedošlo k uplynutí desetileté tlečí doby,²² po které teprve byla možná exhumace ostatků. Během října r. 1928 došlo k hromadné exhumaci a přesunu ostatků jihoslovanských vojáků do Olomouce ze 49 měst a obcí Moravy a Slezska.²³ Jednalo se o náročnou dopředu připravenou a zkoordinovanou akci úřadů, podléhajících ministerstvům národní obrany, vnitra, dopravy a ministerstvu veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy.

Provedení exhumace „*povoloval příslušný úřad okresní politické správy, s jehož souhlasem prováděla výkop hrobu vojenská jednotka a samotné vyzvednutí ostatků zvláštní personál za dozoru pověřeného lékaře*“.²⁴ Již v roce 1926 vydalo ministerstvo zdravotnictví souhlas s úlevami „*pro úsporné zarakvení a přepravu ostatků jihoslovanských vojinů*“. Ostatky vojáků tak mohly být přepravovány v dřevěných rakvích bez kovové vložky, pouze s okovanými hranami. Tyto rakve mohly být zhotoveny v menších rozměrech, než jaké byly požadovány jako minimální.²⁵

Podobná hromadná akce neměla do té doby na Moravě obdoby. Je proto logické, že železniční transporty exhumovaných ostatků do Olomouce, které byly na svých odjezdech doprovázeny pietním rozloučením s vojenskými poctami, vzbuzovaly přirozeně zájem široké veřejnosti. Do obecného povědomí se tak dostalo i mauzoleum. Ohlasy však nebyly jen pozitivní. Například dne 9. 10. 1928 kritizoval ideu zřídit mauzoleum známý moravský spisovatel Jan Herben: „*Já bych Mausoleum nebyl stavěl. Já bych mrtvé nechal odpočívat tam, kde byli uloženi do hrobů. Čím více těch hrobů, tím více příležitostí, aby čeští lidé mysleli na své jihoslovanské bratry, na jejich utrpení a smrt. ... I hroby nás spojují. Proto bych si přál, aby ty hroby byly zůstaly na očích co možná největšího počtu lidí v moravské a jihoslovanské zemi. Už se nedá nic dělat, už se stalo. Myslím však, že je to chyba.*“²⁶

Dne 31. 10. 1928 byly transporty a ukládání ostatků zakončeny pietními oslavami opět za přítomnosti čs. i jugoslávské reprezentace. Ostatky vojáků byly uloženy do dřevěných rakví,

²² Poslední pohřby vojáků se konaly v r. 1918, takže exhumace jejich ostatků byla přípustná nejdříve v r. 1928. SKOUPÝ: *Oběti Velké války...*, s. 6.

²³ Nejvíce exhumovaných ostatků pocházelo z Brna (259), z černovírského vojenského hřbitova v Olomouci (173), z Opavy a Kroměříže (obě města po 109). SKOUPÝ: *Oběti Velké války...*, s. 6.

²⁴ Tamtéž.

²⁵ Tamtéž.

²⁶ HERBEN, Jan. *Denní zprávy Hroby Lidové noviny*, 9 října 1928, ranní vydání, s. 2.

každá z rakví pak byla opatřena číslem. Ve jmenném seznamu pohřbených vojáků byly kromě dalších osobních údajů vojáků, uvedena i čísla rakví, do nichž byli pohřbeni. Díky tomu se dalo přesně určit, ve které rakvi je pohřben konkrétní voják. Dřevěné rakve pak byly umístěny do železných polic v podzemní kryptě mauzolea. Z celkového počtu 1187 Jihoslovanů, pochovaných v mauzoleu, se 388 vojáků narodilo v Bosně a Hercegovině, 264 v Chorvatsku, 255 v Srbsku, 236 ve Slovinsku, 7 pocházelo z Černé hory, 5 z Makedonie, dále jsou evidováni dva rodáci z jižního Rakouska a jeden ze Slovenska. V 17 případech jsou jako příslušnost k zemi uvedeny Uhry a u dvanácti vojáků příslušnost uvedena není. Co se týče náboženského vyznání, to je uvedeno u 792 vojáků. Z toho bylo 417 vojáků vyznání římskokatolického, 238 pravoslavných, 94 muslimů, 23 řecko-katolíků, 19 evangelíků a jeden voják byl vyznání židovského.²⁷

Dne 13. 11. 1928 proběhlo před prezidentem notářské komory v Olomouci Dr. Josefem Tognerem sepsání darovací smlouvy,²⁸ v níž město Olomouc zastoupeno členy městské rady darovalo Království SHS pozemek v Michalském Výpadu, na němž mauzoleum bylo postaveno. Součástí smlouvy byl i dodatek, který zmiňuje možnost navrácení pozemku zpět do rukou obce, v případě, že by mauzoleum bylo zrušeno, či nějak jinak výrazně změnilo svou funkci. Jugoslávskou stranu při podpisu smlouvy zastupoval generální inspektor jugoslávských hrobů v ČSR Milivoj Crvčanin.

1.2.4 První problémy a předání mauzolea Jugoslávii

Po čase však vyšlo najevo, že stavební práce při budování mauzolea, nebyly provedeny kvalitně a bylo nutno přistoupit ke stavebním rekonstrukcím. Nastala hospodářská krize a odbor Ligy měl vážné problémy se zaplacením dluhu za výstavbu mauzolea, který činil 320 000 Kč.²⁹ Odbor Ligy měl v úmyslu předat Království SHS mauzoleum, aniž by bylo zatíženo dluhy. Počet členů odboru klesal a zbylí členové sháněli peníze na zaplacení dluhu s velkými obtížemi.

²⁷ SKOUPÝ: Oběti Velké války..., s. 10-11.

Seznam pohřbených vojáků v mauzoleu k nahlédnutí též v Centrální evidenci válečných hrobů Ministerstva obrany ČR [online]. valecnehroby.army.cz, [cit. 14. září 2020]. Dostupné na <<http://valecnehroby.army.cz/Evidence/detail-hrobu-ci-mista?id=2159256&hid=27&hin=1.%20Sv%C4%9Btov%C3%A11ka&chid=37&chin=Os%C3%A1rium&mt=Olomouc&st=0&>>.

²⁸ Státní okresní archiv Olomouc, M1-1, fond Archiv města Olomouce, Registratura 1941-1945, inv. č. 42, sign. 648, karta 32 – Jihoslovanské mauzoleum (1928) 1941-1943.

²⁹ SKOUPÝ: Vznik jihoslovanského mauzolea..., s. 42.

Částkou 10 000 Kč přispěl i prezident republiky T.G. Masaryk.³⁰ V této složité situaci nemá odbor dostatek prostředků na údržbu mauzolea, které začíná chátrat. V dopise z r. 1930 píše Dr. Bohuš Vybíral³¹ inspektoru jugoslávských hrobů v ČSR Milivoji Crvčaninovi: „*Ted' jsme dokončili velké opravné práce na přední části mauzolea, při čemž jsme se na vlastní oči přesvědčili o tom, co jsme dosud jen tušili, totiž že imposantní zjev památníku neodpovídá nikterak provedení stavby. Nepřeháním, řeknu-li, že jsme stáli vlastně před katastrofou.*“³²

Mauzoleum pustlo, veřejnost jej začala vnímat negativně, jeho špatný stav začal rozdělovat i samotné členy olomouckého odboru Ligy. Kupř. dne 2. 11. 1932 se vzdává místa ve výboru odboru Ligy štábní kapitán Topič. V dopise, jímž rezignoval, mimo jiné kritizuje že „*v kapli mauzolea nehoří elektrické světlo, za dvířky kostnice je plno písku a smetí...celkově mauzoleum vzbuzuje málo důstojnosti.*“³³ Z dobových fotografií lze podle rozrůstající se zeleně poznat, že okolí mauzolea nebylo už v této době příliš udržováno.

Olomoucký odbor Ligy, který na splacení dluhu vyčerpal prakticky veškeré své finanční prostředky, nebyl již schopen zaopatřit správu a údržbu mauzolea. Proto mezi členy odboru převládá názor, aby bylo mauzoleum předáno Království Jugoslávie, a to diplomatickou cestou prostřednictvím zastupitelského úřadu. Ve výroční zprávě za rok 1931 poukazuje místopředseda olomouckého odboru Ligy, štábní kapitán Urban, kolik práce a peněz je už stálo zbudování mauzolea, zatímco mauzolea v jiných městech pořizovala Jugoslávie zcela nebo zčásti svým nákladem. Proto podle něj „*Olomouc v této věci splnil svůj úkol jugoslávskému národu zcela čestně a tedy právem snaží se (odbor Ligy v Olomouci pozn.) dalších břemen zbavit.*“³⁴

Po zdlouhavých jednáních předsedy odboru Ligy Dr. Bohuše Vybírala s generálním inspektorem válečných hrobů Milivojem Crvčaninem došlo k vypracování předávací listiny, jež byla v červnu r. 1931 odeslána do Bělehradu.

³⁰ SKOUPÝ: Oběti Velké války..., s. 8.

³¹ Předseda odboru Ligy v Olomouci a ředitel Vědecké knihovny v Olomouci.

³² Vznik jihoslovanského mauzolea..., s. 43.

³³ Státní okresní archiv Olomouc, fond MAO, M-6-35, Československo-jihoslovanská liga-místní odbor Olomouc, kart. VI. složka: Rok 1932.

³⁴ SKOUPÝ: Oběti Velké války..., s. 8.

1.2.5 Listina o předání mauzolea

V „preambuli“ předávací listiny jsou stručně uvedeny základní informace, týkající se mauzolea, důvody jeho vybudování a vyúčtování nákladů výstavby, přičemž je v listině výslovně uvedeno, že všechny dluhy spojené s výstavbou byly řádně zaplacený, „*takže z důvodu stavby a výzdoby jihoslovanského památníku v Olomouci nemohou třetí osoby uplatňovat nijakých nároků.*“³⁵

Podle čl. 1. předávací listiny „udržování památníku ve stavu důstojném, odpovídajícím jak jeho úkolu, tak také jeho okolí, jakož i další výzdoba památníku přechází na vládu Království Jugoslávie“. Z čl. 2 vyplývá že veškeré změny na památníku budou probíhat za předchozího souhlasu zástupce vlády Království Jugoslávie a odboru Ligy v Olomouci.

Ustanovení čl. 3 a 4. předávací listiny stanoví, že správa památníku bude vyhrazena odboru Ligy v Olomouci, jemuž také byla uložena ohlašovací povinnost ve vztahu k vládě Království Jugoslávie pro případy závad a škod na památníku. Odbor Ligy měl ze svých prostředků hradit drobné náklady spojené se správou památníku za čištění, osvětlování a příležitostnou slavnostní výzdobu.

Ustanovení čl. 5. a 6. se vztahovala k tzv. projevům na území památníku.³⁶ Všechny projevy, s výjimkou takových, jež vycházejí z přímého podnětu anebo za svolení jihoslovanské vlády, je třeba předchozího výslovného souhlasu odboru Ligy. „*Ke všem projevům na území památníku pořádaným mají členové olomouckého odboru Ligy volný přístup...*“ Ustanovení čl. 7. stanovilo vládě Království Jugoslávie povinnost „*vyložit, udržovat a po případě obnovovat*“ jmenný seznam pohřbených jihoslovanských vojáků v památníku. Druhý exemplář seznamu měl být vládou Království Jugoslávie předán do vlastnictví odboru Ligy.

Ustanovení čl. 8 určovalo, že klíče od památníku budou mít výhradně pověřený zástupce vlády Království Jugoslávie a odbor Ligy. Pověřený zástupce vlády Království Jugoslávie oznámí odboru Ligy každou návštěvu uzavřených prostor památníku. Závěrečný čl. 9. řešil situaci pro případ, kdyby odbor Ligy v Olomouci zanikl. V takovém případě na základě spolkových stanov přejdou všechna práva a všechny povinnosti na ústředí Ligy v Praze. V této

³⁵ Kopie předávací listiny je přílohou článku SKOUPÝ: Oběti Velké války..., s. 16-18., originál se pak nachází ve Státním okresním archivu Olomouc, fond MAO, M-6-35, Československo-jihoslovanská liga-místní odbor Olomouc, kart. VI. složka: Acta 1931-1932.

³⁶ Pod pojmem projev je myšlen pietní akt.

souvislosti je potřeba uvést, že v předávací listině není řešena situace, kdy dojde k zániku celé Ligy jako takové, k čemuž posléze i došlo.

Tato předávací listina je zajímavým právním dokumentem. Fakticky se jedná o smlouvu sui generis mezi spolkem jednoho státu na straně jedné a cizím státem coby vlastníkem mauzolea na straně druhé. Cílem této smlouvy bylo upravit práva a povinnosti obou subjektů smlouvy v souvislosti se správou a údržbou mauzolea, jakož i s hrazením nákladů s tím spojených. Jelikož ochrana a péče o válečné hroby je podle mezinárodního práva povinností státu a nikoliv soukromoprávních subjektů, má tato předávací listina dle mého názoru charakter veřejnoprávní smlouvy.

Vzhledem ke komplikované vymahatelnosti některých povinností³⁷ má tato smlouva spíše deklaratorní charakter. Není však ani docela jisté, zda došlo vůbec k akceptaci podmínek jugoslávskou stranou, protože ačkoliv v r. 1936 bylo do Olomouce doručeno oznámení jugoslávské ambasády, „že rozhodnutím ministerstva spravedlnosti přejímá Království Jugoslávie mauzoleum v Olomouci do vlastnictví jihoslovanského státu a ponechává je ve správě odboru Ligy“, tento dokument nebyl nikdy do Olomouce fakticky doručen a nepodařilo se ho dosud nalézt ani v bělehradských archivech.³⁸ Je tedy možné, že k uzavření této smlouvy vůbec nedošlo.

1.2.6 Chátrání mauzolea

V období třicátých let se mauzoleum spíše stává příčinou sporů, není o něj řádně pečováno a chátrá. Na špatný stav mauzolea upozorňuje i dobový tisk. V lednu r. 1935 vyšel v periodiku Slovenská politika článek „Mrtví hovoria“ s podtitulem „Kosti 1320 srbských junákov v olomouckém mauzoleu, o ktoré sa nikto nestará“. Článek napadal Milivoje Crvčanina a poukazoval na zanedbaný stav mauzolea.³⁹ V r. 1939 byla ČSR obsazena německými vojsky a Liga musela svou činnost ukončit.

³⁷ Především ze strany Jugoslávie.

³⁸ SKOUPÝ: Oběti Velké války..., s. 9.

³⁹ SKOUPÝ: Vznik jihoslovanského mauzolea..., s. 43.

1.3 Mauzoleum za okupace 1939-1945

Němečtí okupanti a jejich přísluhovači v době tzv. Protektorátu Čechy a Morava důsledně potírali jakékoliv připomínky idejí předmnichovského samostatného čs. státu. Olomoucké mauzoleum, které tyto hodnoty symbolizovalo, se stalo nacistům nepohodlným. Po zničení olomoucké synagogy v r. 1939 bylo mauzoleum další ideologicky závadnou památkou určenou k likvidaci.⁴⁰ Dne 13. 10. 1942 olomoucký starosta Dr. Julius Schreitter⁴¹ zasílá přes Oberlandrat v Moravské Ostravě Říšskému protektorovi do Prahy návrh na likvidaci mauzolea v Michalském Výpadu. Jako jeden z důvodů pro tento krok uvádí špatný stav této památky, „*kteřá hyzdí veřejné prostranství.*“⁴²

Říšský protektor⁴³ si vyžaduje stanovisko Památkového úřadu v Brně prostřednictvím zástupce německého předsednictva Prof. Dr. K. Kühna a žádá další informace o mauzoleu, kdy a jak bylo mauzoleum zřízeno, jestli se na jeho vybudování podílela Jugoslávie a zda by jeho likvidace nenarušila mezinárodní vztahy s Nezávislým státem Chorvatsko.⁴⁴ Připomínky říšského protektora se řešily od října r. 1942 do června r. 1943. V tomto období došlo k vyhotovení technického výkresu mauzolea. Vedení města se snažilo sestavit evidenci a zjistit totožnost pohřbených vojáků. Dne 19. 5. 1943 byl zaslán úřadem olomouckého starosty dotaz Záložnímu lazaretu v Klášterním Hradisku na počet a totožnost pochovaných Jihoslovanů. V odpovědi ze dne 25. 5. 1943 sděluje primář lazaretu, že veškeré dřívější dokumenty českého oddělení vojenské nemocnice byly předány čs. Ministerstvu národní obrany.⁴⁵ V tomto duchu byl vyrozuměn i Říšský protektor prostřednictvím Oberlandratu v Moravské Ostravě dopisem ze dne 12. 6. 1943. V závěru dopisu oznamují olomoučtí Říšskému protektorovi, že právě kvůli absence podkladů se rozhodli, „*navzdory špatnému stavebnímu stavu mauzolea, ponechat jej do dalšího beze změny.*“

⁴⁰ ŠŤASTNÁ Edita, BROCH, Petr. *Vzpomínky na vypálení olomoucké synagogy*, [online]. kehila-olomouc.cz, červen 2005, [cit. 14. září 2020] Dostupné na <[http://kehila-olomouc.cz/rs/historie/vzpominky-na-vypaleni-olomoucke-synagovy/](http://kehila-olomouc.cz/rs/historie/vzpominky-na-vypaleni-olomoucke-synagogy/)>.

⁴¹ *Julius Schreitter*, [online]. [osobnosti-moravy.eu](http://www.osobnosti-moravy.eu), 2009, [cit. 14. září 2020]. Dostupné na <<http://www.osobnosti-moravy.eu/osobnosti/default/DataGrid-page?DataGrid-page=2&id=HM9IuxMXSUE7bRE8TwF5bXHZhuyUMalYAO5GGAQWjMc%3D/>>.

⁴² Státní okresní archiv Olomouc, M1-1, fond Archiv města Olomouce, Registratura 1941-1945, inv. č. 42, sign. 648, karta 32 – Jihoslovenské mauzoleum (1928) 1941-1943.

⁴³ Podle podpisu se jednalo o zastupujícího říšského protektora Kurta Daluegeho.

⁴⁴ Loutkový fašistický stát, který vznikl na troskách okupované Jugoslávie.

⁴⁵ Ministerstvo národní obrany ukončilo svou činnost k 31. 12. 1939, LÁNÍK, Jaroslav. *Ministerstvo obrany 1918-1989*, [online]. www.mocr.army.cz, [cit. 14. září 2020]. Dostupné na <<http://www.mocr.army.cz/ministr-a-ministerstvo/historie/ministerstvo-obrany-1918-1989-5316/>>.

V souvislosti s mauzoleem se z doby okupace zachoval zápis ze dne 31. 7. 1943, v němž je uvedeno, že na základě oznámení pana Weinlicha bylo zjištěno, že byla odcizena mříž ve vchodu do krypty mauzolea, čímž se krypta stala volně přístupná.⁴⁶ Jednalo se zřejmě o první úředně zdokumentované vandalské poškození mauzolea.

Vzhledem k následnému průběhu války a komplikované právní problematice spojené se zahraničním prvkem tak likvidace mauzolea nakonec nebyla realizována.⁴⁷ Mauzoleum bylo prozatím zachráněno...

1.4 Mauzoleum po 2 svět. válce

V souvislosti s napjatými poválečnými politickými vztahy mezi tzv. východním blokem na jedné straně, kam se řadila i ČSR, a Jugoslávií na straně druhé, nevěnoval nikdo mauzoleu péči ani zájem, takže dál chátralo. V r. 1958 bylo mauzoleum zapsáno do státního seznamu kulturních památek.⁴⁸ Tento krok však k nápravě nepomohl.

V 70. letech 20. století byl klíč od mauzolea předán olomouckým magistrátem Výstavišti Flora Olomouc, které je správcem městských parků. V r. 1991 vypukla v Jugoslávii občanská válka, která způsobila rozpad Jugoslávie, čímž se zkomplikovala otázka vlastnictví mauzolea v souvislosti s nástupnictvím nových států. V mauzoleu jsou totiž společně pohřbeni příslušníci národů, které proti sobě v občanské válce stály. Vlastnická otázka dlouho nebyla řešena.

V létě r. 1997 při ničivých povodních došlo k vylití Mlýnského potoka v Bezručových sadech a vytopení mauzolea.⁴⁹ Po dlouhou dobu mauzoleum chátralo a docházelo k soustavnému poškozování této památky i k zásahům do ostatků v kryptě ze strany vandalů.⁵⁰ V 90. letech proto Výstaviště Flora Olomouc nechává vstup krypty zabetonovat, aby zabránila dalším podobným případům. Problematikou mauzolea se svého času zajímal i býv. ministr

⁴⁶ Státní okresní archiv Olomouc, M1-1, fond Archiv města Olomouce, Registratura 1941-1945, inv. č. 42, sign. 648, karton 32 – Jihoslovenské mauzoleum (1928) 1941-1943.

⁴⁷ Další záznamy o likvidaci mauzolea již v archivu nejsou.

⁴⁸ *Nemovitě památky*, [online]. monumnet.npu.cz, 2011, [cit. 14. září 2020]. Dostupné na <<http://monumnet.npu.cz/pamfond/list.php?IdReg=157333&Limit=20> />.

⁴⁹ HORKÁ, Simona. *Mauzoleum ve Výpadu: návštěva Srbů s opravou nepohnula*, [online]. olomoucky.denik.cz, 30. prosince 2008, [cit. 14. září 2020]. Dostupné na <http://olomoucky.denik.cz/zpravy_region/ani-zajem-srbu-rekonstrukci-mauzolea-neuspisil.html>.

⁵⁰ *Jihoslovenské mauzoleum*, [online]. spqo.cz, 2009, [cit. 14. září 2020]. Dostupné na <<http://spqo.cz/content/jihoslovanske-mauzoleum/>>.

kultury a olomoucký rodák Pavel Dostál.⁵¹ Přese všechnu snahu však zůstávalo mauzoleum dlouhodobě v tristním stavu.

Mauzoleum se stalo snadným terčem sprejerů a přístřeším pro narkomany a lidi bez domova. Tito se značnou mírou podíleli na „postupné demolici mauzolea“. Vzácné fresky pravoslavných světců v nadzemní kapli byly zlikvidovány pod sprejerskými nápisy. Útočníci pronikli i do podzemní krypty, rozmetali kosti z některých rakví po podlaze, tak, že nelze určit, které kosti patří do které rakve. Osoby přebývající v mauzoleu manipulovaly s otevřeným ohněm, což si vyžádalo opakovaný zásah hasičů.⁵² V lednu r. 2015 byl v mauzoleu nalezen mrtvý bezdomovec.⁵³

Město Olomouc zaujímal po dlouhou dobu k problematice mauzolea spíše pasivní postoj, s poukazem, že dokud nebudou vyřešeny vlastnické vztahy, nemůže město v tomto směru podnikat žádné kroky.⁵⁴ O udržení minimální piety mauzolea se snažili členové Pravoslavné církevní obce v Olomouci při katedrálním chrámu sv. Gorazda a členové spolku Společnost pro Srbsko.⁵⁵

1.5 Současnost

Ke zlomu v případě mauzolea došlo na jaře r. 2012. Nesouhlas veřejného mínění se špatným stavem mauzolea a kritika města ze strany široké veřejnosti, donutily město ke změně postoje a k aktivitě.⁵⁶ Cílem bylo získat mauzoleum do vlastnictví města a započít s jeho rekonstrukcí. Vedení města dospělo k rozhodnutí, že vzhledem k nejasným vlastnickým

⁵¹BUREŠOVÁ, Jana. Спомен-костурницата на Југословените во Оломоуц Чешка република, In ВЕЛЈАНОВСКИ Новица (ed). *Музејски гласник, ГЛАСНИК 3*, МУЗЕЈ НА ГРАД КРАТОВО: Општинска установа Музеј на град Кратово, 2006, s. 80.

⁵²KOLESÁROVÁ, Veronika: *U mauzolea v Bezručových sadech opět hořelo*, [online]. olomoucky.denik.cz, 26. dubna 2012, [cit. 14. září 2020]. Dostupné na <<http://olomoucky.denik.cz/pozary/u-mauzolea-ljubav-za-ljubav-ve-vypadu-horelo-20120411.htm>>.

⁵³ZUNTYCH, Ondřej: *V mauzoleu v olomouckém parku našli mrtvého muže* [online]. olomoucky.denik.cz, 25. ledna 2015, [cit. 14. září 2020]. Dostupné na <http://olomoucky.denik.cz/zpravy_region/v-bezrucovych-sadech-v-olomouci-nasli-mrtveho-muze-20150124.html>.

⁵⁴Bliže VACHUTKA, Tomáš. Role Statutárního města Olomouc v případě Mauzolea padlých Jihoslovanů v Olomouci In DAMOHORSKÝ, Milan (ed). *Role obcí v ochraně životního prostředí z pohledu práva*. Praha: Karlova univerzita v Praze, 2015 s. 194-208.

⁵⁵MAZALOVÁ, Blanka: *Jihoslovanské mauzoleum v Olomouci. Bude dál strašit okolí nebo se stane pietním místem?* [online]. <http://m.rozhlas.cz>, 1. prosince 2014, [cit. 14. září 2020]. Dostupné na <<http://m.rozhlas.cz/plus/zaostreno/zprava/jihoslovanske-mauzoleum-v-olomouci-bude-dal-strasit-okoli-nebo-se-stane-pietnim-mistem--1427361/>>.

⁵⁶VACHUTKA, Tomáš. Role Statutárního města....

vztahům, nechá mauzoleum prohlásit za opuštěnou nemovitost podle § 135 odst. 1 tehdy účinného občanského zákoníku.⁵⁷

Po marném uplynutí šestiměsíční lhůty, ve které se měl přihlásit vlastník mauzolea k vlastnictví, podalo město Olomouc dne 21. 11. 2012 žalobu na určení, že vlastníkem mauzolea je město Olomouc. Žalovanými byla šestice států, jež vznikly na území býv. Jugoslávie. Krajský soud v Ostravě rozsudkem ze dne 17. 6. 2014 určil, že vlastníkem mauzolea je město Olomouc. Zápis nového vlastníka do katastru nemovitostí byl proveden dne 24. 3. 2015. město Olomouc se tak definitivně stalo vlastníkem mauzolea.⁵⁸ Rekonstrukce mauzolea byla naplánovaná ve třech etapách. První etapa byla realizována v r. 2016 a spočívala v úpravě okolní zeleně, terénních úpravách, rekonstrukci zídky teras a schodiště.⁵⁹ V průběhu rekonstrukce vyšlo najevo, že stavební práce ve 20. letech 20. století nebyly provedeny kvalitně, což komplikovalo průběh rekonstrukce.

Druhá etapa proběhla v r. 2019, spočívala v rekonstrukci exteriéru a interiéru pravoslavné kaple. Opraveny byly vstupní dřevěné dveře a došlo i na restaurování poničených ikon na zdi kaple.⁶⁰ Třetí etapa rekonstrukce měla následovat po skončení druhé a měla zahrnovat rekonstrukci krypty, obnovu rakví a záchranu uložených ostatků.⁶¹ Na třetí etapu zatím nedošlo, není zahrnuta do krátkodobého ani střednědobého investičního plánu města. Na můj dotaz, kdy bude třetí etapa provedena, mi bylo odpovězeno, že závěrečná etapa byla odložena na neurčito pro technickou a finanční náročnost. Objevily se i nápady na „levnější řešení“ jako např. přesunutí ostatků na hřbitov nebo vytvoření kostnice z uložených ostatků. Takovými zásahy by však mauzoleum nenávratně ztratilo svůj původní účel. Náklady na obě etapy rekonstrukce byly do značné míry pokryty z dotací z programu Ministerstva obrany na zabezpečení péče o válečné hroby. Žádost o dotaci na třetí etapu město Olomouc dosud nepodalo.⁶² V současné době

⁵⁷ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník ve znění pozdějších předpisů, občanský zákoník (dále jen OZ).

⁵⁸ VACHUTKA, Tomáš. Role Statutárního města....

⁵⁹ POLÁČEK, Michal: *Kus mauzolea s ostatky tisícovky vojáků je opravený, za rok dojde na kapli*. [online]. olomoucky.denik.cz, 1. října 2017, [cit. 14. září 2020]. Dostupné na <https://olomouc.idnes.cz/olomouc-jihoslovanske-mauzoleum-park-bezrucovy-sady-opravy-prvni-svetova-valka-ostatky-vojaci-izq/olomouc-zpravy.aspx?c=A170828_348252_olomouc-zpravy_mip/>.

⁶⁰ VRÁNOVÁ, Magda: *Jihoslovanské mauzoleum už je krásné zvenku, i zevnitř, podívejte se*. [online]. [olomoucky.denik.cz](https://www.denik.cz), 15. srpna 2019, [cit. 14. září 2020]. Dostupné na <<https://www.denik.cz/regiony/mauzoleum-uz-je-opravene-zvenku-i-zevnitr-podivejte-se-20190815.html/>>.

⁶¹ *Jihoslovanské mauzoleum čekají další opravy. Památník se dočká nových omítek, i rekonstrukce sloupů*. [online]. www.olomouc.cz, 6. května 2018, [cit. 14. září 2020]. Dostupné na <<https://www.olomouc.cz/zpravy/clanek/Jihoslovanske-mauzoleum-ceka-dalsi-etapa-oprav-Pamatnik-se-docka-novych-omitek-restaurovat-se-budou-i-vnitri-malby-28811/>>.

⁶² 4.4.4. Výkon státní správy podle ZVH.

zajišťuje údržbu mauzolea společnost Správa nemovitostí Olomouc a.s., jejímž jediným akcionářem je město Olomouc.⁶³

⁶³ *O nás* [online]. <http://www.sno.cz/>, [cit. 14. září 2020]. Dostupné na <<http://www.sno.cz/o-nas?/>>.

2 Úvod do právní ochrany hrobů, hrobek, lidských ostatků a pozůstatků

2.1 Obecné přístupy a nastínění historie právní ochrany hrobů, hrobek, lidských ostatků a pozůstatků

Lidské ostatky a pozůstatky mají ve vnímání naší společnosti specifické postavení.⁶⁴ Současná evropská společnost, tj. společnost mnohonárodní, zaujímá k otázkám pohřbívání, problematice hrobů, hrobek, lidských ostatků či pozůstatků vesměs obdobné přístupy. Je to dáno společným civilizačním, kulturním i společenským vývojem. Nejstarší archeologické nálezy lidských hrobů na evropské půdě pochází již z období mezolitu.⁶⁵ Pohřbívání jako akt zvláštního nakládání s mrtvým lidským tělem za účelem určitého symbolického záměru je však typické i pro jiné civilizace. Společným znakem pro všechny je především vyjádření úcty k mrtvému a piety. Mezi odlišné znaky patří způsoby pohřbívání, v čemž se odráží geografické, kulturní a později i náboženské rozdíly jednotlivých civilizací.

Hlavním účelem však bylo vždy vyjádření úcty společnosti k mrtvému a zajištění jeho posmrtné důstojnosti. Pohřbívání také často souviselo s otázkou náboženskou, kdy náboženská společnost určovala podmínky a způsoby pohřbu.⁶⁶ Lidské ostatky z tohoto pohledu byly svým způsobem vnímány jako posvátné.

S rozvojem prvních státních celků dochází také k rozvoji práva, jež se věnuje i oblasti pohřebnictví. První úprava pohřebnictví ve starověkém Římě se objevila již v Zákoně dvanácti desek.⁶⁷ Ve starověkém Římě měly hroby zvláštní právní postavení, status *res extra commercium*, konkrétně *res religiosae*.⁶⁸ Tímto byly hroby považovány za posvátná místa a byly vyloučeny z obchodu. V Římě platilo rovněž pravidlo, že všechny části lidského těla musí být pohřbeny. V obou uvedených případech přitom nezáleželo na tom, zda se jedná o hrob, pozůstatky nebo ostatky svobodné osoby či otroka. „*Starořímská pietas znamenala svědomité*

⁶⁴ Ustanovení § 2 písm. a) zákona č. 256/2001 Sb. o pohřebnictví a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, dále jen ZPoh, stanovuje, že lidskými pozůstatky se rozumí mrtvé lidské tělo nebo jeho části do pohřbení a lidské ostatky jsou lidské pozůstatky po pohřbení. V případě vojáků z mauzolea se jedná o ostatky.

⁶⁵ „*burial*“, [online]. www.britannica.com, 2011, [cit. 14. září 2020]. Dostupné na <<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/85256/burial/>>.

⁶⁶ STEJSKAL, David a kol. *Pohřbívání a hřbitovy*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2011. s. 235-323.

⁶⁷ Lex duodecim tabularum, Tabule X upravovala zákaz pohřbívání ve městě, průběh pohřbu a „nedotknutelnost“ lidských kostí, blíže KOTRLÝ, Tomáš. *Právní zajištění piety a důstojnosti lidských ostatků*. 1. vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2013. s. 23-24.

⁶⁸ FRÝDEK, Miroslav. *Kurz římského práva*. 1. vydání. Ostrava: KEY Publishing s.r.o., 2011. s. 99.

*dodržování obřadů, ale také úctu k tradičním vztahům mezi lidmi nebo přesvědčení, že mrtví mají něco, co mohou naučit živé, kteří by bez toho byli ztraceni.*⁶⁹ Součástí praetorského ediktu byla zvláštní žaloba *actio sepulchri violati*, kterou bylo možno použít nejen v případě, kdy někdo poničil náhrobek, ale též tehdy, kdy někdo neoprávněně hrobku stavěl nebo v ní dokonce bydlel.⁷⁰ Podle kanonického práva je zase *„hanobení hrobu či těla mrtvého možno považovat za naplnění skutkové podstaty kanonického trestného činu proti náboženství nebo proti svobodě církve.*⁷¹

Pieta je široký pojem, k němuž lze jen těžko přiřadit vyčerpávající definici. V důvodové zprávě k zákonu o pohřebnictví je pieta určena *„jako takové důstojné zacházení s lidskými pozůstatky, které lze v souladu s všeobecně přijímanými etickými pravidly, považovat za takové jednání, které by nepřivodilo újmu ani živé osobě (vyjma nezbytných zdravotně hygienických opatření).*⁷² Právní požadavky na zachování důstojnosti tvoří minimum piety, jež náleží zemřelým. *„Z morálního hlediska není lhostejné, jaký mají lidé k tělu zemřelého vztah. Je zruďné udělat s mrtvým tělem něco, co by všichni, kdyby se stalo něco podobného s živým tělem, považovali za ohavnost.*⁷³

2.2 Právní úprava ochrany hrobů, hrobek, lidských ostatků a pozůstatků v právním řádu ČR

Pravidla pro ochranu hrobů, lidských ostatků a pozůstatků jsou upravena různými právními předpisy, obsahují jak soukromoprávní, tak i veřejnoprávní aspekty, přičemž je často nelze od sebe zcela oddělit.⁷⁴ Mají též široký přesah náboženský a etický. Jinak tomu není ani v případě mauzolea. V aktuálním právním řádu ČR je ochrana lidských ostatků a hrobů upravena fragmentárně ve všeobecných právních předpisech občanského práva, trestního práva, správního práva, ústavního práva a dalších právních odvětvích. Samostatně je právní úprava ochrany lidských ostatků zahrnuta ve správně právních předpisech. Těmi jsou pro oblast

⁶⁹ KOTRLÝ, Tomáš. *Právní zajištění piety...*, s. 214.

⁷⁰ Tamtéž..., s. 154.

⁷¹ Kán. 1369 a 1376 Kodexu kanonického práva z roku 1983, blíže KOTRLÝ, Tomáš. *Právní zajištění piety...*, s. 24.

⁷² Důvodová zpráva k § 4 ZPoh.

⁷³ KOTRLÝ, Tomáš. *Právní zajištění piety...*, s. 214.

⁷⁴ Ustanovení § 1 odst. 1 věta druhá zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, dále jen OZ, stanovuje nezávislé uplatňování soukromého práva na uplatňování práva veřejného. Domnívám se, že pohřebnictví je natolik specifická oblast, že k ní požadavek, vyplývající z tohoto ustanovení, není možné vztahovat v absolutní míře.

pohřebnictví ZPoh, ve vztahu k ochraně válečných hrobů pak zákon o válečných hrobech,⁷⁵ společně s mezinárodními smlouvami, jež upravují ochranu válečných hrobů. V následujících podkapitolách se budu věnovat přímé aplikaci těchto předpisů pro případ mauzolea.

⁷⁵ Zákon č. 122/2004 Sb. o válečných hrobech a pietních místech a o změně zákona č. 256/2001 Sb., o pohřebnictví a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, dále jen ZVH.

3 Právní úprava ochrany lidských ostatků v obecných právních předpisech

3.1 Aplikace norem občanského práva v případě mauzolea

3.1.1 Obecná ustanovení o lidském těle a jeho částech v občanském zákoníku

Do doby, než proběhla rekodifikace soukromého práva, nebyla v platných právních předpisech ČR „posvátnost“ ve smyslu zvláštního právního postavení hrobů, hrobek, lidských ostatků a pozůstatků výslovně deklarována.⁷⁶ Přesto se však takové pojmání v právním řádu vyskytovalo, o čemž svědčí např. rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 12. 2005, sp. zn. 22 Cdo 2773/2004,⁷⁷ ze kterého vyplývá, že mrtvola „nemůže být považována za věc, ačkoliv to současný občanský zákoník⁷⁸ jasně nedefinuje.“ Nejvyšší soud v tomto rozhodnutí odkazuje na starší právní předpisy, upravující občanské právo na našem území, konkrétně na všeobecný občanský zákoník z r. 1811.⁷⁹ Ten v § 285 udává definici věci v právním smyslu. Podle tohoto ustanovení „sluje věc v právním smyslu všechno, co od osoby je rozdílné a slouží k potřebě lidí.“ Výkladem a contrario je zřejmé, že podle ABGB nebylo mrtvé lidské tělo považováno za věc.

Pokrok v úpravě specifičnosti právního vymezení lidských ostatků přichází až s účinností OZ. V § 489 používá totožnou definici věci jako ABGB čili že věci v právním smyslu je vše, co je rozdílné od osoby a slouží k potřebě lidí. Ustanovení § 493 OZ pak zcela jasně stanovuje, že „lidské tělo ani jeho části, třebaže byly od těla odděleny, nejsou věci“ Výjimkou je § 112 OZ, jež určuje, že na „lidské vlasy nebo podobné části lidského těla, které lze bezbolestně odejmout bez znecitlivění a které se přirozenou cestou obnovují, se hledí jako na věc movitou.“

Ačkoliv OZ přináší konkrétní definice, někteří autoři je nepovažují za dostatečné. Poukazují na skutečnost, že dosud není nikde v právním řádu uvedena přesná definice lidského těla. Vzhledem k tomu, že podle OZ lidské tělo není věc, nelze podle některých autorů pro

⁷⁶ Ke změně došlo až s nabytím účinnosti nového OZ dne 1. 1. 2014.

⁷⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 12. 2005, sp. zn. 22 Cdo 2773/2004.

⁷⁸ Občanský zákoník z r. 1964. Pozn. autora: zrušen ke dni 1. 1. 2014 nabytím účinnosti.

⁷⁹ Zákon č. 946/1811 ř. z., obecný zákoník občanský, ve znění pozdějších předpisů, dále jen ABGB.

definici části lidského těla použít úpravu součásti věci a příslušenství podle § 505 a násl. a § 510 a násl. OZ.⁸⁰

Právní teorie k § 493 OZ uvádí, že „o částech lidského těla občanský zákoník mluví až v okamžiku, od kdy jsou od lidského těla odděleny.“⁸¹ Části lidského těla se dělí na části přirozené a umělé. Pro demonstrativní příklad přirozených částí lidského těla uvádí právní teorie odkaz na § 2 transplantačního zákona.⁸² Ten pak jako části lidského těla uvádí orgány, tkáně a buňky. Jako umělé části lidského těla zmiňuje právní teorie umělé klouby, protézy, plomby, kardiostimulátory.

3.1.2 Obecná ustanovení o lidském těle a jeho částech a případ mauzolea

Pro případ mauzolea vyplývá, že OZ uznává zvláštní povahu ostatků jihoslovanských vojáků a nepovažuje je za věci v právním smyslu. Zároveň se právní ochrana týká i jednotlivých částí jejich těl. Byť definice části lidského těla ze zákona explicitně nevyplývá, jako pojmový znak pro její odlišení, uvádí zákon oddělení od lidského těla. Podzemní krypta mauzolea s rakvemi s ostatky vojáků se stala bezpočetněkrát terčem útoků vandalů. Některé z rakví byly rozbity a kosti vojáků jsou rozházeny volně po podlaze krypty, což lze vypořadovat i z fotografií interiéru. V situaci, kdy nejde rozlišit, které kosti k sobě patří, je na místě hovořit o oddělení od těla čili se o takových kostech dá hovořit jako o částech lidského těla, které mají zvláštní právní postavení.

Dále se dá zaměřit na tzv. umělé části lidského těla, jež zmiňovala právní teorie. Sice se jedná o vojáky z I. světové války, přesto se už v tomto období používaly např. zubní plomby nebo protézy. Pakliže došlo k jejich oddělení od těla některého z vojáků, mají pak i tyto části zvláštní právní povahu.

3.1.3 Postmortální ochrana podle OZ

OZ ve třetím pododdíle upravuje právo na duševní a tělesnou integritu. Ustanovení § 91 OZ stanoví, že „Člověk je nedotknutelný.“ Ochrana tělesné a duševní integrity člověka se

⁸⁰ VETEŠNÍK, Pavel. In. VETEŠNÍK, Pavel (ed). *Zákon o pohřbnictví. Zákon o válečných hrobech. Komentář*. 1. vydání. Praha. Wolters Kluwer a.s. 2015. s. 3 (§ 2 písm. a)).

⁸¹ LAVICKÝ, Petr. In LAVICKÝ, Petr. (ed). *Občanský zákoník I. Obecná část (§1-654). Komentář*. 1. vydání. Praha. C. H. Beck. 2014. s. 1745-1746 (§ 493).

⁸² Zákon č. 285/2002 Sb., o darování, odběrech a transplantacích tkání a orgánů a o změně některých zákonů (transplantační zákon), ve znění pozdějších předpisů, dále jen transplantační zákon.

vztahuje převážně k zdravotnickým aspektům života člověka, není však vyloučeno i její možné další využití i jako východisko pro postmortální ochranu.⁸³

V odstavci prvním § 92 OZ stojí psáno: „*Lidské tělo je pod právní ochranou i po smrti člověka. Naložit s lidskými pozůstatky a ostatky způsobem pro člověka nedůstojným nebo způsobem ohrožujícím veřejné zdraví se zakazuje.*“ V první větě je deklarována postmortální ochrana lidského těla, tzn., že integrita lidského těla je chráněna i po smrti člověka. Zatímco v případě § 91 OZ, upravujícího nedotknutelnost člověka, lze dospět k postmortální ochraně těla zemřelého člověka výkladem, věta první § 92 ji stanovuje výslovně.⁸⁴ Věta druhá upravuje pietní ochranu lidského těla. OZ určuje, že naložit s lidským tělem po smrti člověka je možno pouze důstojným způsobem. Tento požadavek zahrnuje jak lidské pozůstatky, tak i lidské ostatky. Čili se vztahuje na ostatky vojáků v mauzoleu.

3.1.4 Uplatnění postmortální ochrany

Postmortální ochranu lidských ostatků lze uplatnit prostřednictvím ochrany osobnosti v pododdílu prvním šestého oddílu OZ. V odstavci prvním větě první § 81 OZ je uvedeno: „*Chráněna je osobnost člověka včetně všech jeho přirozených práv.*“ Zásah do ostatků je dle mého názoru zásahem do osobnosti člověka a vzhledem k tomu, že postmortální ochrana lidských ostatků je projevem přirozeného práva na tělesnou a duševní integritu,⁸⁵ je i zásahem do jeho přirozeného práva. Koneckonců do složky osobnosti, která spoluvytváří lidskou osobnost, zařazuje právní teorie i tělesnou integritu a lidské tělo.⁸⁶

V odstavci druhém § 81 OZ je upravena tzv. generální klausule ochrany osobnosti: „*Ochrany požívají zejména život a důstojnost člověka, jeho zdraví a právo žít v příznivém životním prostředí, jeho vážnost, čest, soukromí a jeho projevy osobní povahy.*“ Výčet složek osobnosti, které požívají právní ochrany, je demonstrativní.

Jak bylo uvedeno výše, zásahem do ostatků byl porušen zákaz nakládání s lidskými ostatky nedůstojným způsobem podle § 92 odst. 1 OZ. Pojem důstojnosti není přesně v našem právním řádu definován a nebyl ani dosud jasně vymezen ustálenou judikaturou. Právní teorie k pojmu důstojnost uvádí: „*Důstojnost lze chápat jako jednu ze základních přirozených hodnot*

⁸³ LAVICKÝ, Petr. In LAVICKÝ, Petr. (ed). *Občanský zákoník I. Obecná část ...s. 546-551 (§ 91).*

⁸⁴ Tamtéž... s. 552-556 (§ 92).

⁸⁵ Tamtéž...s. 546-551 (§ 91).

⁸⁶ Tamtéž...s. 389-468 (§ 81).

lidské osobnosti vyjadřující nezbytnost zachování elementární úcty k člověku jako rozumem nadané živé bytosti a k jeho jedinečné lidské osobnosti ... Kritérium důstojnosti je tak nutno vždy posoudit podle konkrétních okolností věci a v aplikační praxi je zásadně věcí soudcovského uvážení. Nejedná se o skutkový závěr, nýbrž o otázku právního posouzení věci (byť na základě příslušných skutkových zjištění).“⁸⁷ Důstojnost je statkem absolutním, všichni lidé jsou si v důstojnosti rovni, každý člověk má důstojnost stejnou.⁸⁸ Zásah do ostatků vojáků je dle mého názoru zásahem do jejich důstojnosti.

Dalšími chráněnými osobnostními statky v § 81 odst. 2 OZ jsou vážnost a čest člověka. Vážnost a čest člověka mají na rozdíl od lidské důstojnosti povahu relativní. „*Mohou se rozrůstat či naopak snižovat s ohledem na jeho společenské postavení, hodnosti, tituly apod....*“⁸⁹ Rozdíl mezi „vážností“ a „ctí“ spočívá v tom, že pod pojmem „čest“, lze spatřovat, jak na sebe subjektivně pohlíží, či jak se cítí konkrétní osoba, zatímco „vážnost“ je určena na základě objektivního pohledu uznáním ze strany společnosti a okolí. Judikatura považuje čest za „integrální a důležitou součást důstojnosti člověka.“⁹⁰ Způsob, jakým bylo naloženo s ostatky 1187 Jihoslovanů v mauzoleu, se dle mého mínění dotýká jejich vážnosti a cti. Jedná se přece o vojáky, hrdiny I. světové války. Takoví mají právo být pohřbeni se všemi poctami.⁹¹

Z výše uvedeného by se mohlo jevit, že právo na postmortální ochranu lidských ostatků lze uplatnit prostřednictvím generální klausule ochrany osobnosti. Není tomu tak. Ochrana osobnosti podle generální klausule je totiž výhradně vázána po dobu života člověka. Po smrti veškeré osobnostní i majetkové nároky člověka zanikají. Zákon však svěřuje postmortální ochranu některých částí osobnosti člověka vybraným osobám v období po jeho smrti.

Postmortální ochrana je upravena v § 82 odst. 2 a § 83 odst. 2 OZ. Byť je tedy postmortální ochrana osobnosti člověka upravena mimo generální klausuli, úzce s ní souvisí. Vychází ze stejných hodnotových statků, jako je důstojnost, čest, vážnost. Stejně jako oprávnění z generální klausule má i právo na postmortální ochranu charakter absolutního subjektivního práva. Působí erga omnes, je nezczitelné a nepromlčuje se. Zároveň také zaniká smrtí, a to smrtí osoby, která může uplatňovat nároky plynoucí z postmortální ochrany.

⁸⁷ Tamtéž.

⁸⁸ DOLEŽAL, Tomáš, DOLEŽAL, Adam. In MELZER, Filip. (ed). *Občanský zákoník-velký komentář. Svazek I, § 1-117, Obecná ustanovení*. 1. vydání. Praha. Leges. 2013 s. 521 (§ 81).

⁸⁹ Tamtéž.

⁹⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 11. 11. 2005, sp. zn. [I. ÚS 453/03](#), bod 10.

⁹¹ STEJSKAL, David a kol. *Pohřbívání a hřbitovy ...* s. 341.

Postmortální ochrana je upravena v § 82 odst. 2 OZ, které zní: „*Po smrti člověka se může ochrany jeho osobnosti domáhat kterákoli z osob jemu blízkých*“ Právní teorie k tomu uvádí, že postmortální (pietní) ochrana je stanovení zvláštní aktivní věcné legitimace určeným osobám za účelem posmrtné ochrany osobnostních zájmů zemřelého člověka.

„Posmrtná ochrana není časově omezená a v průběhu času se mění osoby oprávněné k jejímu výkonu. Přesněji je v tomto smyslu hovořit o zániku práva na uplatnění postmortální ochrany v osobě jednoho subjektu a o vzniku práva téhož obsahu v osobě subjektu jiného. Fakticky je však výkon postmortální ochrany možný pouze tehdy, pokud existuje některá z osob oprávněných občanským zákoníkem, tedy některá z osob blízkých.“⁹²

Komplikovanější je vymezení obsahu a rozsahu postmortální ochrany. Právní teorie dospěla k závěru, že *„postmortální ochrana osobnosti není co do obsahu a rozsahu, ani co do její funkce shodná s vlastním absolutním osobnostním právem zemřelého člověka.“* V právní teorii však nepanuje shoda, které stránky osobnosti spadají pod postmortální ochranu a které už nikoliv. Právní teorie rozlišuje vlastní složky osobnosti, které jsou s osobou nerozlučně spjaty, a pak projevy osobní povahy, *„jež dokáží ve vnějším světě existovat nezávisle na existenci osobnosti takové a její ochrany.“⁹³*

Už ze samotné povahy lidských ostatků vyplývá, že jsou s vlastní osobností zemřelého spjaty nejúžejí, jak jen to je možné. Jsou předmětem tělesné integrity po smrti člověka. Souvisí s nimi i důstojnost, čest a vážnost zemřelého. Ochrana ostatků vojáků proto spadá pod postmortální ochranu.

Ochrany osobnosti po smrti člověka se může domáhat kterákoli z osob jemu blízkých. Osoba blízká je definována v § 22 odst. 1 OZ. *„Osoba blízká je příbuzný v řadě přímé, sourozenec a manžel nebo partner podle jiného zákona upravujícího registrované partnerství (dále jen „partner“); jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném se pokládají za osoby sobě navzájem blízké, pokud by újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pociťovala jako újmu vlastní. Má se za to, že osobami blízkými jsou i osoby sešvagřené nebo osoby, které spolu trvale žijí.“* Osoby jsou příbuzní v přímé řadě tehdy, jestliže jedna osoba pochází přímo od druhé.⁹⁴ Jedná se tedy o řadu předků a potomků konkrétního člověka. A právě potomci

⁹² LAVICKÝ, Petr. In LAVICKÝ, Petr. (ed). *Občanský zákoník I. Obecná část...*s. 490 (§ 82).

⁹³ Tamtéž.

⁹⁴ Ustanovení § 772 odst. 1 OZ.

pohřbených vojáků⁹⁵ přichází nejvíce do úvahy jako možné žijící osoby blízké, které mají právo uplatnit práva z postmortální ochrany. V seznamech z bělehradského archivu nejsou uvedeny informace týkající se rodinného statusu a života vojáků. Nevíme tedy, jestli v době smrti byli ženatí, popř. jestli měli děti. Vzhledem k tomu, že většina pohřbených vojáků se narodila v 80. a 90. letech 19. století,⁹⁶ dá se dobře předpokládat, že někteří z nich už měli rodiny a potomky. Potomci pohřbených se tedy mohou domáhat práva na důstojné nakládání s ostatky svých předků skrze postmortální ochranu osobnosti upravenou v § 82 odst. 2 OZ.

Další osoby blízké, které by se mohly podle § 82 odst. 2 OZ domáhat ochrany osobnosti padlých vojáků, jako jsou např. jejich manželky nebo sourozenci, nebudou již s největší pravděpodobností k dnešnímu dni naživu.

Právo na postmortální ochranu osobnosti však mohou uplatňovat i jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném, „pokud by újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pociťovala jako újmu vlastní.“⁹⁷ Zde se otevírá prostor pro širší kruhy příbuzných a přátel.⁹⁸ Aby však mohly své nároky z postmortální ochrany ostatků vojáků uplatňovat úspěšně, musí napřed prokázat vztah k zemřelým a vlastní utrpěnou újmu, způsobenou zásahem do ostatků.⁹⁹ Stav mauzolea a ostatků v něm uložených byl v natolik závažném stavu, že se dotýkal morálního citění člověka. Pakliže existují i další osoby blízké, které utrpěly újmu jejich šance na uplatnění práva z postmortální ochrany ostatků vojáků by mohly být reálné. Osoby blízké by se pak krom postmortální ochrany ostatků svých blízkých mohly domoci i náhrady škody.¹⁰⁰

Odstavec druhý § 92 OZ upravuje právo na vydání ostatků.¹⁰¹ Toto právo lze uplatnit pouze v případě, kdy nejsou ostatky uloženy na veřejném pohřebišti. Poněvadž je mauzoleum neveřejným pohřebištem,¹⁰² vydání ostatků některé z osob uvedených v odstavci druhém je teoreticky možné.¹⁰³ Právo na vydání ostatků má osoba, „kterou člověk před svou smrtí výslovně určil; jinak postupně jeho manžel, dítě nebo rodič, a není-li žádný z nich nebo odmítnou-li ostatky převzít, převezme je jeho dědic.“¹⁰⁴ Na rozdíl od uplatnění práva

⁹⁵ Zákon nerozlišuje, jestli je příbuzenství založeno na pokrevním poutu nebo vzniklo osvojením, blíže § 771 OZ.

⁹⁶ Nejstarší voják se narodil v r. 1853, Oběti Velké války..., s. 12.

⁹⁷ Ustanovení § 22 odst. 1 OZ.

⁹⁸ DOBROVOLNÁ, Eva, HURDÍK, Jan. In LAVICKÝ, Petr. (ed). *Občanský zákoník I. Obecná část...*s. 177 (§ 2).

⁹⁹ Tamtéž.

¹⁰⁰ Ustanovení § 2910 OZ.

¹⁰¹ Nikoliv už pozůstatků.

¹⁰² Dle § 3 ZPoh, 4.2.3. Neveřejné pohřebiště.

¹⁰³ TŮMA, Pavel. In LAVICKÝ, Petr. (ed). *Občanský zákoník I. Obecná část...* s. 552 (§ 92).

¹⁰⁴ Ustanovení § 92 odst. 2 OZ.

z postmortální ochrany je zde taxativně vymezený výčet oprávněných osob, mezi nimiž už není uvedena osoba blízká. Jelikož se jedná o vojáky z I. světové války, není příliš pravděpodobné, že by některá z uvedených osob ještě zůstala naživu, proto možnost uplatnění práva na vydání ostatků nepovažuji za příliš reálnou. Toto ustanovení uvádím pro pořádek a proto, že jeho použití nelze zcela vyloučit.

3.1.5 Stav mauzolea z pohledu dobrých mravů

V této části bych se rád věnoval případu mauzolea z hlediska dobrých mravů. Ochrana dobrých mravů má v občanském zákoníku důležité postavení. Posuzuje se např. u otázky kogentnosti ustanovení zákona,¹⁰⁵ platnosti právního jednání,¹⁰⁶ odvolání daru pro nevděk¹⁰⁷ nebo u náhrady škody.¹⁰⁸ Ústavní soud dobré mravy charakterizuje jako „*souhrn etických, obecně zachovávaných a uznávaných zásad, jejichž dodržování je mnohdy zajišťováno i právními normami tak, aby každé jednání bylo v souladu s obecnými morálními zásadami demokratické společnosti.*“¹⁰⁹

Dobré mravy je třeba posuzovat z hlediska konkrétního případu v konkrétním čase, na daném místě ve vzájemném jednání účastníků právního vztahu.¹¹⁰ Dobré mravy jsou nástrojem ekvity, jenž umožňuje soudu nalézt spravedlivé posouzení konkrétního případu.¹¹¹ Dobré mravy nacházejí uplatnění napříč právními odvětvími, také v souvislosti s postmortální ochranou a pohřebnictvím. Např. Veřejný ochránce práv ve svém stanovisku vyslovuje domněnku, že zamezování přístupu pozůstalým k ostatkům¹¹² jejich předků není v souladu s dobrými mravy.¹¹³

Otázkou porušení dobrých mravů v souvislosti s nakládáním s lidskými ostatky se zabýval i Ústavní soud.¹¹⁴ V tomto případě se jednalo o stížnost, která směřovala proti rozhodnutí obecných soudů o zamítnutí nároku stěžovatele na vrácení daru po své nevlastní

¹⁰⁵ Ustanovení § 1 odst. 2 OZ.

¹⁰⁶ Ustanovení § 580 odst. 1 OZ.

¹⁰⁷ Ustanovení § 2072 OZ.

¹⁰⁸ Ustanovení § 2909 OZ.

¹⁰⁹ Usnesení Ústavního soudu ze dne 26. 2. 1998, sp. zn. II. ÚS 249/97.

¹¹⁰ Tamtéž.

¹¹¹ LAVICKÝ, Petr. In LAVICKÝ, Petr. (ed). *Občanský zákoník I. Obecná část...*s. 24. (§ 1).

¹¹² V tomto případě se jednalo o urnu s popelem.

¹¹³ Stanovisko veřejného ochránce práv ze dne 27. 1. 2009, sp. zn. 382/2009/VOP/MH In VARVAŘOVSKÝ Pavel (ed). *Sborník stanovisek veřejného ochránce Pohřebnictví*. Praha: Kancelář veřejného ochránce práv ve spolupráci s Wolters Kluwer ČR a.s., 2013, s. 58.

¹¹⁴ Usnesení Ústavního soudu ze dne 8. 9. 2011, sp. zn. I. ÚS. 3362/10.

dceři.¹¹⁵ Stěžovatel před obecnými soudy jako důvod pro vrácení daru uváděl hrubé porušení dobrých mravů, jež spatřoval v tom, že nevlastní dcera vysypala popel své zemřelé matky, manželky stěžovatele, do řeky Labe.

Krajský soud jako soud odvolací posoudil chování nevlastní dcery stěžovatele jako „*chování, které není v souladu se společensky uznávanými pravidly slušného chování ve vzájemných vztazích mezi lidmi,*“ a označil jej za chování, které odporuje dobrým mravům. Nicméně krajský soud dospěl k závěru, že se nevlastní dcera stěžovatele nedopustila takového jednání, „*kteřé by bylo možno považovat za porušení dobrých mravů značné intenzity či porušování dobrých mravů soustavné,*“ tedy, že by se jednalo o chování hrubě porušující dobré mravy.

Ústavní soud s přihlédnutím k obsáhlému a podrobnému dokazování, s výslechy mnoha svědků, jež provedly obecné soudy, dospěl k závěru, že obecné soudy v posuzované věci pečlivě zkoumaly naplnění předpokladů pro vznik práva stěžovatele na vrácení daru. Proto Ústavní soud neshledal v rozhodnutích obecných soudů pochybení.

K otázce porušení dobrých mravů Ústavní soud v usnesení poznamenal: „*Je notorietou, že předpokladem vzniku práva požadovat vrácení daru není jakékoliv nevhodné chování obdarovaného, ale pouze takové, které s ohledem na okolnosti případu je možno kvalifikovat jako hrubé porušení dobrých mravů se zřetelem na značnou intenzitu a váhu (je-li uskutečněno jedním činem) nebo soustavnost a dlouhou dobu (např. fyzické násilí, hrubé urážky, neposkytnutí pomoci atd.).*“ Ústavní soud stěžovatelovu stížnost usnesením odmítl jako návrh zjevně neopodstatněný, protože neshledal porušení žádného ústavně zaručeného základního práva stěžovatele.¹¹⁶

Domnívám se, že jednání, dotýkající se mauzolea, zmiňovaná v kapitole první,¹¹⁷ dosahovala již takové intenzity, aby se dala označit jako hrubé porušení dobrých mravů. Tento stav trval po několik desetiletí, dle mého názoru tedy byla z hlediska posouzení hrubého porušení dobrých mravů splněna i další alternativní podmínka dlouhodobosti a soustavnosti tak, jak ji judikoval Ústavní soud.

¹¹⁵ Případ byl posuzován ještě podle § 630 dnes již neúčinného zákona č. 40/1964 Sb. občanského zákoníku, ve znění tehdejších předpisů, v občanském zákoníku tomuto ustanovení odpovídá Odvolání daru pro nevděk podle § 2072.

¹¹⁶ Stěžovatel namítal porušení čl. 11 Listiny základních práv a svobod-právo vlastnit majetek.

¹¹⁷ 1.5. Současnost.

3.2 Aplikace trestního práva v případě mauzolea

3.2.1 Obecné vymezení lidského těla a jeho částí v TZ

Narozdíl od OZ není v TZ¹¹⁸ zvláštní postavení lidských ostatků, pozůstatků jakožto i částí lidského těla výslovně stanoveno. Lze k němu však dospět důsledným výkladem ustanovení TZ a trestněprávních zásad. V TZ je charakteristika věci zařazena mezi výkladová ustanovení hlavy VIII., části první. Konkrétně se věci zabývá § 134 TZ, které ovšem neobsahuje definici věci v právním slova smyslu, ale omezuje se na výrok, že „*věci se rozumí i ovladatelná přírodní síla.*“ Toto samo o právních znacích věci v trestněprávním pojetí příliš nevypovídá. Proto je pro účely trestního práva nezbytné vycházet z právní úpravy věci v právním smyslu v občanském zákoníku, kde je definice věci v právním smyslu podána jasně a komplexně a tento pak lidské tělo ani jeho části za věc v právním smyslu nepovažuje.¹¹⁹

Ve druhé větě § 134 TZ je k věci dále poznamenáno: „*Ustanovení o věcech se vztahují i na živá zvířata, zpracované oddělené části lidského těla, nevyplývá-li z jednotlivých ustanovení trestního zákona něco jiného.*“ Právní teorie jako příklad zpracované oddělené části lidského těla uvádí např. paruku z pravých vlasů.¹²⁰ Zpracované oddělené části lidského těla TZ za věc nepovažuje, přesto se na ně vztahují ustanovení o věcech. Výkladem a contrario lze dovodit, že na nezpracované části lidského těla, potažmo na lidské tělo vcelku se ustanovení o věcech nevztahuje. Logicky proto ani nemohou být považovány podle TZ za věci, čemuž odpovídá i pojetí občanskoprávní.

Dalším argumentem pro tvrzení, že lidské ostatky nejsou z pohledu TZ věci v právním smyslu je skutečnost, že trestné činy, k jejichž objektům patří zájem na zachování piety a ochraně lidských ostatků, jsou upraveny samostatně v X. hlavě, části druhé TZ jako „*Trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných.*“ Kdyby lidské ostatky byly věcmi, nebyla by úprava zvláštních trestných činů zapotřebí a na zásahy do lidských ostatků by se dala uplatnit např. ustanovení V. hlavy, části druhé, která upravují trestné činy proti majetku. Mohu tedy konstatovat, že stejně jako v občanském zákoníku i podle TZ nejsou lidské ostatky a pozůstatky považovány za věci v právním smyslu a mají zvláštní právní povahu.

¹¹⁸ Zákon č. 40/2009 Sb. trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, dále jen TZ.

¹¹⁹ Blíže 3.1.1. Obecná ustanovení o lidském těle a jeho částech v občanském zákoníku.

¹²⁰ JELÍNEK, Jiří. In JELÍNEK, Jiří (ed). *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 3. vydání. Praha: Leges, 2012, s. 181, (§ 134).

Do r. 2015 byl v § 134 TZ zařazen odst. 2, jenž upravoval tzv. jinou majetkovou hodnotu. Tento odstavec však byl s účinností zákona č. 86/2015 Sb., kterým se mění zákon č. 279/2003 Sb., o výkonu zajištění majetku a věcí v trestním řízení a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony¹²¹ vypuštěn v souvislosti s rekodifikací soukromého práva v r. 2012,¹²² jež do právního řádu ČR přinesla pojetí věcí nehmotných, a tedy zvláštní úprava jiné majetkové hodnoty v TZ již nebyla zapotřebí.

Zvláštní právní povaha lidských ostatků v trestním právu se může projevit nejen v právní kvalifikaci případného trestného činu, nýbrž i v procesních postupech a možnostech trestání. Např. na lidské ostatky se nebudou vztahovat § 78 a § 79 TŘ,¹²³ upravující povinnost k vydání věci a odnětí věci pro účely trestního řízení. Z dalších ustanovení není možné aplikovat např. § 70 TZ, jenž stanovuje trest propadnutí věci, nebo § 101 TZ, který upravuje ochranné opatření zabránění věci.

3.2.2 Trestněprávní povaha zásahů do lidských ostatků, hrobů a piety

„Trestní právo je nejpřísnější prostředek, který má stát k dispozici k ochraně taxativně vymezených zájmů v trestním zákoníku. Doplnjuje ochranu poskytovanou normami jiných právních odvětví práva, nastupuje tam, kde ostatní prostředky právní nebo mimoprávní se ukáží jako neúčinné.“¹²⁴ Požadavek na trestní právo jako prostředek „ultima ratio“¹²⁵ vyplývá z trestněprávní zásady subsidiarity trestní represe, upravené v § 12 odst. 2 TZ. Podle této zásady lze trestní odpovědnost pachatele uplatňovat jen v případech společensky škodlivých, ve kterých nepostačuje uplatnění podle jiného právního předpisu.

Neoprávněné zásahy do lidských ostatků, pozůstatků a piety zemřelého jsou všeobecně i vzhledem ke zvláštní právní povaze lidských ostatků a pozůstatků vnímány jako společensky škodlivé. *„Zásada trestněprávní ochrany piety neslouží mrtvým, ale živým.“¹²⁶ Pohřebiště by nemělo být považováno pouze za jakési dočasné úložiště lidských ostatků. Požadavek důstojného zacházení s ostatky zemřelých je zárukou právní jistoty pro živé, že i po jejich smrti*

¹²¹ Zákon č. 86/2015 Sb., kterým se mění zákon č. 279/2003 Sb., o výkonu zajištění majetku a věcí v trestním řízení a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, ve znění pozdějších předpisů, dále jen novela zákona o výkonu zajištění majetku.

¹²² Zejména přijetím OZ. Blíže Důvodová zpráva str. 109.

¹²³ Zákon č. 141/1961, trestní řád, ve znění pozdějších předpisů, dále jen TŘ.

¹²⁴ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*, 2. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 28-29.

¹²⁵ Poslední instance.

¹²⁶ KOTRLÝ, Tomáš. *Právní zajištění piety...*, s. 154.

bude s jejich ostatky nakládáno s úctou.¹²⁷ Společenská škodlivost neoprávněného zásahu do lidských ostatků plyne i z toho, že jej zákonodárce zařadil mezi trestné činy.

Problematictější může být posuzování případů, kdy ještě k ochraně piety má postačovat uplatnění jiných prostředků než těch trestněprávních. Jinými prostředky jsou myšleny především normy občanskoprávní a správně právní, jež upravují důstojné nakládání s lidskými ostatky a ochranu piety zemřelého.¹²⁸ Jedinou institucí, jež je oprávněna závazně stanovit kritéria trestněprávní odpovědnosti pachatele skutku směřujícího proti lidským ostatkům a pietě, je nezávislý soud. Současná judikatura zatím kritéria trestnosti skutků proti lidským ostatkům nevymezila, zabývala se jimi dosud pouze právní teorie v případě konkrétních trestných činů.

Obecně však lze konstatovat, že v méně závažných případech postačí uplatnění ochrany prostřednictvím OZ, závažnější případy budou řešeny jako přestupky podle ZPoh nebo ZVH, a ty nejzávažnější případy pak budou posuzovány podle předpisů trestního práva.

Podle § 13 TZ je trestným činem protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně.¹²⁹ K trestní odpovědnosti za trestný čin je třeba úmyslného zavinění, nestanoví-li trestní zákon výslovně, že postačí zavinění z nedbalosti.¹³⁰ Trestné činy proti lidským ostatkům a pietě zemřelého jsou upraveny v X. hlavě, části druhé TZ jako „Trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných“, v díle šestém jako „Jiná rušení veřejného pořádku.“

Právní teorie uvádí, že trestné činy upravené v hlavě desáté, části druhé TZ chrání „celou řadu společenských zájmů a hodnot nezbytných k řádnému fungování demokratického právního státu a ochraně veřejnosti. Jde o trestné činy, které přímo nebo nepřímo ohrožují řádnou činnost orgánů státu, územní samosprávy, jiných orgánů veřejné moci nebo jinak ohrožují pořádek ve věcech veřejných.“¹³¹ Díl šestý pak konkrétně „chrání veřejný pořádek proti jednáním šířícím poplašné zprávy, výtržnickým, vandalským a jiným podobným narušováním, chrání také společnost před pácháním činů jinak trestných ve stavu nepřičetnosti

¹²⁷ Tamtéž.

¹²⁸ 3.1. Aplikace norem občanského práva v případě mauzolea a 4. Právní úprava ochrany lidských ostatků v samostatných právních předpisech .

¹²⁹ Ustanovení § 13 odst. 1 TZ.

¹³⁰ Ustanovení § 13 odst. 2 TZ.

¹³¹ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné...*, s. 755.

vyvolaném návykovými látkami.“¹³² Pro účely této práce jsou pak relevantní z tohoto oddílu trestný čin výtržnictví podle § 358 TZ a trestný čin hanobení lidských ostatků podle § 359 TZ.

3.2.3 Mauzoleum a trestné činy výtržnictví a poškození cizí věci

Ustanovení § 358 odst. 1 TZ definuje výtržnictví takto: „*Kdo se dopustí veřejně nebo na místě veřejnosti přístupném hrubé neslušnosti nebo výtržnosti zejména tím, že napadne jiného, hanobí hrob, historickou nebo kulturní památku, anebo hrubým způsobem ruší přípravu, průběh nebo zakončení organizovaného sportovního utkání, shromáždění nebo obřadu lidí, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.*“

Objektivní stránka trestného činu v případě mauzolea záleží v tom, že se pachatel na místě veřejném nebo na místě veřejnosti přístupném dopustí hrubé neslušnosti zejména tím, že hanobí hrob, historickou nebo kulturní památku.¹³³

Mauzoleum se nachází v parku, v Bezručových sadech, což je typický příklad veřejnosti přístupného místa.¹³⁴ Útoky proti mauzoleu a jeho poškozování, kterým mauzoleum bylo ještě v nedávné době vystaveno, je možné dle mého názoru označit za hrubou neslušnost. Hrubou neslušností se podle § 358 TZ rozumí jednání, „*které porušuje závažným způsobem zásady občanské morálky*“¹³⁵

Samotná problematika právního posouzení hanobení hrobu může působit komplikace. TZ totiž zmiňuje v souvislosti s hanobením výlučně termín „hrob“. K definičním znakům pojmu „hrob“ lze dojít výkladem § 22 odst. 1 ZPoh. Mauzoleum však nelze zahrnout pod takovou definici, protože mauzolea jsou považovány za hrobky.¹³⁶ V právním řádu ČR přitom nejsou definiční znaky hrobky vymezeny¹³⁷ a mohla by tak být vyvolána otázka, zda je stricto sensu možné ustanovení o výtržnictví použít i pro hanobení hrobky. Právní teorie dospěla k zvláštní právní konstrukci. Vnímá pojem „hanobení hrobu“ ve smyslu hanobení hrobového

¹³² Tamtéž..., s. 756.

¹³³ Výčet příkladů hrubé neslušnosti je demonstrativní.

¹³⁴ V § 117 písm. b) TZ je uvedeno, že trestný čin je spáchán veřejně, jestliže je spáchán před nejméně třemi osobami současně přítomnými.

¹³⁵ TZ jako demonstrativní příklady hrubé neslušnosti uvádí zhanobení hrobu, historické nebo kulturní památky, hrubé narušení slavnostního shromáždění nebo náboženského obřadu aj. Blíže pak JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné...*, 801 s.

¹³⁶ 4.2.2. Výkladové ustanovení § 2.

¹³⁷ VACHUTKA, Tomáš. Hrobka jako stavba. In STAŠA, Josef. (ed). *Sondy do stavebního práva*. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2018. s.185-193.

místa.¹³⁸ Hrobovým místem je místo na pohřebišti určené pro zřízení hrobu nebo hrobky nebo vyhrazené místo v úložišti uren.¹³⁹ „Hrobové místo však nelze hanobit, dokud se nestane hrobem nebo hrobkou.“¹⁴⁰ Hrob je hrobové místo po pohřbení nebo po uložení zpopelněných lidských ostatků s následným zásypem zeminou. Hrobka je vyzděné hrobové místo po pohřbení v rakvi nebo po uložení zpopelněných lidských ostatků, nezasypané zeminou.¹⁴¹

Právní teorie tedy vyložila termín „hrob“ pro účely trestního práva jako hrob i hrobku ve smyslu ZPoh.¹⁴² Zásahy do mauzolea ve smyslu skutků výše popsaných podle výkladu právní teorie, je třeba považovat za hanobení hrobu. Na druhou stranu, z hlediska výkladu by bylo jednodušší a nejspíš i správnější vycházet z předpokladu, že výčet příkladů jednání naplňujících hrubou neslušnost nebo výtržnost v § 358 TZ je demonstrativní,¹⁴³ a tak k němu dovést i případy hanobení hrobky. Mauzoleum je také kulturní památkou, takže lze popisované skutky posuzovat i jako hanobení kulturní a historické památky.

Kvalifikovaná skutková podstata trestného činu výtržnictví, upravená v odstavci druhém § 358 TZ, spočívá ve spáchání činu v odst. 1 opětovně nebo ve spáchání členem organizované skupiny. Zde přichází do úvahy opětovné spáchání. Bezdomovci totiž v mauzoleu pobývali často, neboť se jednalo o jeden z mála chátrajících objektů v centru města, v němž mohli naleznout útočiště. Napadení mauzolea organizovanou zločineckou skupinou nepovažují v tomto případě za příliš reálné.

Výtržnictví je úmyslný trestný čin, možný je jeho jednočinný souběh např. s trestným činem poškození cizí věci.¹⁴⁴ Poškození cizí věci podle § 228 odst. 2 TZ je také jediným vyšetřovaným trestným činem, souvisejícím s útoky na mauzoleum. Skutková podstata tohoto trestného činu záleží v tom, že někdo poškodí cizí věc tím, že ji postříká, pomaluje či popíše barvou nebo jinou látkou, přičemž se v základní skutkové podstatě k trestnosti nepožaduje způsobení škody. Ustanovení § 228 odst. 2 TZ chrání před útoky sprejerů, jichž nezůstalo ušetřeno ani mauzoleum.

¹³⁸ KOTRLÝ, Tomáš. *Právní zajištění piety...*, s. 19., srov. ŠÁMAL, Pavel, ŠÁMALOVÁ, Milada. In ŠÁMAL, Pavel. (ed). *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2010, s. 3034 (§ 358).

¹³⁹ Ustanovení § 2 písm. e) ZPoh.

¹⁴⁰ KOTRLÝ, Tomáš. *Právní zajištění piety...*, s. 20.

¹⁴¹ Tamtéž.

¹⁴² Ačkoliv ZPoh běžně používá pojmy hrob i hrobka, v zákoně chybí jejich výslovné definice, vychází se proto z odborné terminologie, pro srov. též VETEŠNÍK, Pavel. In VETEŠNÍK, Pavel (ed). *Zákon o pohřbnictví...*, s. 6-7. (§ 2 písm. c)).

¹⁴³ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné...*, s. 801.

¹⁴⁴ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné...*, s. 802.

3.2.4 Mauzoleum a trestný čin hanobení lidských ostatků

Dalším trestným činem, který přichází do úvahy v souvislosti s ochranou lidských ostatků a hrobů, je trestný čin hanobení lidských ostatků podle § 359 TZ. „*Objektem tohoto trestného činu je zájem na zachování piety lidských ostatků, zájem na ochraně pietního uložení lidských ostatků a míst, kde jsou tyto ostatky uloženy.*“¹⁴⁵ Ustanovení § 359 TZ obsahuje dvě samostatné základní skutkové podstaty. „*Prvá skutková podstata spočívá v tom, že pachatel neoprávněně otevře hrob nebo hrobku, nebo urnu s lidskými ostatky.*“¹⁴⁶ V případě trestného činu hanobení lidských ostatků již TZ výslovně zmiňuje, že se vztahuje jak na hrob, tak i na hrobku, zatímco u trestného činu výtržnictví, který je v TZ zařazen o jeden paragraf dříve, zákon výslovně jako předmět ochrany uvádí pouze hrob a ochrana hrobky je dovozována výkladem.

Pachatel se dopustí trestného činu, když neoprávněně otevře hrobku. Právní teorie protiprávnost jednání dovozuje ze ZPoh.¹⁴⁷ Právní teorie dovozovala protiprávnost podle ZPoh ve znění před novelou z r. 2017 pouze pro případy exhumace před uplynutím tlecí doby bez souhlasu k exhumaci od krajské hygienické stanice a exhumace bez nařízení k exhumaci od předsedy senátu nebo státního zástupce v rámci trestního řízení.¹⁴⁸

Odborná literatura proti tomu uváděla, že oprávnění k otevření hrobu nebo hrobky může zajišťovat též prokazatelný souhlas vlastníka hrobového zařízení, správce pohřebiště či provozovatele pohřebiště.¹⁴⁹ Novela ZPoh z r. 2017 v tomto směru přinesla zpřesnění, kdy výslovně stanovila osoby oprávněné k otevření hrobu jsou to provozovatel pohřebiště, osoba uvedená v řádu pohřebiště podle § 19 odst. 2 písm. k) ZPoh, provozovatel pohřební služby nebo státní zástupce. Na druhou stranu v zákoně o pohřebnictví dosud nejsou přesně vymezeny podmínky, za jakých může být hrob nebo hrobka otevřeny.¹⁵⁰

„Druhá skutková podstata trestného činu hanobení lidských ostatků, postihuje toho, kdo z pohřebiště svévolně odejme lidské ostatky nebo s lidskými ostatky nakládá v rozporu se

¹⁴⁵ Tamtéž.

¹⁴⁶ Tamtéž.

¹⁴⁷ Tamtéž srov. ŠÁMAL, Pavel, ŠÁMALOVÁ, Milada. In ŠÁMAL, Pavel. (ed). *Trestní zákoník...*, s. 3040 (§ 359).

¹⁴⁸ Blíže Tamtéž srov. ŠÁMAL, Pavel, ŠÁMALOVÁ, Milada. In ŠÁMAL, Pavel. (ed). *Trestní zákoník...*, s. 3040 (§ 359).

¹⁴⁹ KOTRLÝ, Tomáš. *Právní zajištění piety...*, s. 156.

¹⁵⁰ 4.2.6. Další způsoby zacházení a nakládání s lidskými pozůstatky a ostatky.

*zákonem.*¹⁵¹ Mauzoleum je neveřejným pohřebišťem ve smyslu ZPoh. V případě mauzolea nejsou dostupné informace o tom, že by někdo odnášel kosti z krypty ven mimo mauzoleum. Proto by nebyla splněna podmínka „odnětí ostatků“.¹⁵² Naopak nejspíš byla splněna podmínka nakládání s lidskými ostatky v rozporu se zákonem. „*Za nakládání s lidskými ostatky v rozporu se zákonem se považuje jakýkoli jiný způsob nakládání s ostatky v rozporu se zákonem než jejich svévolné odnětí z pohřebišťe, a proto za takové nezákonné nakládání s lidskými ostatky bude třeba považovat např. jejich zničení, rozmetání v hrobě, hrobce nebo urně nebo po pohřebišti, vysypání z urny na podlahu před kolumbáriem apod.*“¹⁵³ Jsem názoru, že mohlo dojít k naplnění této skutkové podstaty.

Jednočinný souběh druhé skutkové podstaty s první skutkovou podstatou je vyloučen, protože prvá skutková podstata je subsidiární k druhé skutkové podstatě.¹⁵⁴ Neoprávněnému nakládání s ostatky bezprostředně předcházelo neoprávněné vloupání do mauzolea.

Trestný čin hanobení lidských ostatků je úmyslný trestný čin, lze jej spáchat v jednočinném souběhu s trestným činem výtržnictví podle § 358 TZ.¹⁵⁵ V okamžiku, kdy dojde k porušení více společenských zájmů, je možno, aby byl pachatel veden k odpovědnosti za více trestných činů. Zákonodárce takto umožňuje postihovat jak hanobení hrobu, které probíhá veřejně, tak i neoprávněné nakládání s lidskými ostatky.

3.2.5 Možnosti trestání

Ustanovení § 228, § 358 a § 359 TZ za spáchání trestných činů uvádí následující tresty: trest odnětí svobody, zákazu činnosti, propadnutí věci. Vedle těchto trestů by bylo možno pachatelům uložit „*s přihlédnutím k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a poměrům pachatele,*“¹⁵⁶ za spáchané trestné činy i další tresty uvedené v § 52 TZ.

Škála trestů je poměrně široká, jejich případné ukládání je však značně limitováno samotnými specifiky případu. Uložení některých trestů nepřichází v úvahu vůbec. Kupř. uložení trestu domácího vězení podle § 52 odst. 1 písm. b) TZ bezdomovci by nedávalo smysl. Jako nejúčelnější trest pro sprejery, kteří svými nápisy poškodili fasádu mauzolea, považují

¹⁵¹ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné...*, s. 802.

¹⁵² ŠÁMAL, Pavel, ŠÁMALOVÁ, Milada: *Trestní zákoník ...*, s. 3042 (§ 359).

¹⁵³ Tamtéž.

¹⁵⁴ ŠÁMAL, Pavel, ŠÁMALOVÁ, Milada: *Trestní zákoník ...*, s. 3039 (§ 359).

¹⁵⁵ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné...*, s. 803.

¹⁵⁶ Ustanovení § 38 odst. 1 TZ.

trest obecně prospěšných prací podle § 52 odst. 1 písm. c) TZ. Obecně prospěšné práce by mohly např. spočívat v čištění posprejovaných zdí od graffiti, čímž by pak dle mého názoru byla nejlépe naplněna výchovná funkce trestu.¹⁵⁷ Pro bezdomovce hanobící ostatky by bylo dle mého názoru nejúčelnější uložení trestu zákazu pobytu podle § 52 odst. 1 písm. h) TZ.

V praxi jsou však možnosti potrestání značně omezeny a k potrestání viníků dochází jen zřídka. Útoky sprejerů bývají nejčastěji vyřizovány prostřednictvím tzv. odklonů v trestním řízení.¹⁵⁸ Efektivita trestního postihu bezdomovců je velmi nízká. Bezdomovci ve většině případů žijí asociálním životem na okraji společnosti, nevlastní žádný majetek, jenž by bylo možné postihnout, nejsou ochotni pracovat, a nedodržují žádná pravidla. Proto jako jediný možný relativně efektivní trest v jejich případě přichází v úvahu trest odnětí svobody podle § 52 odst. 1. písm. a) TZ, který ovšem z pohledu bezdomovců často neplní svou represivní funkci, a tak i jeho případné uložení ztrácí smysl, neboť tento trest je bezdomovci nezřídka vnímán jako vítaná alternativa k jejich dosavadnímu způsobu života, obzvláště v zimním období.

Fakticky tak z útoků na mauzoleum bylo vyšetřováno pouze posprejování fasády jako trestný čin poškození cizí věci podle § 228 odst. 2 TZ. Výtržnostmi bezdomovců spočívajícími v hanobení mauzolea se orgány činné v trestním řízení nezabývaly. A to z důvodu, že prakticky neexistují účinné prostředky pro trestání bezdomovců, a i možnosti zamezení jejich další protiprávní činnosti jsou značně omezené. Velký počet bezdomovců v historickém centru města je problém, se kterým se město Olomouc dlouhodobě neúspěšně potýká.

Pokaždé, když se příslušníkům bezpečnostních sborů podařilo bezdomovce z mauzolea vykázat, v krátkém časovém odstupu se vraceli zase zpět na původní místo. Dalo by se tvrdit, že město i pořádkové síly na potírání vandalství z řad bezdomovců v určitou dobu úplně rezignovaly a spokojily se s tím, že se bezdomovci shromažďovali pouze v mauzoleu, v jeho blízkém okolí a jiná místa v parku už nezabírali.

Této domněnce nasvědčuje i vyjádření ředitele Městské policie Olomouc Pavla Skalického k problematice bezdomovců přebývajících v mauzoleu, uveřejněné dne 22. února 2015 v Radničních listech.¹⁵⁹ Prohlásil že: „...*městští strážníci bezdomovce, tábořící*

¹⁵⁷ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné...*, s. 353.

¹⁵⁸ Blíže hlava dvacátá TR: Zvláštní způsoby řízení.

¹⁵⁹ JEDLIČKOVÁ, Markéta: *Jihoslovanské mauzoleum konečně patří městu. Oprava, která mu vrátí důstojnost, může začít* [online]. www.olomouc.eu, 22. února 2015, [cit. 14. září 2020]. Dostupné na <<http://www.olomouc.eu/aktualni-informace/aktuality/17354>>.

v mauzoleu nevyhánějí, neboť tito bezdomovci zabraňují škodám na mauzoleu ze strany narkomanů a sprejerů“.

Tvrzení ředitele Městské policie Olomouc nepovažuji za pravdivé, nejvíce škod na mauzoleu bylo napácháno právě ze strany bezdomovců. Aktuální situace bezdomovectví v objektu mauzolea byla taková, že v průběhu rekonstrukce byl přístup k mauzoleu z důvodu provádění stavebních prací znemožněn. V Bezručových sadech se bezdomovci proto začali sdružovat v litinovém altánku, jenž se nachází v blízkosti mauzolea a který je stejně jako mauzoleum chráněn jako kulturní památka.¹⁶⁰

3.2.6 Související trestněprávní otázky a shrnutí

Zajímavou otázkou je případná možnost uplatnění nároků na náhradu škody pro poškozené osoby v trestním řízení v rámci tzv. adhezního řízení podle § 43 TŘ. Jsem toho názoru, že obecně je náhrada škody přípustná v případě trestné činnosti spočívající v poškození cizí věci. Zde by se mohl domáhat náhrady škody vlastník mauzolea. Tím je v současné době město Olomouc. Nabízí se ale též úvaha, zda by mohli náhradu škody uplatňovat i příbuzní po padnuvších vojácích ve vztahu k trestným činům, které souvisí se zásahy do lidských ostatků. Vzhledem k povaze trestných činů výtržnictví a hanobení lidských ostatků, u nichž je chráněným objektem všeobecně pieta k zemřelým jako společenský zájem, není možno dohledávat konkrétní poškozené osoby. Tato právní úprava totiž nepůsobí k ochraně konkrétních zemřelých, nýbrž k ochraně celé společnosti.¹⁶¹ Proto nelze z trestního práva dovozovat případné nároky pro potomky. Je pravděpodobné, že by v případě projednávání takového případu před soudem nebyli potomci jako poškozené osoby připuštěny do hlavního líčení podle § 206 odst. 3 TŘ.

Ačkoliv trestní právo přináší širokou škálu postihů, jejich použití je komplikované. V praxi jsou uplatňovány jen zřídka. Trestní právo by však v souladu se zásadou subsidiarity trestní represe mělo být použito jako prostředek ultima ratio až v nejzávažnějších případech. Pro ty ostatní vystačí ochrana soukromoprávní nebo prostředky správního práva.

¹⁶⁰ *Litinový altán* [online]. www.pamatkovykatalog.cz, [cit. 14. září 2020]. Dostupné na <<https://www.pamatkovykatalog.cz/?element=2868267&mode=fulltext&keywords=litinov%C3%BD+alt%C3%A1n&order=relevance%3Adesc&action=element&presenter=ElementsResults>>.

¹⁶¹ KOTRLÝ, Tomáš. Právní zajištění piety..., s. 154.

3.3 Ochrana lidských ostatků z hlediska památkové péče

Jelikož je mauzoleum kulturní památkou podle zákona o státní památkové péči,¹⁶² považují za vhodné krátce uvést problematiku ochrany lidských ostatků z hlediska památkové péče. Návrh zákona o památkovém fondu z dílny Ministerstva kultury ČR z r. 2019,¹⁶³ upravoval v § 18 odst. 3 možnost prohlásit za kulturní památku lidské ostatky coby věci. Ačkoliv zákonodárce zamýšlel toto ustanovení nejspíš k ochraně reliquií podle znění § 18 odst. 3 návrhu zákona o památkovém fondu by bylo možné prohlásit za kulturní památku i další ostatky. Tuto kuriózní úpravu začlenil zákonodárce do návrhu zákona základě nesprávné interpretace rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 2773/2004, přitom přijetí této úpravy by nabouralo stávající koncepci odlišování lidských ostatků od věcí, jak je upravena v OZ nebo v TZ. Návrh zákona byl však v Parlamentu ČR zamítnut.

Ochrana lidských ostatků je právním řádem zajištěna dostatečně a není vhodné ani žádoucí prohlašovat lidské ostatky za kulturní památky. Z hlediska památkové péče však může být ochrana lidských ostatků zajištěna tím způsobem, že jsou jako kulturní památky chráněna zařízení, ve kterých jsou lidské ostatky uloženy. Mauzoleum je také kulturní památkou. Nicméně ani status kulturní památky nezajistil mauzoleu příslušnou památkovou péči a to zejména v minulosti, kdy mauzoleum být kulturní památkou nebylo žádoucí pro svou symboliku

3.4 Ochrana lidských ostatků jako součást základních práv a judikatura

3.4.1 O ochraně všeobecně

K právní problematice pohřbenictví se vyjadřuje také judikatura Ústavního soudu a Evropského soudu pro lidská práva. Předmětem soudního rozhodování se stala i otázka postmortální ochrany po zemřelém a požadavku důstojného nakládání s lidskými ostatky. Jedná se nejčastěji o spory pozůstalých, kteří se brání zásahům do piety a zásahům do lidských ostatků a pozůstatků po jejich zemřelém příbuzném. Soudy ochranu dovozují z práva na soukromý a

¹⁶² Zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči ve znění pozdějších předpisů, dále jen zákon o státní památkové péči.

¹⁶³ *Pracovní znění návrhu zákona o ochraně památkového fondu* [online]. <https://www.mkcr.cz/>, 19. dubna 2018, [cit. 14. září 2020]. Dostupné na <<https://www.mkcr.cz/priprava-noveho-pamatkoveho-zakona-255.html>> />.

rodinný život. Právo na soukromý a rodinný život tvoří lidskoprávní ústavní rámec postmortální ochrany. Ve vnitrostátní úpravě se tato ochrana nalézá v čl. 10. odst. 2 Listiny základních práv a svobod.¹⁶⁴ „Každý má právo na ochranu před neoprávněnými zásahy do soukromého a rodinného života,“ tak praví Listina základních práv a svobod.

Na mezinárodněprávní úrovni ochrany základních práv spadá pak postmortální ochrana pod čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a svobod.¹⁶⁵ Podle tohoto ustanovení státní orgán nemůže zasáhnout do soukromého a rodinného života a do obydlí a korespondence jedince. Výjimku tvoří pouze případy, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.

3.4.2 Případ Schwarzenberské hrobky

Z vnitrostátní judikatury ČR je zapotřebí zmínit významný náleží Ústavního soudu ze dne 7. 1. 2009, sp. zn. I. ÚS 2477/08. V tomto případě se Ústavní soud zabýval ústavní stížností rodiny Schwarzenbergů, která se domáhala zrušení zákona č. 143/1947 Sb., o převodu vlastnictví majetku hlubocké větve Schwarzenbergů na zemi Českou.¹⁶⁶

Na základě tohoto předpisu došlo k převodu majetku šlechtického rodu na československý stát.¹⁶⁷ Zákon se mj. vztahoval i na rodinnou hrobku Schwarzenbergů v Domaníně v jižních Čechách. Ačkoliv stěžovatelka ve stížnosti namítala porušení vlastnického práva a práva na spravedlivý proces, Ústavní soud dospěl k závěru, že bylo dotčeno základní právo na respekt k rodinnému a soukromému životu dle čl. 8 Evropské úmluvy a čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.¹⁶⁸ V nálezu se pokusil Ústavní soud vyložit pojmy „rodinný a soukromý život“ ve vztahu k pohřebnictví.

Ústavní soud popisuje rodinu jako „*společenství osob spojených biologickou, emoční a odvozeně též majetkovou vazbou. ...Jde o soubor těchto vazeb udržovaných nejen mezi živými*

¹⁶⁴ Usnesení předsednictva České národní rady ze dne 16. prosince 1992 o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku ČR, dále jen Listina základních práv a svobod.

¹⁶⁵ Sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb. o Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění Protokolů č. 3, 5, 8, a 11, dále jen Evropská úmluva.

¹⁶⁶ Tzv. Lex Schwarzenberg.

¹⁶⁷ Jednalo se o především o rozsáhlé nemovitosti na Třeboňsku.

¹⁶⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 7. 1. 2009, sp. zn. I. ÚS 2477/08, bod. 33.

*jednotlivci, ale o vazby, které naopak transcendentují lidský život. ... Nepochybnou součástí práva na rodinný život je tedy i vztah žijícího člena rodiny k jeho zesnulým předkům, jehož typickým a sociálně doložitelným obsahem je respekt k památce předků, případně požadavek pietního zacházení s předky.*¹⁶⁹

Ústavní soud tak dospěl k závěru, že „součástí rodinného života je bezpochyby i to, jakým způsobem je nakládáno s mrtvými předky, v jaké formě jsou uloženy jejich ostatky a na jakém místě se tyto ostatky nacházejí.... Pietní respekt se proto týká nejen mrtvých samotných, ale též pietního místa. Pietní a emocionální vztah k tomuto místu může být v takovém případě dokonce silnější, než vlastnický vztah k tomuto místu, resp. než pocit „absolutního právního panství“ nad věcí - místem posledního odpočinku předků.“¹⁷⁰

V případě Schwarzenberské hrobky Ústavní soud dovedl porušení práva na rodinný život, nicméně se však zásahu dopustily obecné soudy neústavní interpretací zákona č. 143/1947 Sb., podle které se tento zákon vztahoval i na rodinnou hrobku. V samotném zákoně č. 143/1947 Sb. však Ústavní soud neshledal rozpor s ústavním pořádkem a návrh na jeho zrušení odmítl.¹⁷¹

Pro případ mauzolea je možno z tohoto nálezu Ústavního soudu dovodit, že stejně jako potomci rodu Schwarzenbergů, tak i potomci vojáků mají právo, aby s ostatky jejich předků bylo nakládáno důstojně, toto právo spadá pod ochranu rodinného a soukromého života a je ústavně chráněno. Ústavní soud také vyslovil myšlenku, že pietní vztah k místu, kde jsou pohřbeny ostatky předků, může být dokonce silnější než vlastnické vztahy. Z toho usuzují, že Ústavní soud staví pietu a úctu k zemřelým mezi důležité ústavně chráněné zájmy, které mohou v některých kolizních případech dokonce vést i k omezení jiných základních práv, v tomto případě práva vlastnického, chráněného čl. 11 Listiny základních práv a svobod.

Přijmeme-li tuto hypotézu, je otázkou, nakolik vedle ní může obstát po dlouhou dobu prosazovaný přístup představitelů města Olomouce, že s ohledem na nevyřešené vlastnické vztahy nemůže město Olomouc podniknout žádné kroky ve smyslu opravy či údržby mauzolea. Navíc případný vlastník¹⁷² by proti takto podniknutým krokům mohl jen stěžít něco namítat.

¹⁶⁹ Tamtéž, bod 36.

¹⁷⁰ Tamtéž bod 37.

¹⁷¹ Tamtéž bod 57.

¹⁷² Jedná se o období, kdy jako vlastník byl v katastru nemovitostí uvedeno Království Jugoslávie, vlastníkem byl pravděpodobně některý z nástupnických států.

3.4.3 Judikatura Evropského soudu pro lidská práva

Ústavní soud při rozhodování v případě Schwarzenbergské hrobky vycházel z ustálené judikatury Evropského soudu pro lidská práva, jež ochranu hrobů, lidských ostatků a piety zařazuje pod právo na respektování soukromého a rodinného života upravené v čl. 8 Evropské úmluvy. Evropský soud pro lidská práva ve stejném duchu rozhodnul např. v případě Elli Poluhas Dodsbo proti Švédsku.¹⁷³ V tomto případě řešil Evropský soud pro lidská práva spor pozůstalé vdovy, jež chtěla nechat přenést ostatky svého zemřelého manžela ze hřbitova, kde byl po smrti pohřben, na hřbitov do 70 km vzdáleného Stockholmu, kam se stěžovatelka přestěhovala a kde byli rovněž pohřbeni i rodiče stěžovatelky.

Švédské úřady její žádost o přenesení ostatků zemřelého manžela zamítly s poukazem na švédský zákon o pohřebnictví, podle něhož je třeba „*ctít pokojný odpočinek*“¹⁷⁴ zesnulého. Stejný postoj zaujaly i švédské soudy. Stěžovatelka se proto obrátila na Evropský soud pro lidská práva a namítala zásah do jejího základního práva porušením čl. 8 Evropské úmluvy.

Evropský soud pro lidská práva tak musel posuzovat paradoxně kolizi práva stěžovatelky na přemístění ostatků a veřejného zájmu společnosti na respektování posvátnosti místa posledního odpočinku. Čili se zde řešil přímý střet práva na uplatnění postmortální ochrany na straně jedné a ochrana piety zemřelého na straně druhé. Evropský soud pro lidská práva v tomto sporu přistoupil na stanovisko švédské vlády a konstatoval, „*že v tak závažné a citlivé otázce musí být smluvním stranám ponechána široká míra posuzovací volnosti.*“ Evropský soud pro lidská práva v tomto rozhodnutí judikoval, že uznává jak postmortální ochranu jako subjektivní právo pozůstalých, tak i veřejnoprávní ochranu piety. Porušení čl. 8 Evropské úmluvy v souvislosti s ochranou lidských pozůstatků a ostatků shledal Evropský soud pro lidská práva i v dalších případech. Např. v případě Marić proti Chorvatsku,¹⁷⁵ kdy bylo s ostatky mrtvorozeného dítěte nakládáno jako s klinickým odpadem, nebo v případě Maskhadova a další proti Rusku,¹⁷⁶ který se týkal odmítnutí ruských státních orgánů vydat tělo zabitého teroristy za účelem pohřbu.

¹⁷³ Rozsudek senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 17. 1. 2006 ve věci Elli Poluhas Dodsbo proti Švédsku, stížnost č. 61564/00.

¹⁷⁴ Peaceful rest, repos paisible.

¹⁷⁵ Rozsudek senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 12. 6. 2014 ve věci Marić proti Chorvatsku, stížnost č. 50132/12.

¹⁷⁶ Rozsudek senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 6. 6. 2013 ve věci Maskhadova a další proti Rusku, stížnost č. 18071/05.

Ochrana lidských ostatků je tedy podchycena i na ústavněprávní úrovni a bezprostředně se dotýká mauzolea.

4 Právní úprava ochrany lidských ostatků v samostatných právních předpisech

4.1 Všeobecně k samostatné úpravě

Samostatně je právní úprava ochrany lidských ostatků a piety k zemřelým zahrnuta ve správně právních předpisech. Obecně se nakládáním s lidskými ostatky, pozůstatky a způsoby pohřbívání ZPoh. Další zvláštní předpis, který se vztahuje na případ mauzolea, je ZVH. Tento zákon představuje právní ochranu válečných hrobů. Mimo něj je ještě právní ochrana válečných hrobů upravena v mezinárodních smlouvách o válečných hrobech,¹⁷⁷ jimiž je ČR vázána. V následujících kapitolách se pokusím zmíněné předpisy přiblížit a aplikovat je na případ mauzolea.

4.2 Aplikace ZPoh na případu mauzolea

4.2.1 Všeobecně k ZPoh

ZPoh je nejdůležitější zákon, který „stanoví podmínky pro zacházení s lidskými pozůstatky a s lidskými ostatky, práva a povinnosti související s provozováním pohřební služby, prováděním balzamací a konzervací lidských pozůstatků a s provozováním krematorií a pohřebišť.“¹⁷⁸

Zákon navazuje na vyhlášku č. 19/1988 Sb. o postupu při úmrtí a pohřebnictví.¹⁷⁹ Jedná se o první zákonný předpis tohoto typu na našem území. Předchozí podzákonná právní úprava neodpovídala současným společensko-ekonomickým potřebám, navíc odporovala čl. 2 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, neboť zasahovala do práv a povinností celé řady subjektů bez opory v zákoně.¹⁸⁰ ZPoh na rozdíl od zmíněné vyhlášky upravuje instituty, které v předchozí úpravě zahrnuté nebyly.¹⁸¹ ZPoh byl zásadně upraven s účinností k 1. 9. 2017 zákonem č. 193/2017 Sb.¹⁸²

¹⁷⁷ Jedná se jak o dvoustranné, tak i o vícestranné mezinárodní smlouvy.

¹⁷⁸ Ustanovení § 1 ZPoh.

¹⁷⁹ Vyhláška č. 19/1988 Sb. o postupu při úmrtí a pohřebnictví, dále jen vyhláška č. 19/1988 Sb.

¹⁸⁰ Blíže důvodová zpráva k ZPoh.

¹⁸¹ Kupř. neveřejné pohřebiště, 4.2.3. Neveřejné pohřebiště.

¹⁸² Zákon č. 193/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 256/2001 Sb., o pohřebnictví a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, ve znění pozdějších předpisů, dále jen novela ZPoh z r. 2017.

Budu vždy aplikovat ta ustanovení ZPoh, která se vztahují k problematice mauzolea, přičemž pokaždé vždy upozorním na změny způsobené novelou ZPoh z r. 2017. Při aplikaci uvádím ustanovení logicky v pořadí podle jejich uspořádání v zákoně.

4.2.2 Výkladové ustanovení § 2

Důležité je výkladové ustanovení § 2 ZPoh, jež stanovuje základní definice. Ustanovení § 2 bylo novelou ZPoh z r. 2017 významně upraveno. Ustanovení § 2 ZPoh ve znění před účinností novely ZPoh z r. 2017 upravovalo pod písmeny a) a b) definici lidských ostatků a pozůstatků, tak že za lidské pozůstatky bylo považováno mrtvé lidské tělo nebo jeho části do pohřbení a lidskými ostatky se rozumělo mrtvé lidské tělo a jeho části od pohřbení.

Novelou ZPoh z r. 2017 se změnila dosavadní koncepce zejména ve vztahu k lidským pozůstatkům. Pojem lidské pozůstatky je nově upraven jako obecný pojem pod písmenem c) Lidskými pozůstatky se rozumí tělo zemřelého a jiné lidské pozůstatky. Pojem tělo zemřelého je upraven pod písmenem a). Rozumí se jím mrtvé lidské tělo nebo jeho části do pohřbení s výjimkou, kdy bylo použito pro potřeby lékařské vědy, výzkumu nebo k výukovým účelům. Pro pojem tělo zemřelého byla použita původní definice pro lidské ostatky, jež byla upravena pod písmenem a) ve znění před účinností novely ZPoh z r. 2017. Nově je navíc stanoveno, že tělem zemřelého je i tělo mrtvě narozeného dítěte. Písmeno b) výkladového ustanovení upravuje pojem jiné lidské pozůstatky. Jinými lidskými pozůstatky se rozumí plod po potratu, včetně biologických zbytků potratu, není-li možné je od plodu oddělit, podle zvláštního právního předpisu; jiným lidským pozůstatkem je vždy plod po umělém přerušení těhotenství.

Co se týče právního vymezení lidských pozůstatků, došlo novelou ZPoh z r. 2017 k rozšíření definice lidských pozůstatků, která byla oproti předchozí úpravě doplněna též o plod a tělo mrtvě narozeného dítěte. Změna dosavadní právní úpravy je reakcí na rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva v případě *Marić* proti Chorvatsku.¹⁸³

Pojem ostatky je nově vymezen pod písmenem c) ve znění obdobném jako před novelou ZPoh z r. 2017. Lidskými ostatky se rozumí „*lidské pozůstatky po pohřbení*“ Vzhledem k tomu, že těla vojáků byla nejprve řádně pohřbena na vojenských hřbitovech, následně pak byla podle zákona exhumována a opět řádně pohřbena do budovy mauzolea,¹⁸⁴ o statutu ostatků v případě

¹⁸³ Blíže důvodová zpráva k novele ZPoh z r. 2017. Pozn. případ *Marić* proti Chorvatsku je rozebírán v 3.4.3. Judikatura Evropského soudu pro lidská práva.

¹⁸⁴ Tzn., že došlo k řádnému pohřbu, dokonce dvakrát.

mauzolea není pochyb, a proto budu dále užívat k označení uložených těl vojáků výlučně termín „ostatky“.

Nově pod písmenem g) je upravena definice hrobového místa.¹⁸⁵ „*Hrobovým místem se rozumí místo na pohřebišti určené pro zřízení hrobu nebo hrobky nebo vyhrazené místo v úložišti jednotlivých uren, nebo na vsypové louce.*“ Na rozdíl od úpravy pod písmenem e) ve znění před účinností novely ZPoh z r. 2017 definice hrobového byla doplněna i o místo na „vsypové louce“.

V zákoně o pohřebnictví nejsou nikde upraveny legální definice pojmů hrob a hrobka. To považuji za závažný nedostatek, protože samotný ZPoh často pracuje právě s těmito termíny a zároveň se jimi zabývají i další důležité předpisy.¹⁸⁶ Považuji za vhodné, aby takto důležité a pro oblast pohřebnictví klíčové pojmy byly dostatečně vymezeny v zákoně. Nápravu v tomto směru nepřinesla ani novela ZPoh z r. 2017, ačkoliv se zavedení právní definice obou pojmů v souvislosti s připravovanou novelou zákona vyloženě nabízela.

Konkrétní definici pojmů hrob a hrobka podává až odborná literatura z oblasti pohřebnictví. „*Hrobkou je zděná nadzemní nebo podzemní hřbitovní stavba určená k uložení lidských pozůstatků v rakvi nebo uložení zpopelněných lidských ostatků v urně, kdy nedochází k zásypu zeminy (rakev či urna je volně uložena v prostoru hrobky)*“¹⁸⁷ „*Hrobky jsou často architektonicky zpracovány, včetně náhrobků, křížů, soch apod. Velké hrobky se nazývají mauzolea. Za hrobky se považují také krypty v kostelech...*“¹⁸⁸ „Hrobka je zděná stavba nebo součást stavby, která slouží k pohřbení lidských pozůstatků v rakvi, případně i k uložení lidských ostatků v urně.“¹⁸⁹ Z uvedené definice proto vyplývá, že mauzoleum je hrobkou.

4.2.3 Neveřejné pohřebiště

Ustanovení § 3 ZPoh se zabývá neveřejným pohřebištem. V předchozí úpravě, ve vyhlášce č. 19/1988 Sb. nebyla problematika neveřejného pohřebiště upravena vůbec. Neveřejné pohřebiště představuje výjimku ze zákazu pohřbívání mimo veřejná pohřebiště.¹⁹⁰ S ohledem na účel a klasickou právní terminologii bych považoval jako terminologicky

¹⁸⁵ Ve znění před novelou ZPoh z r. 2017 byl pojem lidské ostatky definován v § 2 pod písmenem e).

¹⁸⁶ Blíže 3.2.3 Mauzoleum a trestné činy výtržnictví a poškození cizí věci.

¹⁸⁷ VARVAROVSKÝ Pavel (ed). Sborník stanovisek veřejného ochránce...s. 20.

¹⁸⁸ VETEŠNÍK, Pavel. In. VETEŠNÍK, Pavel (ed). *Zákon o pohřebnictví...*, s. 7. (§ 2 písm. c)).

¹⁸⁹ VACHUTKA: Hrobka jako stavba..., s. 186.

¹⁹⁰ VETEŠNÍK, Pavel. In. VETEŠNÍK, Pavel (ed). *Zákon o pohřebnictví...*, s. 13. (§3).

vhodnější pojmenování „soukromé pohřebiště“ než pojem neveřejné pohřebiště“, který zvolil zákonodárce. Definice neveřejného pohřebiště je upravena v § 3 odstavce 1 ZPoh: *„Účelová zařízení určená výlučně pro uložení lidských pozůstatků nebo lidských ostatků členů řeholních řádů nebo kongregací a prostory pro uložení lidských pozůstatků nebo lidských ostatků členů uzavřených, zejména příbuzenských, společenství se považují za neveřejná pohřebiště.“*

Ve znění před novelou ZPoh z r. 2017 platila v § 3 odst. 1 ZPoh pro neveřejná pohřebiště podmínka, že za neveřejná pohřebiště byla považována zařízení, která byla zřízena přede dnem účinnosti ZPoh, tj. před 1.1.2002. Tato podmínka fakticky znemožňovala jakékoliv zřízení nových neveřejných pohřebišť. Novelou ZPoh z r. 2017 byla tato podmínka ze zákona vypuštěna.¹⁹¹

Podle mého názoru na základě § 3 odst. 1 ZPoh ve znění jak před novelou ZPoh z r. 2017 tak i po ní lze mauzoleum považovat za neveřejné pohřebiště, a to i přes skutečnost, že se nachází na veřejně přístupném místě.¹⁹² Mauzoleum bylo zřízeno v r. 1926,¹⁹³ což je prokazatelně před 1. 1. 2002, jak vyžadoval zákon ve znění před novelou ZPoh z r. 2017. Splněna je i podmínka, aby se jednalo o pozůstatky členů uzavřených společenství. Mauzoleum bylo totiž ve dvacátých letech minulého století zřízeno výhradně za účelem uložení ostatků padlých jugoslávských vojáků, kteří byli pohřbeni na vojenských hřbitovech Moravy a Slezska. Tento samotný účel mauzolea uděluje pohřbeným vojákům specifické postavení, které dle mého názoru odpovídá termínu „uzavřené společenství členů“, jež zmiňuje § 3 ve svém prvním odstavci.

Můj předpoklad, že se jedná o neveřejné pohřebiště, dokládá také definice pojmu veřejného pohřebiště, která veřejné pohřebiště popisuje jako *„prostor určený k pohřbení lidských pozůstatků nebo uložení lidských ostatků v podobě míst pro hroby a hrobky nebo úložiště jednotlivých uren nebo rozptylové či vsypové louky nebo jejich kombinace.“*¹⁹⁴

Vycházím z předpokladu, že je-li neveřejné pohřebiště definováno jako prostor k pohřbení pozůstatků „členů uzavřeného společenství“, pak pohřebiště veřejné je prostorem k pohřbení či uložení ostatků všech dalších osob, bez jakýchkoliv povinně vyžadovaných vzájemných vazeb. Na základě tohoto předpokladu by pak mělo být umožněno pohřbení ostatků

¹⁹¹ Ustanovení čl. 1 bod 2 novely ZPoh z r. 2017.

¹⁹² Bezručovy sady.

¹⁹³ SKOUPÝ: Vznik jihoslovanského mauzolea..., s. 40.

¹⁹⁴ Ustanovení § 2 f) ZPoh.

po exhumaci z neveřejného pohřebiště do hrobů, či hrobky na veřejném pohřebišti, neboť na veřejné pohřebiště se nevztahuje podmínka „uzavřeného společenství“.¹⁹⁵

Opačný postup, uložení ostatků z veřejného pohřebiště na neveřejné pohřebiště by mohl být umožněn v případě, že zůstane zachováno „uzavřené společenství“ zemřelých, jejichž ostatky jsou umístěny na neveřejném pohřebišti tzn., že zemřelý, jehož ostatky mají být pohřbeny na zřízeném neveřejném pohřebišti bude splňovat určité podmínky, aby jeho nositel byl považován za „člena uzavřeného společenství“. V případě mauzolea je však ukládání dalších ostatků vyloučeno, jelikož mauzoleum bylo zřízeno výhradně za účelem uložení ostatků jugoslávských vojáků, zemřelých v průběhu I. světové války, a nikdo jiný tam proto z povahy objektu samotného ani pohřben být nemůže.

4.2.4 Provozovatel neveřejného pohřebiště

Ustanovení § 3 odst. 3 ZPoh bylo novelou ZPoh z r. 2017 výrazně upraveno.¹⁹⁶ *„Zřizovatelem i provozovatelem neveřejného pohřebiště smí být pouze registrovaná církev a náboženská společnost na pozemku v jejím vlastnictví. Pro provozování neveřejných pohřebišť se § 20 až 23 použijí obdobně; pro zrušení neveřejných pohřebišť se § 24 použije obdobně.“* Omezení osob zřizovatele a provozovatele v zákoně o pohřebnictví ve znění před novelou ZPoh z r. 2017 upraveno nebylo. Omezení pouze na registrované církve a náboženské společnosti představuje vážnou právní překážku pro zřizování a provozování neveřejných pohřebišť. Registrované církve a náboženské společnosti tímto získaly monopol na zřizování a provozování těchto zařízení, ačkoliv neexistují legitimní důvody, proč by nemělo být umožněno zřizovat a provozovat neveřejná pohřebiště dalším subjektům.

Vezmeme-li v úvahu, že ZPoh připouští soukromé provozování krematorií,¹⁹⁷ je otázka nakolik vedle takové úpravy ob stojí úzké vymezení oprávněných subjektů ke zřízení a provozu neveřejného pohřebiště. Je možné, že v konkrétních případech mohou nastat rozpory mezi touto právní úpravou a právem na ochranu soukromého a rodinného života ve smyslu judikatury Evropského soudu pro lidská práva.¹⁹⁸

¹⁹⁵ Obdobně lze dovodit i výkladem § 92 odst. 2 OZ, 3.1.4. Uplatnění postmortální ochrany.

¹⁹⁶ Ustanovení čl. I bod 2 novely ZPoh z r. 2017.

¹⁹⁷ VACHUTKA: Hrobka jako stavba..., s. 191.

¹⁹⁸ 3.4.3. Judikatura Evropského soudu pro lidská práva.

Záměr zákonodárce v tomto směru nejspíše navazuje na úpravu neveřejného pohřebiště podle § 3 odst. 2 ZPoh: „*Za neveřejná pohřebiště se rovněž považují účelová zařízení určená výlučně pro uložení lidských pozůstatků nebo lidských ostatků příslušníků registrovaných církví a náboženských společností, jejichž vnitřní předpisy a obřady neumožňují ukládání lidských pozůstatků nebo lidských ostatků na veřejném pohřebišti.*“

Důvodová zpráva k novele ZPoh z r. 2017 k čl. I bodu 3 v této věci uvádí: „*Specifikace subjektů, které mohou zřídit a provozovat neveřejné pohřebiště, vychází ze současné praxe. Nejvíce neveřejných pohřebišť v současnosti provozuje římskokatolická církev a jednotlivé židovské obce. Členové uzavřených, zejména příbuzenských společenství, smí provozovat neveřejná pohřebiště, pouze pokud je provozovali již před 1. 1. 2002 (srov. odstavec 1).*“¹⁹⁹ Z vyjádření zákonodárce vyplývá, že se snažil přiblížit právní úpravu podmínkám aktuální praxe. Dle mého názoru však nelze bez patřičného odůvodnění preferovat pouze vybranou skupinu subjektů. Sám zákonodárce v důvodové zprávě uvádí příkladem pouze dva konkrétní subjekty.

Stejně tak z hlediska výkladu zákona nelze připustit ani závěr představovaný důvodovou zprávou, že provozovatelé neveřejných pohřebišť, kteří tato pohřebiště provozovali před 1. 1. 2002 je smí bez dalšího provozovat, neboť takový výklad nemá oporu v zákoně např. v podobě přechodného ustanovení v novele ZPoh z r. 2017. Naopak přechodné ustanovení čl. II. bod 3 novely ZPoh z r. 2017 se vztahuje pouze k otázce statusové, kdy je řečeno, že neveřejná pohřebiště podle ZPoh ve znění před novelou ZPoh z r. 2017 se považují za neveřejná pohřebiště podle ZPoh ve znění účinném ode dne nabytí účinnosti novely ZPoh z r. 2017. Tedy výkladem tohoto přechodného ustanovení lze dojít k závěru, že i neveřejná pohřebiště zřízená před účinností novely ZPoh z r. 2017 smějí být provozována pouze registrovanou církví či náboženskou společností, což je v rozporu s tvrzením v důvodové zprávě.

Nelze pominout, že zákon zakládá disproporci mezi provozováním veřejného a neveřejného pohřebiště. Zatímco provozování veřejného pohřebiště zajišťuje obec v samostatné působnosti nebo registrovaná církev nebo náboženská společnost,²⁰⁰ provozování neveřejného pohřebiště je svěřeno dle § 3 odst. 3 ZPoh výhradně registrovaným církvím a

¹⁹⁹ Sněmovní tisk 954 Novela z. o pohřebnictví, [online]. <https://www.psp.cz/sqw/hp.sqw>, 3. ledna 2016, [cit. 14. září 2020]. Dostupné na < <https://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=7&t=954> />., dále jen Důvodová zpráva k novele ZPoh z r. 2017, s. 48.

²⁰⁰ Ustanovení § 16 odst. 1 ZPoh.

náboženským společenstvem. ZPoh v případě veřejného pohřebiště umožňuje provozovateli veřejného pohřebiště zajištění provozování veřejného pohřebiště prostřednictvím jiné právnické osoby nebo fyzické osoby.²⁰¹ Pro případy provozování neveřejného pohřebiště zákon takovou možnost neupravuje.

Mimo otázek oprávněnosti výše uvedené úpravy, další velkou překážku k naplnění zákonného požadavku na provozování neveřejného pohřebiště výhradně registrovanými církvemi a náboženskými společnostmi vytváří zákonný požadavek na to, aby pozemek, na němž se neveřejné pohřebiště nachází, byl ve vlastnictví registrované církve a náboženské společnosti. I když ZPoh ve znění po novele ZPoh z r. 2017 předpokládá, že pozemky, na kterých se nacházejí neveřejná pohřebiště, mají být ve vlastnictví registrovaných církví a náboženských společností, které neveřejná pohřebiště provozují, naplnění takového požadavku považují za fakticky nemožné, protože vlastník pozemku, na kterém se neveřejné pohřebiště nachází nemusí pochopitelně s převodem vlastnického práva k pozemku na registrovanou církev a náboženskou společnost souhlasit a proti jeho vůli jej k převodu není možné nutit. Reálně pak lze očekávat, že provozovatelé neveřejných pohřebišť z období před účinností novely ZPoh z r. 2017 budou nadále (dle mého názoru ne úplně zcela v souladu se zněním ZPoh) pokračovat v provozování neveřejných pohřebišť, což ostatně předpokládá i důvodová zpráva.

Kdyby v případě mauzolea bylo striktně setrváno na tom, aby provozování mauzolea coby neveřejného pohřebiště zajišťovala registrovaná církev či náboženská společnost, je otázkou, která z církví by se měla stát jeho provozovatelem. Vojáci pohřbení v mauzoleu se totiž dle dochované dokumentace hlásili k různým konfesím.²⁰² Dále by pak bylo velmi problematické zajistit, aby pozemek, na kterém se mauzoleum nachází, získala do vlastnictví taková církev nebo náboženská společnost, neboť mauzoleum včetně pozemku, na němž se nachází je ve vlastnictví města Olomouc. Město Olomouc v nedávné době přijalo odpovědnost za mauzoleum, vynaložilo úsilí i finanční prostředky, aby získalo mauzoleum do vlastnictví a provedlo jeho obnovu. Proto je logické, aby provozovatelem mauzolea zůstalo nadále město Olomouc.

²⁰¹ Ustanovení § 18 odst. 2 ZPoh.

²⁰² 1.2.3. Transporty ostatků, pietní slavnosti a darování pozemku.

Špatné zkušenosti z minulosti, kdy mauzoleum provozoval soukromý spolek poukazují na to, že je vhodnější, aby provozování mauzolea zajišťoval z právního hlediska stabilnější subjekt, jakým je např. územní samosprávný celek. Ustanovení § 3 odst. 3 ZPoh dále stanovuje obdobné použití § 20 až § 23 ZPoh pro provozování neveřejného pohřebiště a § 24 ZPoh pro zrušení neveřejného pohřebiště. Tato ustanovení jinak upravují poměry veřejných pohřebišť.

ZPoh ve znění před novelou ZPoh z r. 2017 v § 3 odst. 3 výslovně určoval, že provozování neveřejného pohřebiště nesmí ohrozit veřejné zdraví a podléhá státnímu zdravotnímu dozoru, který představovaly krajské hygienické stanice.²⁰³ Generální klausele ochrany veřejného zdraví pro neveřejná pohřebiště byla z § 3 vypuštěna. Nicméně to neznamena, že by přestala platit. Lze ji dovodit např. výkladem § 4 odst. 1 ZPoh. Úprava státního dozoru krajských hygienických stanic nad provozováním neveřejného pohřebiště z hlediska ochrany veřejného zdraví byla z § 3 ZPoh novelou ZPoh z r. 2017 vypuštěna.

Jednotně byl novelou ZPoh z r. 2017 dozor nad dodržováním ZPoh upraven do § 25a ZPoh. Zrušení generálního státního zdravotního dozoru krajských hygienických stanic nad provozováním neveřejného pohřebiště na první pohled může působit dojmem omezení stávající praxe, nicméně je nutno poznamenat, že právě v praxi se dozor krajských hygienických stanic příliš neosvědčil.

Konkrétně v případě mauzolea jsem dotazoval Krajskou hygienickou stanicí Olomouckého kraje, jakým způsobem provádí dozor nad mauzoleem. Bylo mi odpovězeno že „*Krajská hygienická stanice nemá ke kontrole mauzolea žádné kompetence, a proto kontroly mauzolea neprovádí.*“ Když jsem v r. 2016 stejný dotaz zopakoval, bylo mi sděleno, že předchozí vyjádření krajské hygienické stanice z r. 2011 stále trvá.

4.2.5 Řád neveřejného pohřebiště

Podle § 3 odst. 5 ZPoh má provozovatel neveřejného pohřebiště povinnost před zahájením provozu neveřejného pohřebiště „*vydat řád neveřejného pohřebiště, který musí být schválen krajským úřadem.*“ „*Obdobný postup musí být dodržen při každé změně řádu neveřejného pohřebiště.*“ Povinnost vydat řád neveřejného pohřebiště je novum, které přinesla novela ZPoh z r. 2017.²⁰⁴ Z § 3 odst. 5 ZPoh vyplývá, že by v řádu neveřejného pohřebiště měly

²⁰³ Blíže VACHUTKA, Tomáš. *Mauzoleum padlých Jihoslovanů v Olomouci ve světle právních předpisů* [online]. <https://theses.cz/>, 30. března 2016 [cit. 14. září 2020]. Dostupné na < <https://theses.cz/id/vtdvn4/>>.

²⁰⁴ Ustanovení čl. I bod 2 novely ZPoh z r. 2017.

být upraveny zejména způsob pohřbívání lidských pozůstatků a způsob evidence lidských pozůstatků.

Terminologii zavedenou zákonodárcem v tomto případě nepovažuji úplně za šťastně zvolenou, protože se omezuje na pouze pojem pozůstatky. V případě mauzolea se jedná výhradně o lidské ostatky. Vzhledem k účelu a smyslu mauzolea nepřichází v úvahu pohřbívání dalších osob v mauzoleu. Termín „evidence lidských pozůstatků“ pak považuji pro účely řádu neveřejného pohřebiště za zcela nesmyslnou, jelikož pokud dojde k pohřbení lidských pozůstatků na neveřejném pohřebišti, stávají se z nich automaticky lidské ostatky, které pak lze jako ostatky také evidovat. Proto nedává smysl, aby na neveřejném pohřebišti byly bez pohřbení shromažďovány lidské pozůstatky a tyto pak nějak zvlášť evidovány. Zákonodárce se zjevně dopustil terminologické nesprávnosti, kterou lze však snadno překonat výkladem § 3 odst. 5 ZPoh. Zákonodárce při stanovení náležitostí řádu neveřejného pohřebiště totiž použil slovo „zejména“, což značí demonstrativní výčet, od něž se lze odchýlit. Některé další náležitosti řádu neveřejného pohřebiště by se daly dovodit analogicky z úpravy řádu veřejného pohřebiště v § 19 odst. 2 ZPoh.²⁰⁵ Náležitosti řádu pohřebiště dle § 19 odst. 2 ZPoh je možné použít pouze subsidiárně. Konkrétně do řádu mauzolea by bylo možné zahrnout pouze některé náležitosti vyplývající z tohoto ustanovení.

V úvahu přichází stanovení druhu konečných rakví.²⁰⁶ V souvislosti s rekonstrukcí krypty mauzolea by mělo dojít i k obnově poškozených rakví, proto by bylo vhodné upravit druh konečných rakví přímo do řádu pohřebiště. Dále je možno stanovit v řádu neveřejného pohřebiště podmínky pro povolování exhumace po tlecí době.²⁰⁷ Nejspíš při rekonstrukci krypty bude nutné přistoupit k exhumacím ostatků čili by již existoval podklad, jenž by upravoval postup v případě takto prováděných exhumací. Stejně tak je možné a patrně i nezbytné zařadit do řádu pohřebiště povinnosti návštěvníků pohřebiště v souvislosti s pořádkem na pohřebišti a zachováním důstojnosti tohoto místa a pravidla užívání zařízení pohřebiště²⁰⁸ a dobu, po kterou je pohřebiště přístupno návštěvníkům.²⁰⁹ S ohledem na účel mauzolea jako pietního místa, lze předpokládat, že aspoň v omezené míře bude přístupné

²⁰⁵ Vzor řádu neveřejného pohřebiště uvádí i odborná literatura. KOTRLÝ, Tomáš. Právní zajištění piety..., s. 275-282.

²⁰⁶ Ustanovení § 19 odst. 2 písm. b) ZPoh.

²⁰⁷ Ustanovení § 19 odst. 2 písm. e) ZPoh.

²⁰⁸ Ustanovení § 19 odst. 2 písm. f) ZPoh.

²⁰⁹ Ustanovení § 19 odst. 2 písm. i) ZPoh.

veřejnosti např. při příležitosti pietních vzpomínkových akcí. Dále je přípustné do řádu pohřebiště zapracovat též povinnosti provozovatele pohřebiště a dalších osob vykonávajících činnosti související se zajištěním řádného provozu pohřebiště.²¹⁰

Další náležitosti upravené v § 19 odst. 2 ZPoh nejspíš do řádu mauzolea nebude možné zahrnout. Je potřeba v této souvislosti upozornit na specifika mauzolea, která fakticky vylučují možnost úpravy takových náležitostí v řádu pohřebiště. Ostatky vojáků v mauzoleu nejsou umístěny na základě nájemních právních vztahů. Vzhledem ke smyslu a účelu zřízení mauzolea nepřipadá v úvahu, že by v mauzoleu docházelo k pohřbívání dalších osob. Proto není v konkrétním případě mauzolea možné do řádu pohřebiště upravit podmínky pro sjednání nájmu hrobového místa,²¹¹ povinnosti nájemců hrobového místa při záměru zřízení hrobky,²¹² povinnosti nájemce hrobového místa,²¹³ rozsah služeb poskytovaných na pohřebišti²¹⁴ a podmínky pro dohled nad provozovatelem pohřební služby, který na základě smlouvy s vypravitelem pohřbu hodlá na pohřebišti provádět práce.²¹⁵

Dále nepřichází v úvahu určení tlecí doby pro lidské ostatky do hrobů,²¹⁶ neboť v případě mauzolea nejsou součástí pohřebiště žádné hroby, omezení vyplývající z územního rozhodnutí o zřízení pohřebiště,²¹⁷ protože mauzoleum nebylo zřízeno územním rozhodnutím, ze kterého by vyplývala nějaká omezení a ani informace a údaje o právnické nebo podnikající osobě, prostřednictvím jíž by mauzoleum mohlo být provozováno, neboť zprostředkování provozu pohřebiště je dovoleno pouze v případě veřejného pohřebiště.²¹⁸

V souvislosti se subsidiárním použitím § 19 odst. 2 ZPoh je vhodné se zabývat otázkou, zda v případě neveřejného pohřebiště má jeho provozovatel povinnost zveřejnit řád pohřebiště v místě na daném pohřebišti obvyklém. Domnívám se, že tuto povinnost má provozovatel každého pohřebiště, a to z toho důvodu, že řád pohřebiště má sloužit jako primární zdroj informací nejen pro provozovatele ale též např. pro příbuzné nebo pro veřejnost. Zpřístupnění řádu pohřebiště pak napomáhá i výkonu dozoru v pohřebnictví.

²¹⁰ Ustanovení § 19 odst. 2 písm. g) ZPoh.

²¹¹ Ustanovení § 19 odst. 2 písm. a) ZPoh.

²¹² Ustanovení § 19 odst. 2 písm. d) ZPoh.

²¹³ Ustanovení § 19 odst. 2 písm. h) ZPoh.

²¹⁴ Ustanovení § 19 odst. 2 písm. b) ZPoh.

²¹⁵ Ustanovení § 19 odst. 2 písm. l) ZPoh.

²¹⁶ Ustanovení § 19 odst. 2 písm. c) ZPoh.

²¹⁷ Ustanovení § 19 odst. 2 písm. j) ZPoh.

²¹⁸ Ustanovení § 19 odst. 2 písm. k) ZPoh. Srovnání 4.2.4. Provozovatel neveřejného pohřebiště.

Povinnost vydat řád neveřejného pohřebiště má podle § 3 odst. 5 ZPoh provozovatel neveřejného pohřebiště. Provozovatelem je v případě mauzolea město Olomouc. Provozovatel neveřejného pohřebiště je povinen vydat řád před zahájením provozu neveřejného pohřebiště. Tato povinnost byla upravena ale až novelou ZPoh z r. 2017.²¹⁹ V době účinnosti novely ZPoh z r. 2017 tj. k 1. 9. 2017 již většina neveřejných pohřebišť v ČR byla nějakým způsobem provozována. To se týká i mauzolea, jež bylo v době účinnosti novely ve vlastnictví města Olomouc, které podnikalo kroky k jeho rekonstrukci. Takové případy není možné podle mého názoru zahrnout pod termín „zahájení provozu“, jak vyplývá z § 3 odst. 5 ZPoh, protože povinnost provozovatele neveřejného pohřebiště upravená v § 3 odst. 5 ZPoh se stricto sensu vztahuje na neveřejná pohřebiště, jejichž provoz byl zahájen od 1.9. 2017.

Přechodná ustanovení v novele ZPoh z r. 2017 upravují pouze povinnost provozovatele pohřebiště uvést vydaný řád pohřebiště do souladu s účinným zněním ZPoh,²²⁰ nikoliv však už povinnost vydat řád neveřejného pohřebiště. Zůstává otázka, zda provozovatelé neveřejných pohřebišť provozovaných do 1. 9. 2017 jsou povinni vydat řády neveřejného pohřebiště či nikoliv. Důvodová zpráva k novele ZPoh z r. 2017 se touto problematikou nezabývá. Ačkoliv v zákoně o pohřebnictví pro provozovatele neveřejných pohřebišť, kteří zahájili provoz pohřebiště před 1. 9. 2017, není výslovně stanovena povinnost vydat řád neveřejného pohřebiště, z § 20 písm. a) ZPoh, který se podle nové právní úpravy vztahuje i na neveřejné pohřebiště,²²¹ vyplývá, že provozovatelé neveřejného pohřebiště mají povinnost provozovat pohřebiště v souladu se zveřejněným řádem pohřebiště,²²² kdy tato povinnost podléhá i doзору.²²³ Domnívám se, že i provozovatelé neveřejných pohřebišť, kteří zahájili provoz pohřebiště před 1. 9. 2017, by měli vydat řád neveřejného pohřebiště.

Proto, aby byl řád neveřejného pohřebiště závazný, musí být schválen příslušným krajským úřadem.²²⁴ I když ZPoh neupravuje výslovně možnost, že by příslušný krajský úřad neschválil řád neveřejného pohřebiště, domnívám se, že krajský úřad je oprávněn odmítnout schválit řád neveřejného pohřebiště, v případě, když nebude v souladu se ZPoh. V případě

²¹⁹ Ustanovení čl. I bodu 2 novely ZPoh z r. 2017.

²²⁰ Ustanovení č. II bodu 9 novely ZPoh z r. 2017.

²²¹ Ustanovení § 3 odst. 3 ZPoh stanoví obdobné použití ustanovení § 20 pro provozování neveřejných pohřebišť.

²²² 4.2.7. Provozování pohřebišť.

²²³ 4.2.8. Dozor v pohřebnictví.

²²⁴ Ustanovení § 3 odst. 5 ZPoh.

mauzolea je příslušným krajským úřadem podle § 30 odst. 3 ZPoh Krajský úřad Olomouckého kraje.

4.2.6 Další způsoby zacházení a nakládání s lidskými pozůstatky a ostatky

Další ustanovení ZPoh, která jsou relevantní k případu mauzolea, upravují nakládání s lidskými ostatky a pozůstatky. Jedná se § 4 a § 4a ZPoh. Ustanovení § 4 odst. 1 ve větě první před středníkem stanoví: „*S lidskými pozůstatky a s lidskými ostatky musí být zacházeno důstojně a tak, aby nedošlo k ohrožení veřejného zdraví nebo veřejného pořádku;*“. Jedná se o generální klausuli řádného zacházení s lidskými pozůstatky a ostatky. Na generální klausuli řádného zacházení s lidskými pozůstatky a ostatky navazuje ve větě za středníkem pod písmeny a) až h) výčet zakázaných činností. Generální klausule má širší dopad než pouze na vyjmenované zakázané činnosti, neboť by jinak nebylo zapotřebí ji v zákoně zvlášť upravovat a pro účely zákona by postačoval pouze zmíněný výčet.

Důvodová zpráva k ZPoh označuje za důstojné zacházení s lidskými ostatky „*takové jednání, které je v souladu s všeobecně přijímanými etickými pravidly a nepřivodilo by újmu ani živé osobě (vyjma nezbytných zdravotně-hygienických opatření)*.“²²⁵ Jedná se o zákonné vyjádření piety k zemřelým tedy požadavku k zachování minimální důstojnosti k ostatkům zemřelých.²²⁶

Pojem veřejné zdraví je definován v § 2 odst. 1 zákona č. 258/2001 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů²²⁷ „*Veřejným zdravím je zdravotní stav obyvatelstva a jeho skupin. Tento zdravotní stav je určován souhrnem přírodních, životních a pracovních podmínek a způsobem života.*“ Ustanovení § 2 odst. 2 zákona o ochraně veřejného zdraví dále upravuje pojmy „ochrana veřejného zdraví“ a „ohrožení veřejného zdraví“.

„*Ochrana veřejného zdraví je souhrn činností a opatření k vytváření a ochraně zdravých životních a pracovních podmínek a zabránění šíření infekčních a hromadně se vyskytujících onemocnění, ohrožení zdraví v souvislosti s vykonávanou prací, vzniku nemocí souvisejících s prací a jiných významných poruch zdraví a dozoru nad jejich zachováním. Ohrožením veřejného zdraví je stav, při kterém jsou obyvatelstvo nebo jeho skupiny vystaveny nebezpečí, z něhož míra zátěže rizikovými faktory přírodních, životních nebo pracovních*

²²⁵ VETEŠNÍK, Pavel. In. VETEŠNÍK, Pavel (ed). *Zákon o pohřbnictví...*, s. 21. (§ 4).

²²⁶ 2.1. Obecné přístupy a nastínění historie právní ochrany hrobů, hrobek, lidských ostatků a pozůstatků.

²²⁷ Zákon č. 258/2001 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, dále jen zákon o ochraně veřejného zdraví.

podmínek překračuje obecně přijatelnou úroveň a představuje významné riziko poškození zdraví.“ Ze zákona o ochraně veřejného zdraví tak mimo jiné vyplývá že z pohledu ochrany veřejného zdraví je důležité předcházet šíření infekčních chorob a hromadně se vyskytujícím onemocněním.

Veřejný pořádek představuje „*souhrn pravidel nebo chování na veřejnosti,*“ tato pravidla nemusí být upravena výslovně, dokonce nemusí být ani obsažena v právních normách. „*Jejich dodržování a zachovávání je však podle obecného přesvědčení zvyklostí a mínění převažující většiny lidí v určité společnosti podmínkou pořádaného a poklidného soužití lidí s ohledem na konkrétní čas a místo.*“²²⁸

Na generální klausuli řádného zacházení s lidskými pozůstatky a ostatky v odstavci 1 výčet zakázaných činností. Tento výčet nepovažuji za taxativní a domnívám se, že za zakázané činnosti lze v konkrétních případech posuzovat i další, kterými by došlo k porušení generální klauzule řádného zacházení s lidskými ostatky a pozůstatky. Pod písmenem a) je upraven zákaz nakládání s tělem zemřelého,²²⁹ nakaženého nebezpečnou nemocí.

Výčet nebezpečných nemocí je upraven pod písmenem a). Další nebezpečné nemoci²³⁰ může opatřením obecné povahy Ministerstvo zdravotnictví.²³¹ Pro případ mauzolea § 4 písm. a) ZPoh není použitelný, neboť se vztahuje výlučně na tělo zemřelého, kterým se rozumí lidské pozůstatky,²³² zatímco v mauzoleu jsou uloženy ostatky vojáků. Dále § 4 písm. a) ZPoh zahrnuje pouze určité způsoby nakládání s tělem zemřelého²³³ a konkrétně určené nemoci.²³⁴ Avšak vzhledem k povaze mauzolea může být jeho provozování rizikové ve vztahu k ochraně veřejného zdraví, která vyplývá z generální klauzule řádného zacházení s lidskými ostatky a pozůstatky. Vzhledem ke skutečnosti, že v mauzoleu jsou uloženy ostatky vojáků, kteří zemřeli ve vojenských lazaretech, dá se s přihlédnutím k dobovým poměrům dobře předpokládat, že někteří, ba dokonce z většiny, nepodlehli válečnému zranění, nýbrž nějaké epidemické chorobě jako byly např. břišní tyfus, úplavice, španělská chřipka atd.

²²⁸ VETEŠNÍK, Pavel. In. VETEŠNÍK, Pavel (ed). *Zákon o pohřbnictví...*, s. 18. (§ 4).

²²⁹ Pozn. Podle § 2 písm. c) je tělo zemřelého považováno za lidské pozůstatky.

²³⁰ Podle ustanovení § 4 písm. a) ZPoh by se mělo jednat o infekční onemocnění vyvolaná vysoce rizikovými biologickými agens a toxiny.

²³¹ Ustanovení § 80 odst. 1 písm. j) zákona o ochraně veřejného zdraví.

²³² Ustanovení § 2 odst. c) ZPoh.

²³³ Jedná se konkrétně o upravení, konzervování, balzamování a vystavení těla zemřelého.

²³⁴ Nebezpečnou nemocí podle ZPoh jsou mor, cholera, žlutá zimnice, pravé neštovice, skvrnivka a hemoragická horečka typu Lassa, Marburg a Ebola, nebo dalšími infekčními onemocněními, vyvolanými jinými vysoce rizikovými biologickými agens a jejich toxiny, která stanoví Ministerstvo zdravotnictví.

Na hygienická rizika spojená se zřízením mauzolea upozorňoval již ve dvacátých letech katolický časopis Našinec, který zastával názor, že tato stavba ve veřejném parku je „nehygienická”.²³⁵ V souvislosti se zdravotními riziky mauzolea je vhodné uvést i svědectví místních záznamů z období I. světové války, které se při popisu provozu olomouckého lazaretu pro raněné vojáky zmiňují o tom, že z nádraží do lazaretu musela být vybudována vlečka, neboť ranění při cestě do lazaretu pěšky znečišťovali svými exkrementy olomoucké ulice.²³⁶

Emeritní ředitel Vojenské nemocnice Olomouc na Klášterním Hradisku plk. MUDr. Josef Šváb v článku o vojenském černovířském hřbitovu, uvádí, že „...v prvních týdnech a měsících války bylo do Olomouce přisunuto 15 000 nemocných úplavici, 1000 zachvácených tyfem a 600 vojáků s choleraou.“ Jenom v Olomouci zemřelo na infekční onemocnění 1 655 vojáků.²³⁷

Určitou roli zdravotního rizika hraje též skutečnost, že jsou v mauzoleu pohřbeni jihoslovanští vojáci, o nichž předpokládám, že byli z většiny nasazeni na jižní frontě, jejíž subtropické klima může být rovněž příčinou některých pro nás atypických chorob např. malárie. Hlavní problém však spatřuji v tom, že v objektu byla pohřbena více než tisícovka různých osob, o jejichž zdravotním stavu neexistuje evidence a nejsou známy ani příčiny jejich smrti.

Na základě těchto úvah se domnívám, že mauzoleum může v současnosti být určitým zdravotním a hygienickým rizikem pro obyvatele města Olomouce. Svou úlohu sehrává i skutečnost, že se mauzoleum nachází ve veřejném parku v centru města. Dovolil bych si také připomenout, že při povodních v r. 1997 došlo k zatopení mauzolea. Ostatky jsou uloženy v kryptě v podzemní části objektu, při jejím vytopení došlo k jejich poškození,²³⁸ což by se dle mého názoru mohlo projevit jako zdravotní a hygienické riziko pro současné obyvatelstvo.

Tyto skutečnosti by měl provozovatel mauzolea reflektovat při provozování mauzolea zavedením vhodných opatření,²³⁹ zároveň by tyto skutečnosti měly být zohledněny též při výkonu dozoru nad provozováním pohřebiště.

²³⁵ SKOUPÝ: Vznik jihoslovanského mauzolea..., s. 40.

²³⁶ Statistická ročenka hlav. města Olomouce. Svazek VI, za léta 1911-1918, nákladem Města Olomouce, v Olomouci 1933.

²³⁷ ŠVÁB, Josef. Vojenský hřbitov Olomouc-Černovír [online]. [velkavalka.info](http://www.velkavalka.info), kopie referátu ze dne 7. října 2003, [cit. 14. září 2020]. Dostupné na <<http://www.velkavalka.info/doc/Cernovir.pdf>>.

²³⁸ I poškození rakví.

²³⁹ Např. zpracováním odborného lékařského posouzení potenciálních zdravotních a hygienických rizik vzniklých provozováním mauzolea, stanovením pravidel přístupu do krypty, kde jsou uloženy rakve s ostatky, nebo řešení ventilace vzduchu v kryptě.

Další ustanovení, které bylo v případě mauzolea prokazatelně dotčeno v souvislosti s právní úpravou zacházení s lidskými ostatky, je § 4 odst. 1 písm. f) ZPoh, který zakazuje „*zacházet s lidskými pozůstatky nebo lidskými ostatky způsobem dotýkajícím se důstojnosti zemřelého nebo mravního cítění veřejnosti*“. Jedná se o zákonné veřejnoprávní upravení pietní ochrany zemřelého v právním řádu ČR. Na obě chráněné hodnoty při nakládání s lidskými pozůstatky nebo lidskými ostatky je potřeba nahlížet objektivně. „Důstojnost zemřelého“ se sice přímo vztahuje k osobě zemřelého, ale v důstojnosti jsou si lidé rovni.²⁴⁰

Pojem „mravní cítění veřejnosti“ není možné vykládat jinak než objektivně a hodnotově odpovídá soukromoprávnímu pojmu „dobré mravy“.²⁴¹ Ustanovení § 4 odst. 1 písm. g) ZPoh, jež zapovídá „*neoprávněně otevřít konečnou rakev s lidskými pozůstatky nebo urnu s lidskými ostatky*“, není možno použít, neboť se vztahuje pouze na nepohřbené pozůstatky v rakvi a ostatky v urně po zpopelnění.

Z uvedeného vyplývá, že neoprávněným otevřením rakví s lidskými ostatky není porušením § 4 písm. g) ZPoh. Přitom v mauzoleu jsou ostatky vojáků uloženy právě do rakví. Na první pohled tak může působit, že ochrana lidských ostatků pohřbených v rakvích je vymezena úžeji oproti ochraně lidských ostatků po zpopelnění, které jsou uloženy v urnách. Avšak otevření rakve s lidskými ostatky je možné jednak posoudit podle generální klausule řádného zacházení s lidskými pozůstatky a ostatky a jednak k otevření rakve s ostatky je ve většině případů nutné otevřít i hrob nebo hrobku, kde jsou tyto ostatky umístěny, čímž by došlo k porušení § 4 odst. 1 písm. h) ZPoh. Ten zakazuje právě „*neoprávněně otevřít hrob nebo hrobku nebo neoprávněně provádět exhumaci*“.

Mauzoleum je hrobkou.²⁴² V případě mauzolea s největší pravděpodobností nedošlo k neoprávněnému provádění exhumace, neboť exhumací se rozumí „*vyzvižení lidských ostatků nebo urny s lidskými ostatky z pohřebiště*“,²⁴³ přičemž dosud není známo, že by se jakákoliv část ostatků pohřbených v kryptě ocitla mimo mauzoleum. Naopak lze dobře usuzovat, že docházelo k neoprávněnému otevření hrobky. V zákoně o pohřebnictví nejsou souhrnně upraveny podmínky pro oprávněné potažmo neoprávněné otevření hrobu a hrobky.

²⁴⁰ 3.1.4. Uplatnění postmortální ochrany.

²⁴¹ 3.1.5. Stav mauzolea z pohledu dobrých mravů.

²⁴² 4.2.2. Výkladové ustanovení § 2.

²⁴³ Ustanovení § 2 písm. m) ZPoh.

Ustanovení § 4a ZPoh, které navazuje na § 4 ZPoh, vymezuje osoby oprávněné k otevření rakve nebo urny,²⁴⁴ osoby oprávněné k otevření hrobu, hrobky nebo k provádění exhumace.²⁴⁵ Jedná se o nové ustanovení v zákoně o pohřbivnictví, které bylo zavedeno novelou ZPoh z r. 2017.²⁴⁶ Podle § 4a odst. 2 ZPoh je oprávněn otevřít hrob nebo hrobku na pohřebišti pouze provozovatel pohřebiště nebo osoba uvedená v řádu pohřebiště podle § 19 odst. 2 písm. k)²⁴⁷ nebo provozovatel pohřební služby podle podmínek uvedených v řádu pohřebiště podle § 19 odst. 2 písm. l). Jelikož však v případě neveřejného pohřebiště ZPoh neupravuje možnost provozování prostřednictvím právnické nebo podnikající osoby²⁴⁸ a zároveň pro případ mauzolea nepřichází v úvahu pohřbívání dalších osob je oprávněn otevírat kryptu s ostatky vojáků v mauzoleu pouze jeho provozovatel. Ustanovení § 4a odst. 3 odkazuje na zvláštní oprávnění státního zástupce k otevření konečné rakve s lidskými pozůstatky nebo urny s lidskými ostatky, k otevření hrobu nebo hrobky na pohřebišti nebo k provádění exhumace v trestním řízení podle TR.

V důvodové zprávě k novele ZPoh z r. 2017 je k novému § 4a ZPoh k problematice oprávněnosti otevření hrobu či hrobky uvedeno následující: „*Zásadní otázkou zůstává, čím je dána oprávněnost otevřít urnu/hrob/hrobku. Na hřbitově ji zajišťuje prokazatelný souhlas majitele urny/hrobového zařízení, nájemce hrobového místa, správce pohřebiště, provozovatele pohřebiště, krajské hygienické stanice (v případě trvání tleci doby), a nově se navrhuje osoby blízké zemřelému podle § 114 občanského zákoníku.*“

Toto tvrzení zákonodárce v důvodové zprávě nemá oporu v textu zákona. Zákonodárce nejspíš odkazoval na § 22 odst. 5 ZPoh, jenž zahrnuje povolení k provedení exhumace lidských ostatků, nikoliv už povolení k otevření hrobu nebo hrobky. Mimoto zákonodárce používá v důvodové zprávě v rozporu se ustálenou terminologií pojem „hřbitov“ namísto pojmu „pohřebiště“, jenž je běžně upraven v ZPoh. K oprávněnosti otevření hrobky lze tedy shrnout, že novelou ZPoh z r. 2017 byly stanoveny osoby oprávněné k otevření hrobky, podmínky otevření hrobky však v zákoně výslovně uvedeny nejsou. Kdyby však zákonná úprava

²⁴⁴ Ustanovení § 4a odst. 1 ZPoh.

²⁴⁵ Ustanovení § 4a odst. 2 ZPoh.

²⁴⁶ Ustanovení čl. I bod 3 novely ZPoh z r. 2017.

²⁴⁷ Tím je myšleno právnická nebo podnikající fyzická osoba, prostřednictvím které je provozováno veřejné pohřebiště.

²⁴⁸ 4.2.4. Provozovatel neveřejného pohřebiště

odpovídala textu důvodové zprávy k novele ZPoh z r. 2017, považoval bych takovou úpravu za dostatečnou.

Dále v zákoně o pohřbnictví následují § 5 a § 5a. Tato ustanovení upravují pravidla pohřbívání. Pohřbívání dalších osob v mauzoleu kromě jihoslovanských vojáků nepřichází v úvahu. V souvislosti s rekonstrukcí celého mauzolea, se předpokládá i rekonstrukce samotné krypty, při které by měly proběhnout exhumace ostatků pohřbených vojáků a jejich antropologické zkoumání. Po provedení výzkumu a potřebných oprav dojde k opětovnému uložení exhumovaných ostatků zpátky do krypty. Uložení exhumovaných ostatků do hrobu nebo hrobky však není pohřbením ve smyslu ZPoh.²⁴⁹ Proto se tato ustanovení na případ mauzolea nepoužijí. Dále následuje § 5b ZPoh, který upravuje využívání údajů z informačních systémů veřejné správy. Ani toto ustanovení však nelze na případ mauzolea použít.

4.2.7 Provozování pohřebiště

Další ustanovení ZPoh na případ mauzolea aplikovat příliš nelze. Hlava II upravuje činnost pohřební služby,²⁵⁰ problematiku balzamacce a konzervace lidských pozůstatků²⁵¹ a zřízení a provoz krematoria.²⁵² Hlava III ZPoh se zabývá veřejným pohřebištěm a jeho provozováním. Mauzoleum ovšem není veřejné pohřebiště, nýbrž pohřebiště neveřejné.²⁵³ Je potřeba tedy vymežit, jakým způsobem má být provozováno neveřejné pohřebiště.

Ve znění ZPoh před novelou z r. 2017 bylo provozování neveřejného pohřebiště zmíněno v § 3 odst. 3: „*Provozování neveřejného pohřebiště nesmí ohrozit veřejné zdraví a podléhá státnímu zdravotnímu dozoru. Pro provozování neveřejných pohřebišť platí obdobně ustanovení § 22 odst. 1 až 5, s výjimkou odstavce 1 písm. c), a ustanovení § 23 odst. 1 a 2.*“ Taková úprava však byla nedostatečná, chyběla pravidla pro provozování neveřejných pohřebišť, použití ustanovení o provozování veřejného pohřebiště na provozování neveřejného pohřebiště bylo kontroverzní a věcně nesprávné.²⁵⁴

Proto zákonodárce novelou z r. 2017 rozšířil použití ustanovení o veřejném pohřebišti v § 3 odst. 3 takto: „*Pro provozování neveřejných pohřebišť se § 20 až 23 použijí obdobně;*

²⁴⁹ KOTRLÝ, Tomáš. Právní zajištění piety..., s. 144.

²⁵⁰ Díl 1 Hlavy II ZPoh.

²⁵¹ Díl 2 Hlavy II ZPoh.

²⁵² Díl 3 Hlavy II ZPoh.

²⁵³ 4.2.3. Neveřejné pohřebiště.

²⁵⁴ Blíže VACHUTKA: Mauzoleum padlých Jihoslovanů...

*pro zrušení neveřejných pohřbišť se § 24 použije obdobně.*²⁵⁵ Zákodárce v důvodové zprávě změny vysvětluje: „*Je navrhováno, aby měl provozovatel neveřejného pohřbiště stejné povinnosti jako provozovatel veřejného pohřbiště nejen při jeho provozu, ale také při rušení a vedení evidence lidských pozůstatků a nájemců hrobů. Tím současně dojde ke sjednocení a zefektivnění kontrolní činnosti krajských úřadů, které nebudou muset přihlížet k tomu, zda se jedná o provozovatele veřejného nebo neveřejného pohřbiště.*“²⁵⁶

Zákodárce tedy výslovně stanovil pro provozování neveřejných pohřbišť obdobné použití § 20 až § 23 ZPoh. Ustanovení § 20 ZPoh ve znění před novelou z r. 2017 bylo nazváno jako „*Povinnosti provozovatele veřejného pohřbiště*“, přičemž bylo-li v tomto ustanovení zmíněno pohřbiště pak se vždy jednalo o veřejné pohřbiště. Tím bylo vyloučeno použití § 20 ZPoh na případy neveřejných pohřbišť.

Novelou ZPoh z r. 2017 došlo mimo jiné též ke změně názvu § 20 na „*Povinnosti provozovatele pohřbiště*“. Jednotlivá ustanovení § 20 ZPoh začínají větím: „*Provozovatel pohřbiště je povinen....* Dalo by se tedy předpokládat, že zákodárce upravit terminologii v ustanoveních § 20, tak aby i jazykovým výkladem bylo zcela zřejmé, že se vztahují na provozování jak veřejného pohřbiště, tak i neveřejného pohřbiště. Nicméně v následujících ustanoveních pod jednotlivými písmeny a) až g) zákodárce používá různě jak pojem „*veřejné pohřbiště*“ tak i pojem „*pohřbiště*“. Jelikož § 3 odst. 3 ZPoh stanoví obdobné použití § 20 pro provozování neveřejných pohřbišť není zapotřebí rozlišování na veřejná a neveřejná pohřbiště. Lze konstatovat, že novelou ZPoh z r. 2017 zákodárce proměškal příležitost ke sjednocení terminologických nepřesností v ustanoveních § 20.

Pochopitelně se všechna ustanovení § 20 ZPoh nemusejí v případě konkrétního neveřejného pohřbiště uplatnit vždy a v plné míře, to většinou může vyplývat ze specifík a zvláštní povahy konkrétního neveřejného pohřbiště. Neboť tomu je tak i v případě mauzolea, zaměřím se zejména na ta ustanovení, která se na tento případ vztahují.

Podle § 20 písm. a) ZPoh je provozovatel pohřbiště povinen do hrobu nebo do hrobky pohřbívat pouze lidské pozůstatky nebo ukládat lidské ostatky a provozovat veřejné pohřbiště v souladu se zveřejněným řádem pohřbiště, ZPoh a zvláštními právními předpisy. Zákon stanovuje povinnost provozovatele pohřbiště do hrobu nebo hrobky pohřbívat výhradně lidské

²⁵⁵ Ustanovení čl. 1 bod 2 novely ZPoh z r. 2017.

²⁵⁶ Důvodová zpráva k novele ZPoh z r. 2017 s. 48.

pozůstatky nebo ukládat lidské ostatky.²⁵⁷ V konkrétním případě mauzolea jako hrobky nepřichází z povahy účelu mauzolea v úvahu pohřbívání lidských pozůstatků. Ukládání lidských ostatků je potenciálně technicky možné. V tomto směru však nepovažuji za příliš pravděpodobné, že by na Moravě či ve Slezsku byly mimo mauzoleum nalezeny ještě nějaké další ostatky jihoslovanských vojáků z I. světové války, které by byly do mauzolea dodatečně uloženy.

Pravděpodobněji se jeví, že v případě rekonstrukce krypty proběhne exhumace uložených ostatků, jejich následný antropologický výzkum a poté uložení ostatků zpátky do krypty mauzolea. V takovém případě provozovatel mauzolea bude postupovat podle § 20 písm. a) ZPoh. Ustanovení § 20 písm. a) ZPoh dále ukládá provozovateli pohřebiště za povinnost provozovat veřejné pohřebiště v souladu se zveřejněným řádem pohřebiště, ZPoh a zvláštními právními předpisy. Na základě výše uvedeného vyplývá, že se tato povinnost vztahuje jak na provozovatele veřejného pohřebiště, tak i na provozovatele neveřejného pohřebiště. Zveřejněným řádem pohřebiště pak v případě mauzolea by měl být řád neveřejného pohřebiště.²⁵⁸ V poznámce pod čarou č. 18 je uveden jako příklad zvláštního právního předpisu zákon č. 125/1997 Sb., o odpadech, ve znění pozdějších předpisů. Zvláštními právními předpisy se rozumí předpisy veřejného²⁵⁹ i soukromého práva.²⁶⁰

Ustanovení § 20 písm. b) ZPoh stanoví provozovateli pohřebiště povinnost zdržet se při kontaktu s pozůstalými chování nešetřného k jejich citům a umožnit při smutečních obřadech účast registrovaných církví, náboženských společností nebo jiných osob v souladu s projevenou vůlí zemřelé osoby, a pokud se tato osoba během svého života ke smutečnímu obřadu nevyslovila, také v souladu s projevenou vůlí osob uvedených v § 114 odst. 1 OZ.

Novelou ZPoh z r. 2017 došlo k nahrazení slova „*styk*“²⁶¹ slovem „*kontakt*“, což „*významově zpřesňuje povinnost provozovatele pohřebiště zdržet se ve vztahu k pozůstalému chování nešetřného k jeho citům a kromě bezprostředního verbálního kontaktu se může*

²⁵⁷ 4.2.2. Výkladové ustanovení § 2.

²⁵⁸ 4.2.5. Řád neveřejného pohřebiště.

²⁵⁹ Např. ZVH, zákon č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon), ve znění pozdějších předpisů, dále jen vodní zákon, nebo zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů, dále jen stavební zákon.

stavební zákon atd.

²⁶⁰ Např. OZ.

²⁶¹ Ve znění před novelou ZPoh z r. 2017.

*vztahovat i na situace, při nichž nedochází k vytvoření přímé zpětné vazby.*²⁶² Jedná se o povinnost provozovatele „*zajistit zachování piety zemřelého a pozůstalých, což je často spojeno se zachováním etických, společenských a kulturních zvyklostí.*“²⁶³

Vnímám toto jako obecnou povinnost provozovatele pohřebiště zdržet se při provozování pohřebiště všeho, co by jen potenciálně bylo způsobilé negativně zasáhnout city pozůstalého. Povinnost provozovatele pohřebiště zdržet se při kontaktu s pozůstalými chování nešetřného k jejich citům by měla být posuzována z objektivního hlediska zejména ve vztahu k místu, času a místním zvykům. Nejedná se v tomto případě výlučně o povinnost provozovatele pouze zdržet se při provozování pohřebiště nevhodného jednání vůči pozůstalým. Povinnost provozovatele vyplývající z § 20 písm. b) ZPoh vnímám širěji. Lze pod ni podřadit i např. povinnost provozovat pohřebiště s péčí řádného hospodáře²⁶⁴ a přiměřeně předcházet a bránit i takovým vnějším zásahům, které by byly objektivně způsobilé negativně zasáhnout city pozůstalých. Porušení této povinnosti může spočívat v konání i v nekonání.

Ustanovení § 20 písm. b) ZPoh dále upravuje povinnost provozovatele pohřebiště umožnit při smutečních obřadech účast registrovaných církví, náboženských společností nebo jiných osob v souladu s projevenou vůlí zemřelého případně osob mu blízkých. V případě mauzolea je možné předpokládat uspořádání připomínkových pietních akcí při různých výročích. Ačkoliv Jihoslované pohřbení v mauzoleu výslovně neprojeví vůli k účasti registrovaných církví a náboženských společností při smutečních obřadech, z dochovaných vojenských záznamů je známa u většiny pohřbených jejich konfese.²⁶⁵ V historickém kontextu i v souladu s dnešními zvyklostmi se pak jeví účast registrovaných církví a náboženských společností na pietních akcích za zemřelé Jihoslovany jako přirozená. Vzhledem však ke skutečnosti, že jsou v mauzoleu uloženy ostatky vojáků různé konfese,²⁶⁶ je třeba brát na zřetel, aby se vystupování představitelů registrovaných církví a náboženských společností na pietních aktech, nedotýkalo vyznání dalších vojáků, kteří jsou v mauzoleu pohřbeni. Předcházení případným náboženským faux pas při pietních akcích náleží k povinnostem provozovatele pohřebiště podle § 20 písm. b) ZPoh. Účastí jiných osob při smutečních obřadech by v případě mauzolea pravděpodobně mohla být účast armády nebo zájmových spolků. I pro ně však platí

²⁶² Důvodová zpráva k novele ZPoh z r. 2017.

²⁶³ Komentář Vetešník s. 93.

²⁶⁴ Blíže ustanovení § 159 odst. 1 OZ.

²⁶⁵ 1.2.3. Transporty ostatků, pietní slavnosti a darování pozemku.

²⁶⁶ Např. římskokatolická, pravoslavná, židovská nebo muslimská.

obdobně jako pro registrované církve a náboženské společnosti, že jejich účastí při smutečním obřadu by neměly být dotčeny památka zemřelého nebo city pozůstalých.

Další povinnosti provozovatele pohřebiště jsou upraveny v § 20 písm. c) ZPoh. Jsou to povinnost vést evidenci související s provozováním veřejného pohřebiště, povinnost vystavit doklad vypraviteli pohřbu o pohřbení a povinnost vést evidenci jiných lidských pozůstatků. V mauzoleu nikdy k pohřbívání *stricto sensu* nedocházelo a ani v budoucnu se nejeví jako příliš pravděpodobné, že by se snad mělo v mauzoleu někdy pohřbívat. Rovněž v mauzoleu nebyly pohřbeny žádné jiné lidské pozůstatky. Proto v případě mauzolea je z pohledu provozování pohřebiště relevantní pouze evidence související s provozováním.

I když v § 20 písm. c) ZPoh je povinnost vést evidenci výslovně stanovena pouze pro provozovatele veřejného pohřebiště, podle § 3 odst. 3 ZPoh platí obdobné použití i pro provozování neveřejného pohřebiště. Náležitosti evidence související s provozováním veřejného pohřebiště jsou pak taxativně vymezeny v § 21 ZPoh.

Ustanovení § 20 písm. d) ZPoh upravuje případy stanovení nové tlecí doby pro případy, kdy uložené ostatky nejsou zetlelé ani po uplynutí tlecí doby. Jelikož ostatky Jihoslovanských vojáků byly zetlelé již v okamžiku jejich ukládání do mauzolea, toto ustanovení se na případ mauzolea neuplatňuje.

Ustanovení § 20 písm. e) stanovuje informační povinnost provozovatele pohřebiště informovat o zákazu pohřbívání. Toto ustanovení se v případě mauzolea neaplikuje, protože o zákazu pohřbívání v mauzoleu nebylo rozhodnuto. Vzhledem k povaze mauzolea jako pohřebiště určeného výhradně k uložení ostatků padlých Jihoslovanů z I. světové války, pohřbívání dalších osob do mauzolea ani nepřichází v úvahu. Ustanovení § 20 písm. g) ZPoh ukládá provozovateli pohřebiště povinnost umožnit provozovateli pohřební služby nebo vypraviteli pohřbu pohřbení nebo uložení lidských ostatků na pohřebišti. V případě mauzolea se nepředpokládá pohřbívání ani ukládání ostatků do mauzolea. Použití § 20 písm. g) tak přichází pouze v úvahu, budou-li ostatky z krypty mauzolea v průběhu rekonstrukce krypty exhumovány.

Ustanovení § 21 ZPoh upravuje náležitosti evidence související s provozováním veřejného pohřebiště dle § 20 písm. c) ZPoh. Stejně jako v předchozích ustanoveních je zde uveden pojem „*veřejné pohřebiště*“, avšak obdobně se i toto ustanovení použije i pro neveřejná pohřebiště. V případě evidence ostatků padlých vojáků uložených v mauzoleu bude provozovatel mauzolea povinen vést evidenci údajů: jméno, popřípadě jména, a příjmení

zemřelých, jejichž lidské ostatky jsou na pohřebišti uloženy,²⁶⁷ místo a datum jejich narození a úmrtí, pokud jsou známy,²⁶⁸ datum uložení lidských ostatků na pohřebiště včetně jejich exhumace,²⁶⁹ údaje o hrobce, včetně údajů o vlastníkovi.²⁷⁰

Ostatní údaje podléhající evidenci související s provozováním pohřebiště podle § 21 ZPoh v případě mauzolea nebude potřebovat evidovat, neboť se k případu mauzolea nevztahují. Jedná se o údaje související s evidencí lidských pozůstatků,²⁷¹ údaje vyplývající z nájemních vztahů k pohřebišti,²⁷² údaje o stanovení nové tlecí doby ostatků,²⁷³ údaje o zákazu pohřbívání²⁷⁴ a údaje související se zrušením pohřebiště.²⁷⁵ Ustanovení § 21 odst. 2 ZPoh upravuje náležitosti vedení evidence související s provozováním pohřebiště. Evidence musí být vedena průkazně, pravdivě a čitelně ve formě svázané knihy. Zápisy se provádějí bez zbytečného odkladu. Z § 21 odst. 2 ZPoh vyplývá požadavek, aby evidence související s provozováním pohřebiště byla vedena v knižní podobě. Výslovným zavedením povinnosti vést evidenci čitelně, zákonodárce nejspíš předpokládá, že zápisy budou do knihy evidence související s provozováním pohřebiště budou prováděny ručně. Znění zákona nicméně nevylučuje ani zápisy psané na počítači, jelikož i takový zápis splňuje podmínku čitelnosti.

V souvislosti s náležitostmi vedení evidence se nabízí otázka, zda může být evidence vedena také v elektronické formě. ZPoh elektronickou podobu evidence výslovně nezapovídá. Proto se domnívám, že evidenci související s provozováním pohřebiště lze fakultativně vést i elektronickou formou, avšak vždy vedle verze knižní, která je zákonem obligatorně stanovena. V případě rozporů mezi elektronickou a knižní verzí evidence by pak měla přednost verze knižní. Důvodem proč zákonodárce preferuje zrovna knižní podobu může být snadnější dostupnost evidence v místě pohřebiště, kdy pohřebiště jako specifické prostředí nemusí vždy poskytovat vhodné zázemí pro zajištění přístupu k elektronické verzi. Ačkoliv to není v zákoně

²⁶⁷ Ustanovení § 21 odst. 1 písm. a) ZPoh.

²⁶⁸ Ustanovení § 21 odst. 1 písm. b) ZPoh.

²⁶⁹ Ustanovení § 21 odst. 1 písm. d) ZPoh.

²⁷⁰ Ustanovení § 21 odst. 1 písm. e) ZPoh.

²⁷¹ Ustanovení § 21 odst. 1 písm. c) ZPoh, § 21 odst. 1 písm. e) ZPoh. Údaje související s evidencí lidských pozůstatků není potřeba evidovat, neboť v mauzoleu nejsou pohřbeny lidské pozůstatky.

²⁷² Ustanovení § 21 odst. 1 písm. f) ZPoh, § 21 odst. 1 písm. g) ZPoh. Údaje vyplývající z nájemních vztahů k pohřebišti není potřeba evidovat, neboť ostatky nejsou v mauzoleu uloženy na základě nájemních vztahů.

²⁷³ Ustanovení § 21 odst. 1 písm. i) ZPoh. Údaje o stanovení nové tlecí doby ostatků není potřeba evidovat, neboť v případě mauzolea nebyla stanovena nová tlecí doba ostatků.

²⁷⁴ Ustanovení § 21 odst. 1 písm. j) ZPoh. Údaje o zákazu pohřbívání není potřeba evidovat, neboť v případě mauzolea nebyl zákaz vydán.

²⁷⁵ Ustanovení § 21 odst. 1 písm. k) ZPoh. Údaje související se zrušením pohřebiště není potřeba evidovat, neboť nedošlo ke zrušení pohřebiště.

o pohřebnictví stanoveno, lze předpokládat, že by kniha evidence měla být dostupná přímo na místě pohřebiště tak, aby ji bylo možné vždy využít v případě potřeby. Závěrem k evidenci související s provozem pohřebiště je zapotřebí zmínit, že vedením této evidence není dotčena povinnost vést evidenci válečných hrobů podle ZVH.²⁷⁶

Ustanovení § 22 ZPoh jsou obecně nazvána „*Ukládání lidských pozůstatků a jejich exhumace*“. Teno název zcela neodpovídá, neboť některá ustanovení § 22 se vztahují i na lidské ostatky, přičemž právě lidské ostatky jsou v mauzoleu uloženy. Ustanovení § 22 odst. 1 ZPoh upravuje parametry hrobu, mauzoleum je však hrobkou, proto se na něj toto ustanovení nevztahuje.

Ustanovení § 22 odst. 2 ZPoh stanoví, že: „*Provozovatel pohřebiště je oprávněn převzít tělo zemřelého k pohřbení do hrobu nebo hrobky nebo lidské ostatky k uložení jen tehdy, je-li skutečnost úmrtí doložena úmrtním listem, průvodním listem k přepravě těla zemřelého (umrlčí pas), zprávou oprávněného orgánu cizího státu nebo listem o prohlídce zemřelého; v případě podezření ze spáchání trestného činu v souvislosti s úmrtím je kromě toho nutný i písemný souhlas státního zástupce nebo jiného orgánu činného v trestním řízení, který je k tomu oprávněn podle zvláštního právního předpisu.*“

Toto ustanovení by se mohlo uplatnit v případě mauzolea tehdy, když by při rekonstrukci mauzolea došlo k exhumaci ostatků a při jejich následném umístění zpátky do mauzolea. Je otázkou, zda v případě „krátkodobé dočasné exhumace“ za účelem rekonstrukce mauzolea, vůbec dochází znova k „převzetí“ ostatků provozovatelem pohřebiště, aby se musela znova dokládat skutečnost úmrtí. Nicméně striktním jazykovým výkladem § 21 odst. 2 ZPoh může provozovatel pohřebiště uložit lidské ostatky do hrobky vždy až po doložení skutečnosti úmrtí některým z výše uvedených dokumentů. Vzhledem k velkému časovému odstupu od úmrtí jihoslovanských vojáků, již mnoho dokumentů nezůstalo dochováno. K dohledávání ještě existujících dokumentů v archivech by pak bylo zapotřebí vynaložení značného úsilí. Proto mám za to, že k převzetí ostatků, které by měly být v průběhu rekonstrukce krypty exhumovány z mauzolea, postačí jako doklad pro doložení skutečnosti úmrtí protokol o exhumaci.

Ustanovení § 22 odst. 3 zákona, § 22 odst. 4 a ustanovení § 22 odst. 5 ZPoh se zabývá problematikou tlecí doby a exhumací lidských ostatků před jejím uplynutím.²⁷⁷

²⁷⁶ 4.4.4. Výkon státní správy podle ZVH.

²⁷⁷ Konkrétně § 22 odst. 3 ZPoh upravuje délku tlecí doby, § 22 odst. 4 ZPoh upravuje pohřbívání do hrobu před uplynutím tlecí doby a § 22 odst. 5 upravuje exhumaci lidských ostatků před uplynutím tlecí doby, § 22 odst. 6

Jelikož ostatky uložené v mauzoleu jsou již zetlelé a další ostatky se v budoucnosti do mauzolea ukládat nebudou, nejeví se příliš pravděpodobně, že by se tato ustanovení v případě mauzolea uplatnila.

Ustanovení § 22 odst. 7 pak stanovuje obecnou povinnost exhumovat a ukládat lidské ostatky na pohřebišti vždy jen se souhlasem provozovatele pohřebiště a způsobem, který odpovídá podmínkám pohřbívání a exhumace na daném pohřebišti. Podmínky pohřbívání a exhumace by měly být upraveny v řádu pohřebiště.²⁷⁸ Jelikož rekonstrukci mauzolea provádí město Olomouc, které by mělo být i provozovatelem mauzolea, nepředpokládám, že by mohlo s udělením souhlasu nebo průběhem exhumace a uložením ostatků zpátky do krypty mauzolea, dojít k nějakým komplikacím.

Ustanovení § 23 odst. 1 ZPoh upravuje zákaz dalšího pohřbívání pro případy, kdy by mohlo dojít k ohrožení veřejného zdraví nebo vodního hospodářství. Jelikož však mauzoleum bylo účelově vyhrazeno pouze pro uložení ostatků jihoslovanských vojáků z I. světové války, nepředpokládá se žádné další pohřbívání, které by mohlo být případně zakázáno.

Ustanovení § 24 ZPoh se zabývají zrušením veřejného pohřebiště. Pokud by mělo být mauzoleum zrušeno, postupovalo by se podle těchto ustanovení. V současné době s ohledem na rekonstrukci mauzolea už proběhnuvší i tu plánovanou rušení mauzolea nepřipadá v úvahu. Snad by však bylo vhodné poukázat alespoň na § 24 odst. 3 ZPoh, který upravuje zrušení hrobů a hrobek prohlášených za kulturní památku. Mauzoleum přitom je kulturní památkou podle o státní památkové péči. Zrušení takových hrobů a hrobek lze provést pouze poté co dojde ke zrušení jejich prohlášení za kulturní památku Ministerstvem kultury.²⁷⁹ Zároveň zákon stanoví, že při rušení válečného hrobu, kdy mauzoleum má status válečného hrobu, se postupuje podle ZVH.²⁸⁰

4.2.8 Dozor v pohřebnictví

Možnosti dozoru v pohřebnictví byly v zákoně o pohřebnictví ve znění před novelou z r. 2017 omezené. Dozor v pohřebnictví upravený v ustanoveních § 28 ZPoh ve znění před

ZPoh upravuje výjimku ze zákazu manipulace s lidskými ostatky bez souhlasu krajské hygienické stanice před uplynutím tlecí doby, pokud se jedná o přemístění lidských ostatků v rámci hrobu nebo hrobky a nemá-li být otevřena rakev.

²⁷⁸ 4.2.5. Řád neveřejného pohřebiště.

²⁷⁹ Podle § 8 zákona o státní památkové péči.

²⁸⁰ 4.4.3. Péče o válečné hroby.

novelou z r. 2017 výslovně upravoval dozor nad provozovateli pohřebiště. Zákon se omezoval pouze na případy, kdy provozovatelem pohřebiště byla obec nebo registrovaná církev či náboženská společnost.

Zatímco dozorovým orgánem pro provozovatele pohřebiště-obce bylo v návaznosti na § 129 zákona č. 128/ 2000 Sb., o obcích, obecní zřízení²⁸¹ Ministerstvo vnitra,²⁸² dozorovým orgánem pro provozovatele-registrované církve nebo náboženské společnosti byly územně příslušné krajské úřady.²⁸³ Ze zákona dále vyplývaly dozorové pravomoci obecních úřadů a krajských hygienických stanic, ačkoliv tyto nebyly v zákoně o pohřebnictví ve znění před novelou z r. 2017 výslovně jmenovány.

V zákoně o pohřebnictví ve znění před novelou z r. 2017 taktéž nebylo zmíněno Ministerstvo pro místní rozvoj, coby ústřední orgán státní správy ve věcech pohřebnictví podle § 14 zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy ČR ve znění pozdějších předpisů.²⁸⁴ Novelou ZPoh z r. 2017 byla do zákona nově začleněna § 25a, která jasně a vyčerpávajícím způsobem vymezují jednotlivé dozorové orgány v pohřebnictví.

Ustanovení § 25a odst. 1 ZPoh upravuje dozor nad dodržováním povinností právnických osob nebo podnikajících fyzických osob stanovených v § 4 odst. 1 ZPoh.²⁸⁵ Ustanovení § 25a odst. 1 ZPoh k dodržování jednotlivých povinností dle § 4 odst. 1 ZPoh přiřazuje příslušné dozorové orgány, kterými jsou Ministerstvo pro místní rozvoj,²⁸⁶ krajská hygienická stanice²⁸⁷ a krajský úřad.²⁸⁸

V případě mauzolea pak připadá v úvahu podle § 25a odst. 1 písm. c) ZPoh pouze dozor krajského úřadu²⁸⁹ nad povinností dodržování zákazu neoprávněně otevřít hrob nebo hrobku nebo neoprávněně provádět exhumaci podle § 4 odst. 1 písm. h) ZPoh.²⁹⁰ Je tak trochu

²⁸¹ Zákon č. 128/ 2000 Sb., o obcích, obecní zřízení, ve znění pozdějších předpisů, dále jen zákon o obcích.

²⁸² VETEŠNÍK, Pavel. In. VETEŠNÍK, Pavel (ed). *Zákon o pohřebnictví...*, s. 128 (§ 28).

²⁸³ Ustanovení § 28 odst. 2 ZPoh ve znění před novelou z r. 2017.

²⁸⁴ Zákon ČNR č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy ČR ve znění pozdějších předpisů, dále jen kompetenční zákon.

²⁸⁵ 4.2.6. Další způsoby zacházení a nakládání s lidskými pozůstatky a ostatky.

²⁸⁶ Ministerstvo pro místní rozvoj provádí dozor nad povinnostmi stanovenými v § 4 odst. 1 písm. b), c), a e) ZPoh.

²⁸⁷ Krajská hygienická stanice provádí dozor nad povinnostmi stanovenými v § 4 odst. 1 písm. a) a g) ZPoh.

²⁸⁸ Krajský úřad provádí dozor nad povinnostmi stanovenými v § 4 odst. 1 písm. h) ZPoh.

²⁸⁹ V případě mauzolea se bude jednat o Krajský úřad Olomouckého kraje. Novela ZPoh z r. 2017 přináší nový § 30 odst. 3 ZPoh, který by měl explicitně stanovit kritéria pro určení místní příslušnosti krajských úřadů, nicméně § 25a odst. 1 písm. c) ZPoh na rozdíl od § 25a odst. 3 ZPoh v § 30 odst. 3 ZPoh uveden není. Místní příslušnost konkrétního krajského úřadu se pro případy uvedené v § 25a odst. 1 písm. c) ZPoh určí podle § 11 odst. 1 písm. b) zákona č. 500/2004 Sb., správního řádu, ve znění pozdějších předpisů, dále jen správní řád.

²⁹⁰ 4.2.6. Další způsoby zacházení a nakládání s lidskými pozůstatky a ostatky.

paradoxem, že ve výčtu povinností vyplývajících z § 4 odst. 1 ZPoh m, které podléhají dozoru podle § 25a ZPoh, není uvedeno § 4 odst. 1 písm. d) ZPoh a zejména pak § 4 odst. 1 písm. f) ZPoh.

Dodržování zákazů zacházet s lidskými pozůstatky nebo lidskými ostatky způsobem dotýkajícím se důstojnosti zemřelého nebo mravního cítění veřejnosti tak nepodléhá dozoru. Přitom právě tento zákaz byl v případě mauzolea v minulosti porušován. V důvodové zprávě k novele ZPoh z r. 2017 není opomenutí dozorování nad dodržováním povinností dle § 4 odst. 1 písm. f) ZPoh odůvodněno. Lze se tak pouze domnívat, proč zákonodárce nezahrnul pro dozor i tuto materii. De lege ferenda bych ale považoval za vhodné zařadit pod § 25a odstavce 1 ZPoh i dozor nad dodržováním povinností stanovené v § 4 odst. 1 písm. f) ZPoh. Zrovna tak se nabízí rozšířit dozor i nad povinnostmi stanovenými novým § 4a ZPoh, přičemž v případě mauzolea mohl být dotčen zákaz vyplývající právě z § 4a odst. 2 ZPoh.²⁹¹

V souvislosti s dozorem podle § 25a odst. 1 ZPoh se nabízí ještě otázka, zda pod dozor spadá také pouhé dodržování generální klausule řádného zacházení s lidskými pozůstatky a ostatky dle § 4 odst. 1 ZPoh²⁹² bez určení konkrétní povinnosti pod písm. a), b), c), e), g), h). Domnívám se, že dozorový orgán není oprávněn zahájit šetření výkonu dozoru podle § 25a odst. 1 ZPoh pouze pro dotčení generální klausule řádného zacházení s lidskými pozůstatky a ostatky dle § 4 odst. 1 ZPoh, neboť pro takový postup chybí zákonné zmocnění a v konečném důsledku by se pak jednalo o výkon veřejné moci v rozporu s čl. 2 odst. 3 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústavy ČR.²⁹³

Na druhou stranu, nezjistí-li orgán dozoru při šetření zahájeném pro porušení některé z povinností dle § 4 odst. 1 písm. a), b), c), e), g) a h) ZPoh porušení některé z těchto povinností a zjistí při tom „pouhé porušení“ generální klausule řádného zacházení s lidskými pozůstatky a ostatky dle § 4 odst. 1 ZPoh, je podle mého názoru dozorový orgán oprávněn postupovat podle § 25a odst. 4 ZPoh a rozhodnutím uložit příslušné osobě opatření k nápravě zjištěných nedostatků.

Jestliže jsou v § 25a odst. 1 ZPoh zmíněny právnické osoby vztahuje se toto ustanovení též na právnické osoby coby provozovatele pohřebišť. V případě mauzolea pak provozovatelem pohřebiště bude město Olomouc. Dozoru nad dodržováním povinností dle § 25a odst. 1 ZPoh

²⁹¹ Tamtéž.

²⁹² Tamtéž.

²⁹³ Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava ČR ve znění pozdějších předpisů, dále jen Ústava.

pak rozumím v případě provozovatelů pohřebišť jako dozoru též nad dodržováním povinnosti předcházet případným porušováním § 4 odst. 1 a), b), c), e), g) a h) ZPoh.

Ustanovení § 25a odst. 2 v vymezuje dozor nad dodržováním povinností provozovatelů pohřebních služeb, krematorií, osob provádějících konzervaci a balzamací a poskytovatelů zdravotních a sociálních služeb podle § 4 odst. 3 ZPoh. Ustanovení § 25a odst. 2 ZPoh se tak na případ mauzolea neužije.

Ustanovení § 25a odst. 3 ZPoh pak výslovně upravuje dozor nad dodržováním povinností provozovatelů pohřebišť, případně právnických nebo podnikajících fyzických osob při provozování pohřebišť. V případě mauzolea jako neveřejného pohřebiště přichází v úvahu pouze dozor nad provozovatelem pohřebišť, kterým je město Olomouc.

V § 25a odst. 3 ZPoh jsou uvedeny povinnosti provozovatele pohřebišť, jejichž dodržování podléhá dozoru. Jsou to povinnosti vyplývající z § 18 odst. 2 a 3 ZPoh, z § 19 odst. 1 ZPoh, z § 20 písm. a), c), d), e), f) a g) a z § 22 odst. 3 a 5 ZPoh. V případě mauzolea pak dozor nad dodržováním povinností provozovatele pohřebišť dle § 18 odst. 2 a 3 ZPoh, z § 19 odst. 1 ZPoh nelze přímo vykonávat, neboť se tato ustanovení vztahují pouze na případy veřejného pohřebiště.

Zatímco použití § 18 odst. 2 ZPoh není pro případy neveřejného pohřebiště dovoleno,²⁹⁴ povinnost provozovatele veřejného pohřebiště provádět změny řádu veřejného pohřebiště až po předchozím souhlasu krajského úřadu dle § 18 odst. 3 ZPoh je obdobně upravena v § 3 odst. 5 ZPoh. Zůstává tedy otázkou, proč zákonodárce v § 25a odst. 3 ZPoh nestanovil dozor i nad dodržováním povinností provozovatele neveřejného pohřebiště dle § 3 odst. 5 ZPoh.

Co se týče povinnosti provozovatele veřejného pohřebiště dle § 19 odst. 1 ZPoh řídit se při své činnosti řádem veřejného pohřebiště, je provozovatel neveřejného pohřebiště obdobně zavázán podle § 20 písm. a) ZPoh, přičemž tato povinnost podléhá dozoru ve smyslu § 25a odst. 3 ZPoh. Z dalších dozorovaných povinností z § 20 ZPoh přichází v úvahu pro případ mauzolea pouze § 20 písm. c) ZPoh, jenž stanovuje provozovateli pohřebišť vést evidenci související s provozováním pohřebišť.²⁹⁵ Pod dozor naopak jako jediná není zahrnuta povinnost zdržet se při kontaktu s pozůstalými chování nešetrného k jejich citům a umožnit při

²⁹⁴ Ustanovení § 18 odst. 2 ZPoh stanovuje přenesení povinností na jiné právnické osoby a podnikající fyzické osoby, prostřednictvím kterých provozovatel zajišťuje provozování veřejného pohřebiště. Dle § 3 odst. 3 ZPoh není možné, aby byl provoz neveřejného pohřebiště zajišťován prostřednictvím jiných osob.

²⁹⁵ 4.2.7. Provozování pohřebišť.

smutečních obřadech účast církví.²⁹⁶ Proto by bylo vhodné zahrnout *de lege ferenda* pod dozor i tuto povinnost.

Dozorované povinnosti z § 22 odst. 3 a 5 ZPoh se na případ mauzolea nevztahují.²⁹⁷ Nad dodržováním povinností provozovatelů podle § 25a odst. 3 ZPoh pohřebiště provádí dozor krajský úřad. V tomto případě ZPoh v § 30 odst. 3 výslovně stanoví, že je jím krajský úřad, v jehož správním obvodu je dané pohřebiště. V případě mauzolea se tak bude jednat o Krajský úřad Olomouckého kraje.

Krajský úřad při výkonu dozoru nad provozovatelem pohřebiště bude postupovat podle zákona č. 255/2012 Sb., o kontrole, (kontrolní řád).²⁹⁸ Podle § 25a odst. 4 ZPoh, zjistí-li dozorujiící orgán při výkonu dozoru nedostatky, může podle povahy zjištěného nedostatku rozhodnutím uložit osobě²⁹⁹ opatření k nápravě a stanovit lhůtu k uskutečnění opatření k nápravě. Informace o takto uloženém opatření by měl dozorujiící orgán uvést do protokolu o kontrole.³⁰⁰ Osoba, které bylo dozorujiícím orgánem uloženo opatření k nápravě, je podle § 25a odst. 5 ZPoh povinna dozorujiícímu orgánu neprodleně oznámit způsob plnění a splnění uloženého opatření. Proti rozhodnutí dozorujiícího orgánu o uložení opatření k nápravě je možno podat odvolání, které nemá odkladný účinek.³⁰¹

K doзору v pohřebnictví lze závěrem shrnout, že novela ZPoh z r. 2017 zpřesnila a rozšířila možnosti dozoru v pohřebnictví,³⁰² nicméně vzhledem k celkovému počtu pohřebišť lze předpokládat, že orgány dozoru budou většinou vykonávat dozor na základě konkrétních podnětů.³⁰³

4.2.9 Přestupky v pohřebnictví

V zákoně o pohřebnictví byla významným způsobem upravena problematika správního trestání. Změny byly provedeny jednak novelou ZPoh z r. 2017, ale zejména vyplývají z přijetí nové právní úpravy správního trestání a to zákona č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky

²⁹⁶ Tamtéž.

²⁹⁷ Tamtéž.

²⁹⁸ Zákon č. 255/2012 Sb., o kontrole, (kontrolní řád), ve znění pozdějších předpisů, dále jen kontrolní řád.

²⁹⁹ V případě mauzolea by to byl provozovatel mauzolea.

³⁰⁰ Obdobně jako v případě kontroly výkonu státní správy dle § 19 odst. 2 kontrolního řádu.

³⁰¹ Ustanovení § 25a odst. 6 ZPoh.

³⁰² VACHUTKA: Mauzoleum padlých Jihoslovanů...

³⁰³ Důvodová zpráva k novele ZPoh s. 90.

a řízení o nich³⁰⁴ a zákona č. 251/2016 Sb., o některých přestupcích.³⁰⁵ Zároveň došlo ke zrušení zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích.³⁰⁶ ZOP za přestupky oproti předchozímu přestupkovému zákonu důkladněji upravuje správní trestání v intencích trestněprávních zásad.

Pro spáchání přestupku je důležité, aby byla naplněna formální i materiální stránka přestupku. Materiální stránkou přestupku se rozumí jeho společenská škodlivost.³⁰⁷ Míra společenské škodlivosti odlišuje přestupek od trestného činu v případech, kdy se skutkové podstaty přestupku i trestného činu se shodují.³⁰⁸

Formální stránku přestupku tvoří obecné a typové znaky přestupku. Obecnými znaky přestupku jsou protiprávnost,³⁰⁹ věk pachatele,³¹⁰ a přičetnost pachatele.³¹¹ Na rozdíl od trestní odpovědnosti není podmínkou zakládající odpovědnost mladistvého pachatele za přestupek rozumová a mravní vyspělost pachatele, správní orgán k ní pouze přihlédne při ukládání správního trestu.³¹² Typovými znaky přestupku jsou subjekt,³¹³ subjektivní stránka,³¹⁴ objekt³¹⁵ a objektivní stránka.³¹⁶ Typové znaky přestupku bývají zahrnuty do skutkové podstaty přestupku.

Přestupky fyzických osob jsou upraveny v § 26 ZPoh. Podle ZPoh ve znění před novelou z r. 2017 se případu mauzolea teoreticky dotýkal pouze přestupek podle § 26 odst. 1 písm. j) ZPoh.³¹⁷ Novelou z r. 2017 došlo k zavedení nových přestupků, a to zejména přestupků

³⁰⁴ Zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, ve znění pozdějších předpisů, dále jen ZOP.

³⁰⁵ Zákon č. 250/2016 Sb., o některých přestupcích, ve znění pozdějších předpisů, dále jen zákon o některých přestupcích.

³⁰⁶ Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů, dále jen přestupkový zákon.

³⁰⁷ Ustanovení § 5 ZOP.

³⁰⁸ 3.2.2. Trestněprávní povaha zásahů do lidských ostatků, hrobů a piety.

³⁰⁹ Podle § 5 ZOP je přestupkem protiprávní čin, který je v zákoně za přestupek výslovně označen.

³¹⁰ Podle § 18 ZOP za přestupek není odpovědný ten, kdo v době jeho spáchání nedovršil patnáctý rok svého věku.

³¹¹ Podle § 19 ZOP za přestupek není odpovědný ten, kdo pro duševní poruchu v době jeho spáchání nemohl rozpoznat protiprávnost svého jednání nebo své jednání ovládat; odpovědnosti se však nezbavuje ten, kdo se do stavu nepřičetnosti přivedl užitím návykové látky.

³¹² Ustanovení § 56 ZOP.

³¹³ Subjektem přestupku se rozumí pachatel přestupku.

³¹⁴ Subjektivní stránka přestupku spočívá v zavinění. Podle § 15 odst. 1 ZOP postačí zavinění z nedbalosti, nestanoví-li zákon výslovně, že je třeba úmyslného zavinění.

³¹⁵ „Objektem přestupku je zákonem chráněný společenský zájem.“ VETEŠNÍK, Pavel. In. VETEŠNÍK, Pavel (ed). *Zákon o pohřebnictví...*, s. 119 (§ 26).

³¹⁶ „Objektivní stránkou přestupku je jednání pachatele přestupku spočívající v porušení konkrétní právní povinnosti.“ Tamtéž.

³¹⁷ Jednalo se o zacházení s lidskými ostatky způsobem dotýkajícím se důstojnosti zemřelého nebo mravního cítění veřejnosti. V zákoně o pohřebnictví ve znění po novele z r. 2017 je tento přestupek upravený v § 26 odst. 1 písm. e).

z porušení povinností při nakládání s lidskými pozůstatky nebo lidskými ostatky podle § 4 ZPoh.³¹⁸

V případě mauzolea tak přichází do úvahy přestupek podle § 26 odst. 1 písm. e) ZPoh, kterého se fyzická osoba dopustí tím, že: „*v rozporu s ustanovením § 4 odst. 1 písm. f) zákona o pohřbivnictví zachází s lidskými pozůstatky nebo lidskými ostatky způsobem dotýkajícím se důstojnosti zemřelého nebo mravního cítění veřejnosti.*“ K naplnění této skutkové podstaty v minulosti došlo.³¹⁹ S lidskými ostatky v mauzoleu bylo nakládáno způsobem dotýkajícím se důstojnosti zemřelého a mravního cítění pozůstalých a veřejnosti, tím došlo k porušení § 4 odst. 1 písm. f) ZPoh tedy i ke spáchání přestupku podle § 26 odst. 1 písm. e) ZPoh.

Toto protiprávní jednání bylo možné sankcionovat i podle právní úpravy ZPoh před novelou z r. 2017, nicméně s žádným z pachatelů vesměs z řad bezdomovců nebyl takový přestupek projednáván nebyl. Je to dáno tím, že „pobyt“ bezdomovců v mauzoleu byl ze strany Městské policie Olomouc tolerován, snad z části i proto, že kromě dočasného vykázaní proti nim nebylo možné provést žádné účinné opatření.³²⁰

Jako další by se na případ mauzolea mohl vztahovat přestupek podle § 26 odst. 1 písm. g) ZPoh, jehož se dopustí fyzická osoba tím, že, „*v rozporu s § 4 odst. 1 písm. h) zákona o pohřbivnictví nebo neoprávněně otevře hrob nebo hrobku nebo neoprávněně provádí exhumaci.*“ Taktéž k tomuto jednání v minulosti docházelo³²¹ a je jistě naplněna skutková podstata i tohoto přestupku. Jelikož k protiprávnímu jednání došlo před nabytím účinnosti novely z r. 2017, kterou byl tento přestupek zaveden do ZPoh, není možné tento přestupek zpětně projednávat.³²²

Podle § 26 odst. 2 ZPoh lze za přestupky podle § 26 odst. 1 zákona písm. e) a g) uložit pokutu do 100 000 Kč.³²³ Kromě pokuty pro fyzické osoby-pachatele přestupků proti mauzoleu-fyzické osoby by dále v úvahu připadalo uložení správních trestů napomenutí³²⁴ a

³¹⁸ 4.2.6. Další způsoby zacházení a nakládání s lidskými pozůstatky a ostatky.

³¹⁹ Tamtéž.

³²⁰ To dokládá již zmíněné vyjádření ředitele Městské policie Olomouc Skalického v Radničních listech. 3.2.5. Možnosti trestání.

³²¹ 4.2.6. Další způsoby zacházení a nakládání s lidskými pozůstatky a ostatky.

³²² Podle § 2 odst. 1 ZOP se odpovědnost za přestupek posuzuje podle zákona účinného v době spáchání přestupku.

³²³ Ve srovnání s úpravou ZPoh ve znění před novelou z r. 2017 došlo k navýšení hranice pokuty. Podle § 26 odst. 2 ZPoh ve znění před novelou z r. 2017 bylo možné za přestupek podle § 26 odst. 1 písm. i) ZPoh uložit pokutu až do výše 50 000 Kč.

³²⁴ Ustanovení § 35 písm. a) ZOP. Podle § 36 ZOP napomenutí nelze uložit spolu s pokutou.

zveřejnění rozhodnutí o přestupku.³²⁵ Oproti předchozí právní úpravě dle § 11 odst. 1 písm. e) přestupkového zákona, ZOP již neumožňuje uložení správního trestu zákazu pobytu.³²⁶ Naopak ZOP za přestupky nově umožňuje uložit ochranné opatření, v případě mauzolea by nejvhodnějším ochranným opatřením k uložení bylo omezující opatření spočívající v zákazu navštěvovat určená veřejně přístupná místa podle § 52 odst. 1 ZOP za přestupky. V daném případě by se jednalo o zákaz navštěvovat veřejně přístupné místo-mauzoleum.

Nová úprava ZPoh po novele z r. 2017 ve spojení se ZOP zásadně vymezuje správní trestání právnických osob a podnikajících fyzických osob v oborech pohřebnictví. ZPoh ve znění před novelou z r. 2017 sice v § 27 umožňoval sankcionovat provozovatele pohřební služby a osoby provádějící balzamace a konzervace za jiné správní delikty. Sankce za porušování povinností provozovatele pohřebiště ZPoh ve znění před novelou z r. 2017 však neupravoval. Fakticky ale nebylo možné trestat právnické osoby podle ZPoh vůbec.³²⁷

ZPoh ve znění po novele z r. 2017 již výslovně upravuje možnost správního trestání za přestupky právnických a podnikajících fyzických osob, a to v § 27. Protože v případě mauzolea připadá reálně do úvahy pouze odpovědnost provozovatele pohřebiště, kterým je právnická osoba, budu se v následujícím věnovat pouze odpovědnosti za přestupky právnické osoby-provozovatele pohřebiště a odpovědností podnikajících fyzických osob se zabývat nebudu.

Obecně je odpovědnost za přestupky právnických osob vymezena v zákoně o odpovědnosti za přestupky. Právnická osoba je podle § 20 odst. 1 ZOP pachatelem přestupku, jestliže k naplnění znaků přestupku došlo jednáním fyzické osoby, jejíž jednání je přičitatelné právnické osobě.³²⁸ V zákoně o pohřebnictví jsou vymezeny přestupky právnické nebo podnikající fyzické osoby,³²⁹ přestupky právnické nebo podnikající osoby provozující pohřební službu,³³⁰ přestupky právnické osoby nebo podnikající fyzické osoby provádějící balzamování nebo konzervaci,³³¹ přestupky právnické nebo podnikající fyzické osoby provozující krematorium,³³² přestupky právnické nebo podnikající fyzické osoby zajišťující provoz

³²⁵ Ustanovení § 35 písm. e) ZOP.

³²⁶ VACHUTKA: Mauzoleum padlých Jihoslovanů...

³²⁷ VACHUTKA, Tomáš. Správní trestání na úseku pohřebnictví. In KYSELOVSKÁ, Tereza (ed). *COFOLA 2017 Sborník z konference*. Brno: Masarykova univerzita, Spisy Právnické fakulty MU č. 611 (řada teoretická, edice Scientia), 2017, s. 1469-1489.

³²⁸ Výčet osob, jejichž jednání je přičitatelné právnické osobě, je vymezen v § 20 odst. 2 ZOP.

³²⁹ Ustanovení § 27 odst. 1 ZPoh.

³³⁰ Ustanovení § 27 odst. 2 ZPoh.

³³¹ Ustanovení § 27 odst. 3 ZPoh.

³³² Ustanovení § 27 odst. 4 ZPoh.

veřejného pohřebiště,³³³ přestupky provozovatele pohřebiště,³³⁴ přestupky právnické osoby nebo podnikající fyzické osoby, která provozuje pohřební službu, provádí balzamace nebo konzervace, provozuje krematorium, nebo je provozovatelem veřejného pohřebiště,³³⁵ přestupky poskytovatele zdravotních služeb³³⁶ a přestupky osoby, u které je uloženo tělo zemřelého.³³⁷

Na případ mauzolea však bude možné vztáhnout pouze přestupky provozovatele pohřebiště podle § 27 odst. 6 ZPoh. Teoreticky by se dalo uvažovat i nad přestupkem podle § 27 odst. 1 písm. e), jehož skutková podstata spočívá v tom, že právnická osoba v rozporu s § 4 odst. 1 písm. h) ZPoh neoprávněně otevře hrob nebo hrobku nebo neoprávněně provádí exhumaci. Nicméně porušování § 4 odst. 1 písm. h) ZPoh ze strany bezdomovců jen těžko bude možné přičítat nějaké právnické osobě, provozovatele pohřebiště nevyjímaje.

Rovněž nebude možné aplikovat na případ mauzolea přestupky podle § 27 odst. 7 ZPoh, neboť zahrnuje pouze provozovatele veřejného pohřebiště.

Na případ mauzolea může dopadat přestupek podle § 27 odst. 6 písm. a) ZPoh, který souvisí s problematikou řádu pohřebiště. Přestupku se dopustí provozovatel pohřebiště, který nevydá řád pohřebiště, neprovede jeho změnu se souhlasem příslušného krajského úřadu.³³⁸ Podle § 27 odst. 6 písm. b) ZPoh se přestupku dopustí provozovatel pohřebiště, který neprovozuje veřejné pohřebiště v souladu s řádem veřejného pohřebiště. Ač zákon používá výhradně termín veřejné pohřebiště, domnívám se, že se toto ustanovení uplatní i v případě neveřejného pohřebiště, neboť i provozovatel neveřejného pohřebiště má přece povinnost provozovat neveřejné pohřebiště v souladu s jeho řádem.³³⁹

Dalším přestupkem provozovatele pohřebiště, jehož spáchání v případě mauzolea přichází v úvahu, by mohl být přestupek podle § 27 odst. 6 písm. h) ZPoh, a to v případě, když by provozovatel pohřebiště nevedl evidenci lidských pozůstatků a lidských ostatků podle § 21 odst. 1 ZPoh.³⁴⁰ Přestupkem provozovatele pohřebiště podle § 27 odst. 7 ZPoh by v případě

³³³ Ustanovení § 27 odst. 5 ZPoh.

³³⁴ Ustanovení § 27 odst. 6 ZPoh.

³³⁵ Ustanovení § 27 odst. 7 ZPoh.

³³⁶ Ustanovení § 27 odst. 8 ZPoh.

³³⁷ Ustanovení § 27 odst. 9 ZPoh.

³³⁸ 4.2.5. Řád neveřejného pohřebiště.

³³⁹ 4.2.7. Provozování pohřebiště.

³⁴⁰ Tamtéž.

mauzolea mohlo být též porušení při kontaktu s pozůstalými některé z povinností podle § 20 písm. b) ZPoh³⁴¹

Podle § 27 odst. 10 ZPoh lze za přestupky podle § 27 odst. 6, odst. 7 ZPoh uložit pokutu do 200 000 Kč. V úvahu pak přichází též uložení dalších správních trestů podle ZOP a to napomenutí,³⁴² zákazu činnosti,³⁴³ a zveřejnění rozhodnutí o přestupku.³⁴⁴ Sankcionování provozovatele mauzolea nepovažují v současné době za příhodné ani produktivní.

V době, kdy mauzoleum chátralo, nebylo postaveno na jisto, kdo vlastně provozovatelem mauzolea má být. V současné době, kdy se o mauzoleum stará město Olomouc nejsou k projednávání přestupků provozovatele mauzolea důvody. Nicméně to neznamená, že někdy v budoucnu tyto nemohou nastat. Přestupky fyzických osob podle ZPoh projednává podle ustanovení obecní úřad, kterým je v případě mauzolea Magistrát města Olomouce.³⁴⁵ Přestupky provozovatele pohřebiště podle § 27 odst. 6 ZPoh projednává krajský úřad, kterým je v případě mauzolea Krajský úřad Olomouckého kraje, přestupek provozovatele pohřebiště podle § 27 odst. 7 ZPoh projednává Ministerstvo pro místní rozvoj.³⁴⁶

Kromě přestupků podle ZPoh je možné postihovat útoky proti mauzoleu i jako přestupky podle zákona o některých přestupcích. Do úvahy takto přicházejí kupř. přestupky proti veřejnému pořádku podle § 5 zákona o některých přestupcích nebo přestupky proti majetku podle § 8 zákona o některých přestupcích. K projednávání přestupků proti veřejnému pořádku a proti majetku je příslušná komise pro projednávání přestupků Magistrátu města Olomouce.³⁴⁷ Přestupky podle ZVH budou dále vymezeny v samostatné podkapitole.³⁴⁸

³⁴¹ Tamtéž.

³⁴² Ustanovení § 35 písm. a) ZOP. Podle § 36 ZOP však napomenutí nelze uložit spolu s pokutou.

³⁴³ Ustanovení § 35 písm. c) ZOP.

³⁴⁴ Ustanovení § 35 písm. e) ZOP.

³⁴⁵ Ustanovení § 28 odst. 1 ZPoh.

³⁴⁶ Ustanovení § 28 odst. 2 ZPoh

³⁴⁷ Ustanovení 61 ZOP. Blíže ke Komisi: *Komise pro projednávání přestupků*, [online]. www.olomouc.eu, [cit. 14. srpna 2020]. Dostupné na <https://www.olomouc.eu/magistrat/odbory-magistratu/odbor-spravy/odbor/article_id=12325>.

³⁴⁸ 4.4.5. Správní trestání podle ZVH.

4.3 Právní ochrana válečných hrobů-základní východiska

Právní ochrana válečných hrobů je projevem humanismu a solidarity s oběťmi válečných konfliktů. Válečné hroby se liší od obyčejných hrobů tím, že jsou zároveň symboly, připomínající padlé na různých bojištích a frontách. „Každý člověk, voják nebo civilista, který padne v boji, se stává hrdinou a zaslouží si žít v naší paměti.“³⁴⁹ Z pohledu péče o válečné hroby nedělíme válečné hroby na „naše“ a „cizí“, „nekádrujeme“ padlé a ani válečné hroby nerozlišujeme podle toho, která z bojujících stran v minulosti byla, či ze současného pohledu je přátelská nebo nepřátelská.³⁵⁰ „Mrtvý voják nepřátelské strany není nepřítel. Přestal jím být ve chvíli, kdy pro svou zemi zaplatil nejvyšší cenu, zaplatil životem.“³⁵¹

Na padlého se pohlíží jako na člověka, který, kdyby nezemřel ve válce, tak by strávil nejspíš svůj život se svou rodinou, která by po jeho smrti v úctě pečovala o památku zemřelého, zajistila důstojné pohřbení a péči o hrob. Jelikož však zemřel ve válce, daleko od domova a blízkých, musí péči o hrob převzít někdo jiný. ČR se jako civilizovaný stát zavázala, že „že bude pečovat o všechny válečné hroby bez ohledu na to, zda se jedná o hroby našich nebo spojeneckých vojáků či zda se jedná o hroby vojáků, kteří bojovali proti naší zemi,“³⁵² Proto se ke všem válečným hrobům a pietním místům přistupuje stejně.

Bohužel v případě mauzolea tento přístup v minulosti respektovaný nebyl. Nejprve mauzoleum ideologicky nevyhovovalo nacistům, kteří je chtěli zlikvidovat. Po r. 1948 byla Titova Jugoslávie vyloučena z Kominformy a jako neutrální stát stála v opozici proti tzv. východnímu bloku. V Československu nebylo žádoucí připomínat jugoslávské padlé, a tak mauzoleum bylo ponecháno svému osudu. Rovněž nástupnické státy po bývalé Jugoslávii nejevily po r. 1989 o mauzoleum zájem, neboť v mauzoleu jsou pohřbeni příslušníci různých národností, které proti sobě stály v občanské válce v Jugoslávii v 90. letech. Přitom pro srovnání na opravu mauzolea v Jindřichovicích, kde jsou pohřbeni výhradně srbští zajatci, finančně přispělo Ministerstvo kultury Republiky Srbsko.³⁵³

³⁴⁹ STEJSKAL, David a kol. *Pohřbívání a hřbitovy*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2011. s. 341.

³⁵⁰ Tamtéž s. 342.

³⁵¹ Tamtéž.

³⁵² Tamtéž.

³⁵³ Ерков, Елена и Ован. *Маузолеј српских заробљеника и интернираца из Првог светског рата*, [online]. www.pravoslavje.cz, 28. června 2010, [cit. 14. září 2020]. Dostupné na <<http://www.pravoslavje.cz/home/2009-06-21-17-47-38/169-2011-06-30-12-15-23>>.

4.4 Mauzoleum podle ZVH

4.4.1 Obecné pojednání

ZVH hrobech z r. 2004 je historicky prvním zákonem na našem území, který upravuje zvláštní péči o válečné hroby. Obecná úprava péče o válečné hroby byla dovozována ze ZPoh, k němuž je ZVH ve vztahu *lex specialis*.³⁵⁴ Přijetím ZVH zákonodárce přinesl zákonný podklad pro naplnění závazků z mezinárodních smluv o válečných hrobech, jimiž je ČR vázána. Do přijetí ZVH existovala vnitrostátní právní úprava péče o válečné hroby pouze na úrovni vládních usnesení.³⁵⁵

Dosud platí, že podle místních zvyklostí často péči o válečné hroby zajišťují obce, přestože obcím povinnost pečovat o válečné hroby neplyne z žádných právních předpisů, a to jak v rámci působnosti samostatné, tak i v rámci působnosti přenesené.³⁵⁶ ZVH vymezuje *„práva a povinnosti v oblasti péče o válečné hroby a pietní místa, orgány státní správy a jejich působnost ve věcech válečných hrobů.“*³⁵⁷

4.4.2 Válečný hrob

Podle § 2 odst. 1 ZVH, je válečným hrobem *„místo, kde jsou pohřbeny ostatky osob, které zahynuly v důsledku aktivní účasti ve vojenské operaci nebo v důsledku válečného zajetí, anebo ostatky osob, které zahynuly v důsledku účasti v odboji nebo vojenské operaci v době války.“* Válečným hrobem může být hrob jednotlivce, hrob hromadný nebo osárium, včetně náhrobků a ostatního hrobového zařízení. Válečným hrobem je rovněž evidované místo s nevyzvednutými ostatky osob zemřelých v souvislosti s válečnou událostí, anebo jiný objekt, který je za válečný hrob považován v souladu s mezinárodní smlouvou, již je ČR vázána.“

Ustanovení § 2 odstavce 2 ZVH dále určuje, že válečným hrobem je i pietní místo, kterým se rozumí pamětní deska, pomník, památník nebo obdobný symbol připomínající válečné události a oběti, vymezené v odstavci prvním.

³⁵⁴ VETEŠNÍK, Pavel. In. VETEŠNÍK, Pavel (ed). *Zákon o pohřbnictví...*, s. 149.

³⁵⁵ Jedná se o usnesení vlády ze dne 5. května 1999 č. 427, o zabezpečení péče o válečné hroby v ČR a zahraničí a usnesení vlády ze dne 6. prosince 1999 č. 1292, o Pravidlech pro poskytování a čerpání účelových dotací ze státního rozpočtu na zabezpečení péče o válečné hroby v ČR a finančních darů do zahraničí dále jen Pravidla pro poskytování dotací na válečné hroby.

³⁵⁶ *Předpis 122/2004 Sb.*, [online]. <https://www.psp.cz/sqw/hp.sqw>, 1. července 2004, [cit. 14. září 2020]. Dostupné na < <https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=122&r=200> />., dále jen Důvodová zpráva k ZVH, s. 7.

³⁵⁷ Ustanovení § 1 ZVH.

Termín osárium definuje odborná literatura jako „*zpravidla podzemní hrobku, která je určena pro uložení kosterních ostatků osob exhumovaných na veřejných či neveřejných pohřebištích.*“³⁵⁸

V mauzoleu jsou uloženy ostatky jednak válečných zajatců, kteří zemřeli v zajateckých táborech a jednak ostatky zemřelých raněných z vojenských lazaretů čili osob, které zemřely v důsledku účasti ve vojenské operaci v době války. Proto má mauzoleum status válečného hrobu. Mauzoleum je současně též považováno za osárium.

4.4.3 Péče o válečné hroby

Podle § 3 odst. 1 ZVH péči o válečné hroby zabezpečuje vlastník válečného hrobu, není-li znám, plní tuto povinnost vlastník nemovitosti, na níž je válečný hrob umístěn. Péčí o válečné hroby se rozumí podle § 2 odst. 4 ZVH zabezpečování úpravy, ochrany, příp. zřizování nových válečných hrobů nebo jejich rušení včetně exhumací. Pod pojem úpravy válečného hrobu lze zahrnout i údržbu válečného hrobu podle § 2 odst. 5 ZVH.³⁵⁹ „*Údržbou a úpravou válečného hrobu se rozumí označení válečného hrobu, umístění pamětní desky, pomníku, památníku nebo obdobného symbolu, včetně běžné údržby válečného hrobu, jeho okolí a přístupu k němu.*“³⁶⁰ Jestliže je válečný hrob prohlášen za kulturní památku, vlastník je povinen při jeho údržbě a úpravě postupovat v souladu se zákonem o státní památkové péči.³⁶¹

Přemístit, zrušit nebo provést jinou změnu válečného hrobu než jeho údržbu a úpravu může vlastník provést pouze na základě žádosti a po písemném souhlasu Ministerstva obrany.³⁶² Vlastník válečného hrobu je podle § 3 odst. 3 ZVH povinen umožnit k válečnému hrobu přístup za účelem vzdání úcty nebo provedení prací souvisejících s péčí o válečný hrob.

Z § 3 ZVH vyplývá, že odpovědnou osobou za péči o válečné hroby je vlastník válečného hrobu, příp. vlastník nemovitosti, na níž je válečný hrob umístěn. V případě mauzolea půjde o jednu a tutéž osobu. Podle § 3 odstavce 3 ZVH práce spojené s péčí o válečný hrob však může vykonávat i osoba odlišná od vlastníka. V minulosti byla takovou osobou Liga,

³⁵⁸ VETEŠNÍK, Pavel. In. VETEŠNÍK, Pavel (ed). *Zákon o pohřebnictví...*, s. 154 (§ 2).

³⁵⁹ Tamtéž s. 157 (§ 2).

³⁶⁰ Ustanovení § 2 odst. 5 ZVH.

³⁶¹ VETEŠNÍK, Pavel. In. VETEŠNÍK, Pavel (ed). *Zákon o pohřebnictví...*, s. 157-158 (§ 2).

³⁶² Ustanovení § 3 odst. 2 ZVH. Pozn.: Ustanovení § 7 odst. 1 ZVH stanoví, že zrušit válečný hrob, který byl prohlášen za kulturní památku, je možné až po zrušení jeho prohlášení za kulturní památku Ministerstvem kultury.

v současnosti mauzoleum navštěvují za účelem vyjádření piety např. členové Pravoslavné církve.

Do března r. 2015, kdy v katastru nemovitostí bylo jako vlastník vedeno Království Jugoslávie, nebylo zřejmé, který z nástupnických států je odpovědný za péči o mauzoleum, kterou nikdo nevykonával. Od 24. 3. 2015 je podle katastru nemovitostí vlastníkem mauzolea město Olomouc čili od tohoto data má město Olomouc povinnosti pečovat o mauzoleum podle § 3 ZVH. I když cca po jednom roce od získání mauzolea do vlastnictví město Olomouc zahájilo tří etapovou rekonstrukci v mezidobí nebyly ze strany vlastníka-města Olomouce ani v symbolické podobě učiněny kroky k zajištění piety. Myslím, že to nebyl úplně správný signál veřejnosti, pokud má město Olomouc v záměru smysluplně mauzoleum provozovat. Přestože již proběhly dvě z plánovaných etap rekonstrukce mauzolea, stav krypty je stále v kritickém stavu.

Nejdůležitější etapa rekonstrukce mauzolea byla oproti plánu odložena, to však nezbavuje město Olomouc povinnosti údržby krypty a péče o ostatky. I kdyby se mělo jednat o marginální údržbu a formální kontrolu stavu krypty, je možné vnímat i takovou činnost jako snahu vlastníka o plnění povinností ze ZVH.

4.4.4 Výkon státní správy podle ZVH

Výkon státní správy podle § 4 ZVH provádějí v přenesené působnosti obecní úřady obcí s rozšířenou působností a krajské úřady, ústředním orgánem státní správy je Ministerstvo obrany. „*Obecní úřad obce s rozšířenou působností vede evidenci válečných hrobů, které jsou v jeho správním obvodu*“. O počtech a stavech válečných hrobů pravidelně informuje příslušný krajský úřad.³⁶³ Evidenci válečných hrobů se podle § 2 odst. 3 ZVH rozumí „*listinný nebo jiný záznam obsahující údaje o válečném hrobu, pokud jsou známy*“. Jako demonstrativní výčet takových údajů zákon uvádí kupř. osobní údaje pohřbených ve válečném hrobě,³⁶⁴ specifikace umístění válečného hrobu,³⁶⁵ událost, k níž se válečný hrob vztahuje, charakter a popis hrobu včetně fotodokumentace³⁶⁶ a označení vlastníka válečného hrobu a nemovitosti, na níž je

³⁶³ K 31. prosinci předchozího roku, blíže § 4 odst. 1 ZVH.

³⁶⁴ Např. jméno, příjmení, vojenská hodnost, státní příslušnost, národnost, datum narození, datum a místo úmrtí, příčina smrti... Blíže § 2 odst. 3 písm. a) ZVH.

³⁶⁵ Kupř. název státu, obce, katastrálního území, parcelní číslo atd. blíže § 2 odst. 3 písm. b) ZVH.

³⁶⁶ Ustanovení § 2 odst. 3 písm. c) ZVH.

umístěn.³⁶⁷ Obecním úřadem obce s rozšířenou působností, který vykonává státní správu nad mauzoleem podle ZVH, je Magistrát města Olomouce.

„Krajský úřad vede souhrnnou evidenci válečných hrobů, které jsou v jeho správním obvodu a koordinuje péči o válečné hroby v rámci kraje.“³⁶⁸ Koordinační činnost krajského úřadu je zejména metodická a informační.³⁶⁹ Krajský úřad informuje o počtech a stavech válečných hrobů ve svém správním obvodu pravidelně Ministerstvo obrany.³⁷⁰ Krajský úřad by měl jako kontrolní orgán vykonávat kontrolu přenesené působnosti na úseku výkonu státní správy válečných hrobů vůči obecním úřadům obcí s rozšířenou působností.³⁷¹ Krajským úřadem, jenž vykonává státní správu nad mauzoleem podle ZVH, je Krajský úřad Olomouckého kraje.

Na Ministerstvu obrany vykonává působnost státní správy ve věci péče o válečné hroby Odbor pro válečné veterány Ministerstva obrany, který za tímto účelem vede i zvláštní internetové stránky.³⁷² Ministerstvo obrany rozhoduje v případě pochybností o tom, co je válečným hrobem,³⁷³ koordinuje péči o válečné hroby v ČR i v zahraničí³⁷⁴ a vede centrální evidenci válečných hrobů.³⁷⁵ Centrální evidence válečných hrobů je veřejně přístupná v elektronické verzi na internetu.

Na tomto místě je třeba vyzdvihnout práci PhDr. Arnošta Skoupého CSc., jemuž se při vynaložení značného úsilí podařilo v bělehradském archivu dohledat prvorepublikové seznamy pohřbených Jihoslovanů v olomouckém mauzoleu, upravit je a převést do elektronické podoby. Tyto seznamy byly následně zapracovány do centrální evidence válečných hrobů.³⁷⁶ Bez větších problémů je nyní možné dohledávat údaje o pohřbených vojácích, jejichž identita donedávna nebyla známa.

³⁶⁷ Ustanovení § 2 odst. 3 písm. d) ZVH.

³⁶⁸ Ustanovení § 4 odst. 2 ZVH.

³⁶⁹ VETEŠNÍK, Pavel. In. VETEŠNÍK, Pavel (ed). *Zákon o pohřebnictví...*, s. 164 (§ 4).

³⁷⁰ K 31. prosinci předchozího roku, blíže § 4 odst. 2 ZVH.

³⁷¹ VETEŠNÍK, Pavel. In. VETEŠNÍK, Pavel (ed). *Zákon o pohřebnictví...*, s. 164 (§ 4).

³⁷² Jedná se o internetový portál <http://valecnehroby.army.cz/>.

³⁷³ Ustanovení § 4 odst. 3 písm. a) ZVH.

³⁷⁴ Ustanovení § 4 odst. 3 písm. b) ZVH. Koordinační činnost ministerstva je zejména metodická a informační, VETEŠNÍK, Pavel. In. VETEŠNÍK, Pavel (ed). *Zákon o pohřebnictví...*, s. 165 (§ 4).

³⁷⁵ Ustanovení § 4 odst. 3 písm. c) ZVH.

³⁷⁶ Blíže k seznamům a odkaz na mauzoleum v centrální evidenci 1.2.3. Transporty ostatků, pietní slavnosti a darování pozemku.

„Ministerstvo obrany poskytuje dotace na péči o válečné hroby jeho vlastníku, pokud není znám, vlastníku nemovitosti.“³⁷⁷ Ministerstvo obrany poskytuje dotace podle zákona o rozpočtových pravidlech.³⁷⁸ Jelikož v zákoně o válečných hrobech není výslovně stanoven nárok na dotaci na péči o válečné hroby, poskytnutí dotace na péči o válečné hroby záleží podle § 14 odst. 1 zákona o rozpočtových pravidlech na úvaze Ministerstva obrany.³⁷⁹

Poskytování dotací se též řídí Pravidly pro poskytování dotací na péči o válečné hroby.³⁸⁰ Tato pravidla upravují všeobecná ustanovení, vymezení účelu dotace, podmínky pro její poskytnutí, způsob poskytnutí, zúčtování dotace, ustanovení o kontrole hospodaření a formulář žádosti.³⁸¹ Dotace na zabezpečení péče o válečné hroby jsou v současnosti poskytovány v rámci dotačního programu Ministerstva obrany č. 107290 "Zachování a obnova historických hodnot I".³⁸² Dotace Ministerstva obrany na realizaci konkrétní akce činí 80% z celkových uznatelných skutečně vynaložených nákladů na stavební část realizace akce. Minimální výše poskytované dotace činí 50 000 Kč. Na poskytnutí dotace není právní nárok.³⁸³

Město Olomouc podalo v letech 2015 a 2017 dvě žádosti o poskytnutí dotace na opravu mauzolea. Ministerstvo obrany rozhodlo o poskytnutí dotace na první etapu rekonstrukce mauzolea městu Olomouc pro rok 2016 ve výši 2 000 000 Kč za finanční spoluúčasti města Olomouc ve výši 2 858 000 Kč. Pro rok 2018 bylo rozhodnuto o poskytnutí dotace městu Olomouc na druhou etapu rekonstrukce mauzolea ve výši 2 000 000 Kč za finanční spoluúčasti města Olomouc ve výši 1 994 000 Kč.³⁸⁴ Žádost o dotaci na třetí etapu rekonstrukce mauzolea město Olomouc Ministerstvu obrany dosud nepodalo.

³⁷⁷ Ustanovení § 4 odst. 3 písm. e) ZVH.

³⁷⁸ Zákon č. 218/ 2000 Sb. o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, dále jen zákon o rozpočtových pravidlech.

³⁷⁹ VETEŠNÍK, Pavel. In. VETEŠNÍK, Pavel (ed). *Zákon o pohřbnictví...*, s. 166 (§ 4).

³⁸⁰ Usnesení vlády ze dne 6. prosince 1999 č. 1292, o Pravidlech pro poskytování a čerpání účelových dotací ze státního rozpočtu na zabezpečení péče o válečné hroby v ČR a finančních darů do zahraničí.

³⁸¹ VETEŠNÍK, Pavel. In. VETEŠNÍK, Pavel (ed). *Zákon o pohřbnictví...*, s. 166 (§ 4).

³⁸² *Péče o válečné hroby*, [online]. 11. října 2020, <http://veterani.army.cz>, [cit. 14. září 2020]. Dostupné na <<http://www.valecnehroby.army.cz/dotace>>.

³⁸³ Tamtéž.

³⁸⁴ *Bližší Dokumenty ke stažení* Posouzení žádostí o dotace Meziřezortní koordinační komisí pro válečné hroby, [online]. <http://www.veterani.army.cz>, [cit. 14. září 2020]. Dostupné na <<http://www.valecnehroby.army.cz/dokumenty-ke-stazeni>>.

4.4.5 Správní trestání podle ZVH

Zákonem č. 183/2017 Sb., kterým se mění některé zákony související s přijetím ZOP a zákona o některých přestupcích,³⁸⁵ který nabyl účinnosti dne 1. 7. 2017 byla upravena pravidla správního trestání v ZVH. K zásadním změnám nedošlo, jednalo se spíše o úpravu terminologie, tak aby odpovídal zákonu o odpovědnosti za přestupky. Ustanovení § 5 ZVH upravuje přestupky fyzických, právnických nebo podnikajících fyzických osob. Pro ukládání sankcí podle ZVH platí obecné podmínky dle ZOP obdobně jak je tomu v zákoně o pohřebnictví.³⁸⁶

V souvislosti s mauzoleem přichází do úvahy spáchání přestupku podle § 5 odst. 1 písm. b) ZVH, který spočívá v tom, že vlastník válečného hrobu „*nezabezpečí úpravu válečného hrobu*“ Ve znění ZVH před 1. 7. 2017, bylo ve skutkové podstatě přestupku výslovně uvedeno, že pachatel se dopustí přestupku, byl-li podle ZVH povinen zabezpečit úpravu válečného hrobu. I když tato věta byla ze skutkové podstaty přestupku vypuštěna je za spáchání přestupku odpovědný v případě mauzolea jeho vlastník. Dokud bylo jako vlastník uvedeno Království Jugoslávie, tak jím mohl být některý z nástupnických států jako právnická osoba sui generis. Od r. 2015 je vlastníkem mauzolea město Olomouc, které má v rovině symbolické i reálné povinnost zajistit péči o mauzoleum. město Olomouc začalo s obnovou mauzolea, nicméně obnova stále není ještě dokončena. město Olomouc tak nese odpovědnost za stav, ve kterém se mauzoleum nachází. Nečinností vlastníka může dojít v krajním případě i k naplnění skutkové podstaty přestupku podle § 5 odst. 1 písm. b) ZVH. Za takto spáchaný přestupek lze uložit pokutu do výše 50 000 Kč.³⁸⁷ K projednání by byl v tomto případě příslušný Krajský úřad Olomouckého kraje.³⁸⁸

Zmíněné zásahy do mauzolea ze strany bezdomovců a útoky sprejerů by mohly být posouzeny jako naplnění skutkové podstaty přestupku podle § 5 odst. 1 písm. c). Přestupku podle tohoto ustanovení se dopustí, ten kdo „*provede jinou změnu válečného hrobu než jeho úpravu, anebo přemístí nebo zruší válečný hrob bez souhlasu ministerstva.*“ V útocích na mauzoleum je možné spatřovat „jinou změnu válečného hrobu než úpravu“. Odpovědným

³⁸⁵ Zákon č. 183/2017 Sb., kterým se mění některé zákony související s přijetím ZOP a řízení o nich a zákona o některých přestupcích, ve znění pozdějších předpisů, dále jen zákon související s odpovědností za přestupky.

³⁸⁶ 4.2.9. Přestupky v pohřebnictví.

³⁸⁷ Ustanovení § 5 odst. 2 písm. b) ZVH.

³⁸⁸ Ustanovení § 5 odst. 3 ZVH.

z přestupku by v tomto případě byla fyzická osoba, která vedla útok na mauzoleum. Za tento přestupek lze uložit pokutu až do výše 100 000 Kč,³⁸⁹ k projednání by byl příslušný Magistrát města Olomouc.³⁹⁰ „*Pokuty uložené podle § 5 vybírá a vymáhá správní orgán, který ve věci rozhodoval v prvním stupni; výnos z těchto pokut je jeho příjmem.*“³⁹¹

4.5 Mezinárodní právní ochrana válečných hrobů

4.5.1 Všeobecně k mezinárodní ochraně

Následkem velkých válečných konfliktů v 19. a 20. století vznikla potřeba mezinárodní právní regulace válečných střetnutí.³⁹² Z důvodů narůstajícího počtu obětí válek bylo nutno upravit i problematiku pohřbívání padlých a péče o válečné hroby. První mezinárodní smlouvou, která se zabývala válečnými hroby a platila na území současné ČR, byla Haagská úmluva o zákonech a obyčejích války pozemní z r. 1907.³⁹³

Počet padlých v I. světové válce byl natolik vysoký, že právní úprava péče o válečné hroby byla výslovně zakotvena i v Pařížských mírových smlouvách. Právní úprava válečných hrobů je vymezena i v Ženevských úmluvách.³⁹⁴

Po r. 1989 uzavřela ČR s některými státy bilaterální mezinárodní smlouvy, které se zabývají úpravou péče o válečné hroby. Podle čl. 10 Ústavy: „*Vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, jsou součástí právního řádu; stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva.*“ Závazky z mezinárodních smluv jsou reflektovány ve vnitrostátní právní úpravě. V případě ochrany válečných hrobů se jedná zejména o ZVH. V následujících podkapitolách se pokusím shrnout platné mezinárodní smlouvy o válečných hrobech, jimiž je ČR vázána, a které se zároveň týkají mauzolea.

³⁸⁹ Ustanovení § 5 odst. 2 písm. c) ZVH.

³⁹⁰ Ustanovení § 5 odst. 3 ZVH.

³⁹¹ Ustanovení § 6 ZVH.

³⁹² DAVID, Vladislav a kol. *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou*, 2. vydání, Praha: Leges 2011, s. 386.

³⁹³ Jednalo se konkrétně o čl. 19 dodatku úmluvy – Rád války pozemní. Rakousko-Uhersko bylo touto úmluvou vázáno od r. 1910 do rozpadnutí v r. 1918. Blíže DOSTALÍK, Petr, JAKEŠOVÁ, Petra. Právní regulace válečných hrobů s ohledem na historickou a mezinárodní právní úpravu, *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2005, roč. 13, č. 2, s. 204.

³⁹⁴ Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 65/1954 ze dne 15. prosince 1954 o Ženevských úmluvách na ochranu obětí války ve znění Dodatkového protokolu o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů.

4.5.2 Pařížské mírové smlouvy

Po skončení I. světové války byla ve Versailles v Paříži a okolí uspořádána Pařížská mírová konference, jejímž výsledkem bylo sjednání mírových smluv mezi poraženými Centrálními mocnostmi a vítěznými státy Dohody. Na jejich základě došlo k novému poválečnému uspořádání Evropy, jehož součástí se staly i nově vzniklé národní státy, kterými byly též Československá republika a Království Srbů, Chorvatů a Slovinců. Mírovými smlouvami byla také ustanovena mezinárodní organizace Společnost národů, jejímž cílem bylo zajištění dodržování mírových smluv a prevence před dalšími válečnými konflikty.

Mírové smlouvy byly koncipovány jako smlouvy mezi mocnostmi spojenými a sdruženými na straně jedné a poraženým státem na straně druhé. Mezi mocnostmi sdruženými jsou uváděny Československá republika i Království Srbů, Chorvatů a Slovinců. Společnými mírovými smlouvami, na nichž participuje jak Československá republika, tak i Království Srbů, Chorvatů a Slovinců, a zmiňují válečné hroby, jsou: Versailleská mírová smlouva,³⁹⁵ Saint-Germainská smlouva,³⁹⁶ Trianonská mírová smlouva³⁹⁷ a Neuillyská smlouva.³⁹⁸ Pařížské mírové smlouvy jsou pro ČR velmi důležité, neboť jimi byla mezinárodně uznána existence jejího právního předchůdce Československé republiky a zároveň na jejich základě byly vymezeny hranice státu. Jsou stále součástí právního řádu ČR.³⁹⁹ Poražené státy podle mírových smluv musely plnit četné povinnosti v podobě odstoupení území, placení válečných reparací atd. Povinnosti, i když v menší míře, vyplývaly i pro vítězné mocnosti spojené a sdružené. Mezi ně patřila právě péče o válečné hroby padlých ve válce. K péči o válečné hroby se přitom zavázaly všechny strany, jak vítězné, tak poražené.

Úprava péče o válečné hroby je ve všech smlouvách doslovně identická. Ve Versailleské mírové smlouvě se nachází pod čl. 225-226, v Saint-Germainské smlouvě je upravena v čl. 171-172, v Trianonské mírové smlouvě nalezneme úpravu válečných hrobů v čl. 155-156 a v Neuillyské smlouvě pak pod ustanoveními čl. 116-117. Podle Pařížských mírových smluv se

³⁹⁵ Mírová smlouva č. 217/1921 Sb. mezi mocnostmi spojenými i sdruženými a Německem a Protokol podepsané ve Versailles dne 28. června 1919, dále jen Versailleská mírová smlouva.

³⁹⁶ Mírová smlouva č. 507/1921 Sb. mezi mocnostmi spojenými i sdruženými a Rakouskem podepsaná v Saint-Germain-en-Leye dne 10. září 1919, dále jen Saint-Germainská smlouva.

³⁹⁷ Mírová smlouva č. 102/1922 Sb. mezi mocnostmi spojenými i sdruženými a Maďarskem podepsaná v Trianonu dne 4. června 1920, dále jen Trianonská mírová smlouva.

³⁹⁸ Mírová smlouva č. 274/1922 Sb. - mezi mocnostmi spojenými i sdruženými a Bulharskem a Protokol podepsané v Neuilly-sur-Seine dne 27. listopadu 1919, dále jen Neuillyská smlouva.

³⁹⁹ Podle čl. 1 odst. 1 ústavního zákona č. 4/1993 Sb. o opatřeních souvisejících se zánikem České a Slovenské Federativní Republiky, ve znění pozdějších předpisů, dále jen ústavní zákon o právní kontinuitě.

vlády států zavazují, aby hroby vojáků pohřbených na jejich územích „byly chovány v úctě a aby byly udržovány.“ Dále se vlády států zavazují ke vzájemné spolupráci při exhumaci a přenášení ostatků za podmínek vnitrostátních úprav ochrany veřejného zdraví. Stejně podmínky se vztahují i na hroby válečných zajatců a internovaných civilistů, kteří zemřeli v zajetí.

V případě mauzolea docházelo k porušování požadavku na pietní nakládání s ostatky padlých, tedy i k porušení Pařížských mírových smluv, jejichž dodržováním je ČR vázána.

4.5.3 Ženevské úmluvy

Ženevské úmluvy upravují pravidla pro mezinárodní právní ochranu osob, které se neúčastní ozbrojeného konfliktu podle mezinárodního práva⁴⁰⁰ nebo jež byly z ozbrojeného konfliktu vyřazeny.⁴⁰¹ Důležitou úlohu v ozbrojeném konfliktu podle Ženevských úmluv plní Mezinárodní Červený kříž. Současná podoba Ženevských úmluv se stala součástí československého právního řádu v r. 1954 a navazovala na úpravu z r. 1929.⁴⁰² Recipována byla na základě čl. 1. odst. 1 ústavního zákona o právní kontinuitě a doplněna Dodatkovým protokolem o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů z r. 1977.⁴⁰³

Případy rakousko-uherských vojáků zemřelých ve vojenských lazaretech postihuje Ženevská úmluva o zlepšení osudu raněných a nemocných příslušníků ozbrojených sil. Tato úmluva v čl. 17 stanoví, aby pohřby zemřelých vojáků probíhaly pokud možno jednotlivě a aby byla těla před pohřbem lékařsky ohledána. „*Strany v konfliktu budou kromě toho dbát, aby mrtví byli pohřbeni s úctou, pokud možná podle náboženství, k němuž patřili, aby jejich hrobů bylo šetřeno a aby byly pokud možná seskupeny podle národnosti zemřelých, vhodně udržovány a označeny tak, aby je bylo lze vždy nalézt.*“ Pro tento účel je zřízena Úřední správa pro evidenci hrobů, jež vykonává dohled nad exhumacemi, evidencí a případným převozem ostatků. Úřední správa pro evidenci hrobů jednotlivých stran konfliktu při své činnosti spolupracují.

Na případy pohřbených srbských zajatců lze uplatnit čl. 120 Ženevské úmluvy o zacházení s válečnými zajatci. Pohřbení předchází lékařská prohlídka, o níž je proveden zápis. „*Úřady, v jejichž moci jsou zajatci, budou dbát toho, aby zajatci zemřelí v zajetí byli s úctou pohřbeni, možno-li podle obřadů náboženství, k němuž patřili, aby jejich hroby byly chráněny,*

⁴⁰⁰ Civilisté.

⁴⁰¹ Např. váleční zajatci, ranění atd.

⁴⁰² DOSTALÍK, Petr. Právní regulace válečných hrobů... s. 204.

⁴⁰³ Sdělení federálního ministerstva zahraničí č. 168/1991 Sb.

vhodně udržovány a označeny tak, aby je bylo možno vždy nalézt. Kdykoli to bude možno, budou zemřelí váleční zajatci příslušející k téže mocnosti pochováni na tomtéž místě.“ Strany konfliktu mají povinnost pečovat o hroby a vést jejich evidenci tak, aby bylo možno dohledat ostatky konkrétního vojáka pro jejich případné přemístění.

Domnívám se, že je současný stav mauzolea stále v rozporu s požadavky Ženevských úmluv na důstojné zacházení s ostatky vojáků. Protože ještě nebyla rekonstruována krypta je stále znemožněna identifikace těch ostatků, které jsou v mauzoleu rozmetány. Za tento stav je z pohledu mezinárodního práva odpovědná ČR.

4.5.4 Bilaterální smlouvy

Po r. 1989 uzavírala ČR s cizími státy dvoustranné mezinárodní smlouvy upravující vzájemnou péči o válečné hroby. Případu mauzolea se dotýká dohoda s Republikou Slovinsko o péči o válečné hroby⁴⁰⁴ a dohoda se Srbskou republikou o ochraně válečných hrobů a vojenských pietních míst.⁴⁰⁵

Podle dohody o péči se Slovinskem se rozumí českými válečnými hroby válečné hroby českých občanů na území Republiky Slovinsko a slovinskými válečnými hroby válečné hroby slovinských občanů na území ČR.⁴⁰⁶ Mauzoleum je proto z pohledu této dohody slovinským válečným hrobem.⁴⁰⁷

Smluvní strany se navzájem informují o výskytu, umístění a stavu válečných hrobů, informují se též o případech protiprávních činů vůči válečným hrobům státu druhé smluvní strany.⁴⁰⁸ Dále smluvní strany zabezpečují ochranu válečných hrobů na území svých států a pietní nakládání s nimi, jakož i jejich udržování.⁴⁰⁹ V případech protiprávních činů vůči válečným hrobům zabezpečí smluvní strany uvedení poškozených válečných hrobů do původního stavu a vynasnaží se, aby v budoucnu k takovým jevům nedocházelo.⁴¹⁰

⁴⁰⁴ Sdělení ministerstva zahraničí č. 95/2005 Sb.m.s., Dohoda mezi vládou ČR a vládou Republiky Slovinsko o péči o válečné hroby ze dne 27. listopadu 2003 podepsána v Lublani, dále jen dohoda o péči se Slovinskem.

⁴⁰⁵ Sdělení ministerstva zahraničí č. 56/2017 Sb.m.s., Dohoda mezi vládou ČR a vládou Srbské republiky o ochraně válečných hrobů a vojenských pietních míst ze dne 21. prosince 2016 podepsaná v Bělehradě, dále jen dohoda o ochraně válečných hrobů se Srbskem.

⁴⁰⁶ Ustanovení čl. 1 písm. b) a c) dohody o péči se Slovinskem.

⁴⁰⁷ Toto označení je čistě formální, a tak z něj nevyplývají žádná práva ani povinnosti.

⁴⁰⁸ Ustanovení čl. 2 dohody o péči se Slovinskem.

⁴⁰⁹ Ustanovení čl. 3 odst. 1 dohody o péči se Slovinskem.

⁴¹⁰ Ustanovení čl. 3 odst. 3 dohody o péči se Slovinskem.

„Každá smluvní strana v souladu s právními předpisy svého státu umožní občanům státu druhé smluvní strany přístup k válečným hrobům na území svého státu za účelem vzdání úcty padlým.“⁴¹¹ „Náklady na udržování českých válečných hrobů nacházejících se na území Republiky Slovinsko hradí slovinská strana.“⁴¹² Náklady na udržování slovinských válečných hrobů nacházejících se na území České republiky hradí česká strana.“⁴¹³

Za účelem koordinace této dohody a pro řešení případných sporů byla ustanovena Komise pro péči o válečné hroby.⁴¹⁴

Dohoda o ochraně válečných hrobů se Srbskem vstoupila v platnost dne 1. 10. 2017.⁴¹⁵ Jedná se tak zatím o nejnovější bilaterální smlouvu o válečných hrobech v právním řádu ČR. Dohoda o ochraně válečných hrobů se Srbskem byla uzavřena *„za účelem zachování vzpomínky na srbské a české válečné oběti a zajištění důstojného místa věčného odpočinutí.“*⁴¹⁶

V ustanoveních čl. 1 dohody o ochraně válečných hrobů se Srbskem je upraven výklad vybraných pojmů. Podle čl. 1 odst. 1 dohody o ochraně válečných hrobů se Srbskem je *„válečným hrobem a vojenským pietním místem“* *„jednotlivý nebo hromadný hrob, ve kterém jsou pohřbeny ostatky válečných obětí“*. Srbskou válečnou obětí je *„příslušník ozbrojených sil států, který během 1. světové války a případně 2. světové války tvořily spojeneckou koalici, jejíž součástí bylo Srbské království, případně Jugoslávské království, který měl trvalý pobyt na území Srbské republiky, a který zemřel během války nebo kvůli následkům války a byl pohřben na území České republiky“*,⁴¹⁷ *„příslušník ozbrojených sil Rakousko-Uherské monarchie, původem z území Srbské republiky nebo který měl trvalý pobyt na území Srbské republiky, který zemřel během války nebo kvůli následkům války a byl pohřben na území České republiky“*⁴¹⁸ a *státní příslušník Srbského království, Jugoslávského království, Rakousko-Uherské monarchie, „který měl trvalý pobyt na území Srbské republiky a jehož smrt byla důsledkem účasti ve válce nebo zemřel během jeho zajetí během 1. světové války případně 2. světové války na území České republiky.“*⁴¹⁹ Jelikož jsou v mauzoleu uloženy ostatky srbských válečných obětí,⁴²⁰ je

⁴¹¹ Ustanovení čl. 4 odst. 2 dohody o péči se Slovinskem.

⁴¹² Ustanovení čl. 8 odst. 1 dohody o péči se Slovinskem.

⁴¹³ Ustanovení čl. 8 odst. 2 dohody o péči se Slovinskem.

⁴¹⁴ Ustanovení čl. 10 dohody o péči se Slovinskem.

⁴¹⁵ Podle čl. 10 odst. 2 dohody o ochraně válečných hrobů se Srbskem.

⁴¹⁶ Preambule dohody o ochraně válečných hrobů se Srbskem.

⁴¹⁷ Ustanovení čl. 1 odst. 2 bod 2.3. dohody o ochraně válečných hrobů se Srbskem.

⁴¹⁸ Ustanovení čl. 1 odst. 2 bod 2.4. dohody o ochraně válečných hrobů se Srbskem.

⁴¹⁹ Ustanovení čl. 1 odst. 2 bod 2.4. dohody o ochraně válečných hrobů se Srbskem.

⁴²⁰ 1.2.3. Transporty ostatků, pietní slavnosti a darování pozemku.

mauzoleum válečným hrobem a pietním místem podle dohody o ochraně válečných hrobů se Srbskem.

Podle čl. 1 odst. 5 dohody o ochraně válečných hrobů se Srbskem se „péčí o válečný hrob a vojenské pietní místo“ rozumí: „ochrana, údržba, rekonstrukce, obnova a zachování válečných hrobů a vojenských pietních míst, pamětních symbolů a pomníků či jiných pamětních označení v důstojném stavu.“

Ustanovení čl. 2 dohody o ochraně válečných hrobů se Srbskem upravují formy spolupráce mezi smluvními stranami. „Smluvní strany budou identifikovat, evidovat a zajišťovat zřizování a péči o válečné hroby a vojenská pietní místa a budou k nim přistupovat s pietou.“⁴²¹ Při péči o válečné hroby a vojenská pietní místa budou smluvní strany postupovat v souladu s vnitrostátními a mezinárodními předpisy, ale budou respektovat také národní, církevní a jiné zvyklosti.⁴²²

Dohoda o ochraně válečných hrobů se Srbskem několikrát klade výslovně důraz na zachování důstojnosti a piety válečných hrobů a vojenských pietních míst. ČR má na základě dohody o ochraně válečných hrobů se Srbskem povinnost zachovávat důstojnost a pietu válečných hrobů, ve kterých jsou uloženy ostatky srbských válečných obětí. V případě mauzolea ČR svému závazku dosud nedostála, neboť ostatky srbských válečných obětí nejsou uloženy důstojně s patřičnou pietou.

Dalšími formami spolupráce smluvních stran podle čl. 2 dohody o ochraně válečných hrobů se Srbskem je výměna údajů,⁴²³ umožnění přístupu,⁴²⁴ a dočasný dovoz vozidel, zařízení a vybavení.⁴²⁵ V bezprostřední blízkosti válečného hrobu nebo vojenského pietního místa nebude umožněna výstavba nebo existence objektů, které by narušovaly důstojnost.⁴²⁶

„Exhumace ostatků válečných obětí, jejich převoz a opětovné pohřbení se provede se na žádost jedné smluvní strany se souhlasem druhé smluvní strany“⁴²⁷ a podléhá evidenci.⁴²⁸ Náklady exhumace, převozu a opětovného pohřbení nese smluvní strana, která podala žádost.⁴²⁹

⁴²¹ Ustanovení čl. 2 odst. 1 dohody o ochraně válečných hrobů se Srbskem.

⁴²² Tamtéž.

⁴²³ Ustanovení čl. 2 odst. 2 dohody o ochraně válečných hrobů se Srbskem.

⁴²⁴ Ustanovení čl. 2 odst. 3 a 4 dohody o ochraně válečných hrobů se Srbskem.

⁴²⁵ Ustanovení čl. 2 odst. 5 dohody o ochraně válečných hrobů se Srbskem.

⁴²⁶ Ustanovení čl. 3 odst. 3 dohody o ochraně válečných hrobů se Srbskem.

⁴²⁷ Ustanovení čl. 4 odst. 1 dohody o ochraně válečných hrobů se Srbskem.

⁴²⁸ Ustanovení čl. 4 odst. 3 dohody o ochraně válečných hrobů se Srbskem.

⁴²⁹ Blíže čl. 5 odst. 3 dohody o ochraně válečných hrobů se Srbskem.

Pokud v rámci rekonstrukce krypty dojde k exhumaci ostatků, jejich převozu a opětovnému uložení, bude potřeba postupovat podle těchto ustanovení.

Na rozdíl od dohody o péči se Slovinskem nese náklady zřizování a péče o válečné hroby a vojenská místa smluvní strana, na jejímž území se tyto nacházejí.⁴³⁰ Ustanovení čl. 6. dohody o ochraně válečných hrobů se Srbskem upravuje osvobození od placení cel za zboží, které je určeno k provádění této dohody. Obdobně jako v případě dohody o péči se Slovinskem smluvní strany zřizují za účelem koordinace aktivit spojených s prováděním dohody společnou komisi,⁴³¹ která řeší i sporné otázky spojené s výkladem a prováděním této dohody.⁴³²

Jak v případě dohody o péči se Slovinskem, tak i v případě dohody o ochraně válečných hrobů se Srbskem je kladen zvýšený důraz na zachování úcty a piety k pohřbeným, a to zcela v souladu se standardy mezinárodněprávní ochrany válečných hrobů. V případě mauzolea pak lze s určitostí konstatovat, že ČR nedostala svým závazkům k ochraně zachování piety a k údržbě slovinských válečných hrobů podle dohody o péči se Slovinskem a válečných hrobů a vojenských pietních míst podle dohody o ochraně válečných hrobů se Srbskem. Ačkoliv proběhla snaha o nápravu a mauzoleum již bylo částečně zrekonstruováno, dokud nedojde k rekonstrukci krypty a k důstojnému uložení ostatků bude stav mauzolea stále v rozporu s požadavky z mezinárodní smluv.

Uváží-li se že kupř. Republika Slovinsko hraří ze svých prostředků údržbu českých válečných hrobů na svém území, je na místě předpokládat, že případ mauzolea bude vyvolávat v zahraničí negativní ohlasy. V případě realizace třetí etapy rekonstrukce mauzolea, kterou má být rekonstrukce krypty, bude zapotřebí exhumovat ostatky z krypty, což bude možné pouze se souhlasem Srbské republiky.

⁴³⁰ Ustanovení čl. 5 odst. 1 dohody o ochraně válečných hrobů se Srbskem.

⁴³¹ Ustanovení čl. 8 dohody o ochraně válečných hrobů se Srbskem.

⁴³² Ustanovení čl. 9 dohody o ochraně válečných hrobů se Srbskem.

Závěr

V rigorózní práci se mi podařilo zpracovat kompletní právní úpravu ochrany lidských ostatků v právním řádu ČR a aplikovat ji v případě Jihoslovanského mauzolea. V právním řádu ČR jsou zvláštní právní status lidského těla, lidských pozůstatků i ostatků včetně zvláštního nakládání, vymezeny v obecných i samostatných právních předpisech. Podle občanského zákoníku lidské pozůstatky ani ostatky nejsou za věci v právním smyslu a ochrana lidských ostatků vychází z právní ochrany osobnosti člověka. Aktivní legitimace k uplatnění postmortální ochrany náleží příbuzní a osobám blízkým. V případě mauzolea bylo opakovaně zasahováno do ostatků vojáků, a i přes provedenou rekonstrukci jsou ostatky dosud uloženy v nedůstojných podmínkách. Příbuzní vojáků mají právo se podle občanského zákoníku domáhat nápravy protiprávního stavu

Trestní zákoník lidské ostatky také za věc v právním smyslu nepovažuje. Ve zvláštní části trestního zákoníku jsou upraveny skutkové podstaty trestných činů výtržnictví a hanobení lidských ostatků. Trestněprávní ochrana lidských ostatků má charakter veřejnoprávní. Je prostředkem ultima ratio, který by měl být využíván pouze v těch nejzávažnějších případech. V případě mauzolea připadal trestněprávní postih v minulosti, kdy docházelo k nejintenzivnějším zásahům do mauzolea a do uložených ostatků. V současnosti již pro ochranu mauzolea nebude užití trestněprávní represe snad zapotřebí.

Zájem na ochraně důstojnosti zemřelého včetně ochrany ostatků je judikaturou Ústavního soudu i Evropského soudu pro lidská práva zařazován pod základní právo na soukromý a rodinný život. V případě Jihoslovanského mauzolea by se ochrany před zásahem do soukromého a rodinného života mohli dovolávat příbuzní vojáků. Odpovědnost za protiprávní stav by nesla Česká republika.

Hlavním předpisem pro oblast pohřebnictví je zákon o pohřebnictví. Novelou z r. 2017 byl zákon výrazně upraven. Zákonodárce se pokusil novelou sjednotit terminologické nesrovnalosti a definovat chybějící pojmy, čehož dosáhl pouze částečně. Zákon o pohřebnictví nadále obsahuje na některých místech odlišnou terminologii. Zákonodárce např. nezavedl do zákona ani potřebnou definici pojmů hrob a hrobka.

Zákonodárce nelogicky omezil provozovatele neveřejného pohřebiště na církve a registrované společnosti. V případě Jihoslovanského mauzolea jako jediný provozovatel připadá v úvahu město Olomouc. Bylo by vhodné, aby město Olomouc vydalo řád mauzolea jako neveřejného pohřebiště.

Zákonodárce novelou rozšířil a upřesnil požadavky na zacházení a nakládání s lidskými pozůstatky a ostatky. Za nedostatek zákona po novelizaci považují absenci norem povahy norem na ochranu veřejného zdraví pro nakládání s lidskými ostatky. Přesto bych doporučoval analyzovat rizika z hlediska ochrany veřejného zdraví a podle potřeby zavádět vhodná opatření.

Zákon o pohřbnictví výslovně stanovuje, aby s lidskými ostatky bylo zacházeno důstojným způsobem. Lze konstatovat, že v minulosti bylo do ostatků protiprávně zasahováno. Stav krypty i ostatků v mauzoleu je stále v nevyhovujícím stavu. Ačkoliv byly provedeny dvě etapy rekonstrukce mauzolea současný stav krypty neodpovídá minimálním požadavkům piety a lze jej tak považovat za protiprávní. Velkým přínosem novely zákona o pohřbnictví je vymezení povinností provozovatele neveřejného pohřebiště. Provozovatel neveřejného pohřebiště je povinen zajistit, aby s ostatky na pohřebišti bylo nakládáno důstojným způsobem. Zvláštní povinností provozovatele je vedení evidence související s provozováním pohřebiště.

Novela zákona o pohřbnictví přinesla upřesnění jednotlivých dozorových orgánů v pohřbnictví. V porovnání s předchozí úpravou postrádám všeobecný dozor krajské hygienické stanice nad provozováním neveřejného pohřebiště.

Novela zákona o pohřbnictví vymezila skutkové podstaty nových přestupků, oproti předchozí úpravě je již možné účinně postihovat i právnické osoby a podnikající fyzické osoby, včetně provozovatele pohřebiště. V minulosti byly proti mauzoleu páchány přestupky. Pokud se chce město Olomouc jako provozovatel neveřejného pohřebiště vyvarovat odpovědnosti za případné přestupky související s provozováním mauzolea, mělo by se snažit, byť třeba jen omezeně a symbolicky o úpravu krypty a důstojnější uložení ostatků.

Mauzoleum je válečným hrobem podle právní úpravy v zákoně o válečných hrobech a v mezinárodních smlouvách o válečných hrobech. Zákon o válečných hrobech stejně jako mezinárodní smlouvy kladou důraz na to, aby bylo o válečné hroby řádně pečováno. Současný stav krypty mauzolea je v rozporu s těmito požadavky. V právní úpravě válečných hrobů je kladen důraz na evidenci válečných hrobů, aby se dalo identifikovat hrob konkrétního vojáka. Jakákoliv manipulace s ostatky vojáků v mauzoleu, která by identifikaci znemožnila nebo znesnadnila je proto v rozporu s právní úpravou ochrany válečných hrobů.

Podle mezinárodních smluv o válečných hrobech, jimiž je ČR vázána, za stav válečných hrobů nese odpovědnost ČR. Zákonem o válečných hrobech tuto povinnost stát přenesl na vlastníka válečného hrobu. Stát poskytuje vlastníku válečného hrobu na údržbu hrobu prostředky a podporu. V případě rekonstrukce krypty mauzolea a exhumace ostatků vojáků za

tímto účelem je nutno postupovat podle bilaterálních mezinárodních smluv o válečných hrobech v součinnosti se smluvními stranami.

Mauzoleum padlých Jihoslovanů v Olomouci je unikátní památkou. Město Olomouc se přihlásilo k odpovědnosti za mauzoleum, kterou vzalo na sebe ve 20. letech 20. století, když podpořilo jeho vybudování. Za získání mauzolea do vlastnictví a provedení dvou etap rekonstrukce náleží městu Olomouc uznání. Na druhou stranu je potřeba poukázat, že mohla být projevena větší aktivita v období před rekonstrukcí. Obnova navíc ještě nebyla zcela dokončena. Mauzoleum vypadá navenek v pořádku, avšak dokud nebude dokončena rekonstrukce krypty a ostatky nebudou uloženy důstojným způsobem, zůstane stav mauzolea v rozporu s právním řádem. Jakákoliv snaha přesunout nebo uspořádat ostatky jiným způsobem je nevhodná. Jako východisko spatřuji provádět pravidelně kontrolu a údržbu mauzolea a pokusit se co nejdříve zahájit třetí etapu rekonstrukce. Rekonstrukce krypty je z hlediska smyslu mauzolea nejdůležitější. Kriticky je potřeba hodnotit i přístup nástupnických států po býv. Jugoslávii, neboť tyto neprojevily při obnově mauzolea žádnou větší účast.

Před městem Olomouc stojí úkol nalézt pro mauzoleum smysluplný způsob využití. Nabízí se pořádání pietních akcí, náboženských obřadů, kulturních programů nebo jako turistický cíl. Při tom všem by mělo plnit úkol nejdůležitější-připomínat památku a osudy těch, kteří se domů nevrátili...

5 Seznam použitých zdrojů

5.1 Monografie

DAVID, Vladislav a kol. *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou*, 2. vydání, Praha: Leges 2011, 448 s.

FRÝDEK, Miroslav. *Kurz římského práva*. 1. vydání. Ostrava: KEY Publishing s.r.o., 2011. 188 s.

JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*, 2. vydání. Praha: Leges, 2010, 912 s.

KOTRLÝ, Tomáš. *Právní zajištění piety a důstojnosti lidských ostatků*. 1. vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2013. 308 s.

STEJSKAL, David a kol. *Pohřbívání a hřbitovy*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2011. 461 s.

5.2 Komentáře

JELÍNEK, Jiří. a kol. In JELÍNEK, Jiří (ed). *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 3. vydání. Praha: Leges, 2012, 1280 s.

LAVICKÝ, Petr. a kol. In LAVICKÝ, Petr. (ed). *Občanský zákoník I. Obecná část (§1-654). Komentář*. 1. vydání. Praha.C.H. Beck. 2014. 2380 s.

MELZER, Filip. a kol. In MELZER, Filip. (ed). *Občanský zákoník-velký komentář. Svazek I, § 1-117, Obecná ustanovení*. 1. vydání. Praha. Leges. 2013 720 s.

ŠÁMAL, Pavel. a kol. In ŠÁMAL, Pavel. (ed). *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2010, 3285 s.

VETEŠNÍK, Pavel. a kol. In. VETEŠNÍK, Pavel (ed). *Zákon o pohřebnictví. Zákon o válečných hrobech. Komentář*. 1. vydání. Praha. Wolters Kluwer a.s. 2015, 216 s.

5.3 Články

DOSTALÍK, Petr, JAKEŠOVÁ, Petra. Právní regulace válečných hrobů s ohledem na historickou a mezinárodní právní úpravu, *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2005, roč. 13, č. 2. s. 204-207.

ДУКОВИЧ, Исидор. *Аустроугарски логор Јиндриховице*, Праг: Амбасада Савезне Републике Југославије, 1996. s. 54-57.

HERBEN, Jan. Denní zprávy Hroby Lidové noviny, 9 října 1928, ranní vydání, s. 2.

SKOUPÝ, Arnošt. Vznik jihoslovanského mauzolea v Olomouci, *Časopis Vlastivědné společnosti muzejní v Olomouci*, 1970, roč. 60 č. 2-3., s. 39-44.

SKOUPÝ, Arnošt: Oběti Velké války v olomouckém mauzoleu Jihoslovanů. *Střední Morava: vlastivědná revue*, 2014, roč. 20, č. 38, s. 4-18.

5.4 Příspěvky ve sbornících

BUREŠOVÁ, Jana. Спомен-костурницата на Угословените во Оломоуц Чешка република, In БЕЛЈАНОВСКИ Новица (ed). *Музејски гласник, ГЛАСНИК 3*, МУЗЕЈ НА ГРАД КРАТОВО: Општинска установа Музеј на град Кратово, 2006, s. 75-81.

VACHUTKA, Tomáš. Role Statutárního města Olomouc v případě Mauzolea padlých Jihoslovanů v Olomouci In DAMOHORSKÝ, Milan (ed). *Role obcí v ochraně životního prostředí z pohledu práva*. Praha: Karlova univerzita v Praze, 2015 s. 194-208.

VACHUTKA, Tomáš. Správní trestání na úseku pohřebnictví. In KYSELOVSKÁ, Tereza (ed). *COFOLA 2017 Sborník z konference*. Brno: Masarykova univerzita, Spisy Právnické fakulty MU č. 611 (řada teoretická, edice Scientia), 2017, s. 1469-1489.

VACHUTKA, Tomáš. Hrobka jako stavba. In STAŠA, Josef. (ed). *Sondy do stavebního práva*. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2018. s.185-193.

VARVAŘOVSKÝ, Pavel. a kol. In VARVAŘOVSKÝ Pavel (ed). *Sborník stanovisek veřejného ochránce Pohřebnictví*. Praha: Kancelář veřejného ochránce práv ve spolupráci s Wolters Kluwer ČR a.s., 2013, s. 5-65.

5.5 Právní předpisy

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Usnesení předsednictva České národní rady ze dne 16. prosince 1992 o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Ústavní zákon č. 4/1993 Sb. o opatřeních souvisejících se zánikem České a Slovenské Federativní Republiky, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 143/1947 Sb., o převodu vlastnictví majetku hlubocké větve Schwarzenbergů na zemi Českou, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 141/1961, trestní řád, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon ČNR č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy ČR ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů

Zákona č. 128/2000 Sb. zákon o obcích (obecní zřízení)

Zákon č. 218/ 2000 Sb. o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 258/2000 Sb. o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 256/2001 Sb. o pohřebnictví a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 285/2002 Sb., o darování, odběrech a transplantacích tkání a orgánů a o změně některých zákonů (transplantační zákon), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 122/2004 Sb. o válečných hrobech a pietních místech a o změně zákona č. 256/2001 Sb., o pohřebnictví a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon)

Zákon č. 40/2009 Sb. trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 86/2015 Sb., kterým se mění zákon č. 279/2003 Sb., o výkonu zajištění majetku a věcí v trestním řízení a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů a další související zákony, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 250/2016 Sb., o některých přestupcích, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 183/2017 Sb., kterým se mění některé zákony související s přijetím zákona o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich a zákona o některých přestupcích, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 193/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 256/2001 Sb., o pohřbivnictví a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, ve znění pozdějších předpisů

Usnesení vlády ze dne 5. května 1999 č. 427, o zabezpečení péče o válečné hroby v ČR a zahraničí, ve znění pozdějších předpisů

Usnesení vlády ze dne 6. prosince 1999 č. 1292, o Pravidlech pro poskytování a čerpání účelových dotací ze státního rozpočtu na zabezpečení péče o válečné hroby v ČR a finančních darů do zahraničí, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška č. 19/1988 Sb. o postupu při úmrtí a pohřbivnictví, ve znění pozdějších předpisů

Lex duodecim tabularum, Zákon XXII desek

Zákon č. 946/1811 ř. z., obecný zákoník občanský, ve znění pozdějších předpisů

Kodex kanonického práva z roku 1983

Mírová smlouva č. 217/1921 Sb. mezi mocnostmi spojenými i sdruženými a Německem a Protokol podepsané ve Versailles dne 28. června 1919

Mírová smlouva č. 507/1921 Sb. mezi mocnostmi spojenými i sdruženými a Rakouskem podepsaná v Saint-Germain-en-Leye dne 10. září 1919

Mírová smlouva č. 274/1922 Sb. - mezi mocnostmi spojenými i sdruženými a Bulharskem a Protokol podepsané v Neuilly-sur-Seine dne 27. listopadu 1919

Mírová smlouva č. 102/1922 Sb. mezi mocnostmi spojenými i sdruženými a Maďarskem podepsaná v Trianonu dne 4. června 1920

Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 65/1954 ze dne 15. prosince 1954 o Ženevských úmluvách na ochranu obětí války ve znění Dodatkového protokolu o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů

Sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb. o Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění Protokolů č. 3, 5, 8, a 11, dále jen Evropská úmluva o Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod

Sdělení ministerstva zahraničí č. 95/2005 Sb. m. s., Dohoda mezi vládou ČR a vládou Republiky Slovinsko o péči o válečné hroby ze dne 27. listopadu 2003 podepsána v Lublani

Sdělení ministerstva zahraničí č. 56/2017 Sb.m.s., Dohoda mezi vládou České republiky a vládou Srbské republiky o ochraně válečných hrobů a vojenských pietních míst ze dne 21. prosince 2016 podepsaná v Bělehradě, dále jen dohoda o ochraně válečných hrobů se Srbskem.

Haagská úmluva o zákonech a obyčejích války pozemní

5.6 Rozhodnutí a stanoviska

Rozsudek senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 17. 1. 2006 ve věci Elli Poluhas Dodsbo proti Švédsku, stížnost č. 61564/00

Rozsudek senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 6. 6. 2013 ve věci Maskhadova a další proti Rusku, stížnost č. 18071/05

Rozsudek senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 12. 6. 2014 ve věci Marić proti Chorvatsku, stížnost č. 50132/12

Usnesení Ústavního soudu ze dne 26. 2. 1998, sp. zn. II. ÚS 249/97

Nález Ústavního soudu ze dne 7. 1. 2009, sp. zn. I. ÚS 2477/08

Usnesení Ústavního soudu ze dne 8. 9. 2011, sp. zn. I. ÚS. 3362/10

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 12. 2005, sp. zn. 22 Cdo 2773/2004

Stanovisko veřejného ochránce práv ze dne 27. 1. 2009, sp. zn. 382/2009/VOP/MH

5.7 Internetové zdroje

ŠVÁB, Josef. *Vojenský hřbitov Olomouc-Černovír* [online]. [velkavalka.info](http://www.velkavalka.info), kopie referátu ze dne 7. října 2003, [cit. 14. září 2020]. Dostupné na <http://www.velkavalka.info/doc/Cernovir.pdf> />.

ŠŤASTNÁ Edita, BROCH, Petr. Vzpomínky na vypálení olomoucké synagogy, [online]. kehila-olomouc.cz, červen 2005, [cit. 14. září 2020] Dostupné na <<http://kehila-olomouc.cz/rs/historie/vzpominky-na-vypaleni-olomoucke-synagogy/>>.

KOLÁŘ, Bohumír. *Hubert Aust, dosud nedoceněná osobnost olomoucké architektury*, [online]. zpravodajstvi.olomouc.cz, 22. listopadu 2005, [cit. 14. září 2020]. Dostupné na <<http://zpravodajstvi.olomouc.cz/view.php?cisloclanku=2005112105>>.

HRABCOVÁ, Jana: *Československo-chorvatské vztahy v období 1918-1938*, [online]. <http://is.muni.cz>, 30. srpna 2006, [cit. 14. září 2020]. Dostupné na <http://is.muni.cz/th/104456/ff_b/>.

HORKÁ, Simona: *Mauzoleum ve Výpadu: návštěva Srbů s opravou nepohnula*, [online]. olomoucky.denik.cz, 30. prosince 2008, [cit. 14. září 2020]. Dostupné na <http://olomoucky.denik.cz/zpravy_region/ani-zajem-srbu-rekonstrukci-mauzolea-neuspisil.html/>.

Jihoslovenské mauzoleum, [online]. spqo.cz, 2009, [cit. 14. září 2020]. Dostupné na <<http://spqo.cz/content/jihoslovenske-mauzoleum/>>.

Julius Schreitter, [online]. osobnosti-moravy.eu, 2009, [cit. 14. září 2020]. Dostupné na <<http://www.osobnosti-moravy.eu/osobnosti/default/DataGridView-page?DataGridView-page=2&id=HM91uxMXSUE7bRE8TWF5bXHZhuyUMa1YAO5GGAQWjMc%3D/>>.

Јерков, Јелена и Јован. *Маузолеј српских заробљеника и интернираца из Првог светског рата*, [online]. www.pravoslavje.cz, 28. června 2010, [cit. 14. září 2020]. Dostupné na <<http://www.pravoslavje.cz/home/2009-06-21-17-47-38/169-2011-06-30-12-15-23/>>.

„burial“, [online]. www.britannica.com, 2011, [cit. 14. září 2020]. Dostupné na <<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/85256/burial/>>.

Nemovitě památky, [online]. monumnet.npu.cz, 2011, [cit. 14. září 2020]. Dostupné na <<http://monumnet.npu.cz/pamfond/list.php?IdReg=157333&Limit=20>>.

KOLESÁROVÁ, Veronika: *U mauzolea v Bezručových sadech opět hořelo*, [online]. olomoucky.denik.cz, 26. dubna 2012, [cit. 14. září 2020]. Dostupné na <<http://olomoucky.denik.cz/pozary/u-mauzolea-ljubav-za-ljubav-ve-vypadu-horelo-20120411.html/>>.

MAZALOVÁ, Blanka: *Jihoslovenské mauzoleum v Olomouci. Bude dál strašit okolí nebo se stane pietním místem?* [online]. <http://m.rozhlas.cz>, 1. prosince 2014, [cit. 14. září 2020].

Dostupné na <http://m.rozhlas.cz/plus/zaostreno/_zprava/jihoslovanske-mauzoleum-v-olomouci-bude-dal-strasit-okoli-nebo-se-stane-pietnim-mistem--1427361/>.

ZUNTYCH, Ondřej: *V mauzoleu v olomouckém parku našli mrtvého muže* [online]. olomoucky.denik.cz, 25. ledna 2015, [cit. 14. září 2020]. Dostupné na <http://olomoucky.denik.cz/zpravy_region/v-bezrucovych-sadech-v-olomouci-nasli-mrtveho-muze-20150124.html />.

JEDLIČKOVÁ, Markéta: *Jihoslovanské mauzoleum konečně patří městu. Oprava, která mu vrátí důstojnost, může začít* [online]. www.olomouc.eu, 22. února 2015, [cit. 14. září 2020]. Dostupné na <<http://www.olomouc.eu/aktualni-informace/aktuality/17354> />.

ZUNTYCH, Ondřej: *Z mauzolea ve Výpadu je staveniště. Rekonstrukce ostudy parku začala*, [online]. olomoucky.denik.cz, 2. srpna 2016, [cit. 14. září 2020]. Dostupné na <https://olomoucky.denik.cz/zpravy_region/z-mauzolea-ve-vypadu-je-staveniste-rekonstrukce-ostudy-parku-zacala-20160802.html />.

VACHUTKA, Tomáš. *Mauzoleum padlých Jihoslovanů v Olomouci ve světle právních předpisů* [online]. <https://theses.cz/>, 30. března 2016 [cit. 14. září 2020]. Dostupné na <<https://theses.cz/id/vtdvn4/>>.

POLÁČEK, Michal: *Kus mauzolea s ostatky tisícovky vojáků je opravený, za rok dojde na kapli*. [online]. olomoucky.denik.cz, 1. října 2017, [cit. 14. září 2020]. Dostupné na <https://olomouc.idnes.cz/olomouc-jihoslovanske-mauzoleum-park-bezrucovy-sady-opravy-prvni-svetova-valka-ostatky-vojaci-izq-olomouc-zpravy.aspx?c=A170828_348252_olomouc-zpravy_mip/>.

VRÁNOVÁ, Magda: *Jihoslovanské mauzoleum už je krásné zvenku, i zevnitř, podívejte se*. [online]. olomoucky.denik.cz, 15. srpna 2019, [cit. 14. září 2020]. Dostupné na <<https://www.denik.cz/regiony/mauzoleum-uz-je-opravene-zvenku-i-zevnitr-podivejte-se-20190815.html>>.

Jihoslovanské mauzoleum čekají další opravy. Památník se dočká nových omítek, i rekonstrukce sloupů. [online]. www.olomouc.cz/, 16. května 2018, [cit. 14. září 2020]. Dostupné na <<https://www.olomouc.cz/zpravy/clanek/Jihoslovanske-mauzoleum-ceka-dalsi-etapa-oprav-Pamatnik-se-docka-novych-omitek-restaurovat-se-budou-i-vnitri-malby-28811/>>.

Centrální evidence válečných hrobů Ministerstva obrany České republiky [online]. valecnehroby.army.cz, [cit. 14. září 2020]. Dostupné na

[http://valecnehroby.army.cz/Evidence/detail-hrobu-ci-mista?id=2159256&hid=27&hin=1.%20Sv%C4%9Btov%C3%A1%20v%C3%A1lka&chid=37&chin=Os%C3%A1rium&mt=Olomouc&st=0&/>.](http://valecnehroby.army.cz/Evidence/detail-hrobu-ci-mista?id=2159256&hid=27&hin=1.%20Sv%C4%9Btov%C3%A1%20v%C3%A1lka&chid=37&chin=Os%C3%A1rium&mt=Olomouc&st=0&/)

LÁNÍK, Jaroslav. *Ministerstvo obrany 1918-1989*, [online]. www.mocr.army.cz, [cit. 14. září 2020]. Dostupné na <http://www.mocr.army.cz/ministr-a-ministerstvo/historie/ministerstvo-obrany-1918-1989-5316/>.

Komise pro projednání přestupků, [online]. www.olomouc.eu, [cit. 14. září 2020]. Dostupné na https://www.olomouc.eu/magistrat/odbory-magistratu/odbor-spravy/odbor/article_id=12325/.

Litinový altán [online]. www.pamatkovykatalog.cz, [cit. 14. září 2020]. Dostupné na <https://www.pamatkovykatalog.cz/?element=2868267&mode=fulltext&keywords=litinov%C3%BD+alt%C3%A1n&order=relevance%3Adesc&action=element&presenter=ElementsResults/>.

Péče o válečné hroby, [online]. 11. října 2020, <http://veterani.army.cz>, [cit. 14. září 2020]. Dostupné na <http://www.valecnehroby.army.cz/dotace/>.

5.8 Další zdroje

Státní okresní archiv Olomouc, M1-1, fond Archiv města Olomouce, Registratura 1941-1945, inv. č. 42, sign. 648, karton 32 – Jihoslovanské mauzoleum (1928) 1941-1943.

Státní okresní archiv Olomouc, fond MAO, M-6-35, Československo-jihoslovanská liga-místní odbor Olomouc, kart. VI. složka: Rok 1932

Statistická ročenka hlav. města Olomouce. Svazek VI, za léta 1911-1918, nákladem Města Olomouce, v Olomouci 1933.

Abstrakt

V rigorózní práci zkoumám právní ochranu lidských ostatků v případě Jihoslovanského mauzolea v Olomouci. Mauzoleum je válečný hrob z 20. let 20. století, kde uloženy ostatky 1187 jihoslovanských vojáků I. světové války.

V první části práce se věnuji historii mauzolea, popisují snahy o jeho likvidaci, chátrání i rekonstrukci. Mauzoleum bylo ve špatném technickém stavu, bylo poškozováno sprejery a bydleli v něm bezdomovci. Vlastníkem mauzolea byla Jugoslávie, která se rozpadla. Statutární město Olomouc získalo mauzoleum do vlastnictví a začalo jej rekonstruovat. Je potřeba ještě rekonstruovat kryptu s ostatky.

Ve druhé části se snažím řešit problematiku mauzolea z pohledu právní úpravy ve všeobecných právních předpisech. Občanský zákoník upravuje postmortální ochranu zemřelých. Trestní zákoník upravuje skutkové podstaty trestných činů proti lidským ostatkům.

Řešil jsem ochranu lidských ostatků z pohledu památkové péče i ochrany základních práv a judikatury Evropského soudu pro lidská práva.

Dále jsem se zabýval judikaturou Evropského soudu pro lidská práva. Ten ochranu lidských ostatků zahrnuje do práva na soukromí a rodinný život.

Ve třetí části se věnuji samostatným právním předpisům. Nejdůležitějším předpisem je zákon o pohřebnictví, který byl významně novelizován. Mnoho změn se dotýká i přímo mauzolea. Mauzoleum je válečným hrobem a náleží mu tak ochrana podle zákona o válečných hrobech.

Ochrana válečných hrobů je zajištěna i Pařížskými mírovými smlouvami a Ženevskými úmluvami, jimž je Česká republika vázána. Česká republika uzavřela mezinárodní smlouvu, upravující péči o válečné hroby se Slovinskem a Srbskem.

Abstract

In the rigorous work I examine the legal protection of human remains in the case of the Mausoleum of Yugoslav soldiers in Olomouc. The mausoleum is a war grave from the 1920s, where are buried the remains of 1187 Yugoslav soldiers of World War I. In the first part of my thesis I deal with the history of the mausoleum, I describe the efforts for its liquidation, decay and reconstruction. The mausoleum was in bad technical condition, damaged by sprayers and homeless. The owners of mausoleum was Yugoslavia, which fell apart.

The city of Olomouc acquired ownership of the mausoleum and began to reconstruct it. It is still necessary to reconstruct the crypt with the remains. In the second part I try to solve the issue of the mausoleum from the point of view of legal regulation in general legal regulations. The Civil Code regulates the post-mortem protection of the deceased. The Criminal Code regulates the facts of crimes against human remains. I dealt with the protection of human remains from the point of view of monument care as well as the protection of fundamental rights and the case law of the European Court of Human Rights.

I also dealt with the case law of the European Court of Human Rights. It includes the protection of human remains in the right to privacy and family life. In the third part I deal with separate legal regulations. The most important regulation is the Funeral Services Act, which has been significantly amended. Many changes directly affect the mausoleum. The mausoleum is a war grave and is therefore protected under the War Graves Act.

The protection of war graves is also ensured by the Paris Peace Treaties and the Geneva Conventions, to which the Czech Republic is bound. The Czech Republic has concluded an international agreement governing the care of war graves with Slovenia and Serbia.

Seznam klíčových slov / List of key words

I. světová válka	World War I.
Československo-jihoslovanská liga	Czechoslovak-yugoslavian league
hanobení lidských ostatků	defamation of human remains
Jugoslávie	Yugoslavia
mauzoleum	mausoleum
ochrana lidských ostatků	protection of human remains
ochrana památek	protection of monuments
Olomouc	Olomouc
pohřebnictví	funeral service
postmortální ochrana	post-mortem protection
válečné hroby	war graves

Přílohy

Příloha č. 1. Kopie listiny o předání mauzolea

V l á d ě k r á l o v s t v í J u g o s l a v i j e

v B ě l e h r a d ě .

Veden bratrskými city a hlubokou úctou k nezměrnému hrdinství jihoslovanského národa za velké války světové zbudoval odbor Československo-jihoslovanské Ligy v Olomouci roku 1926 s vědomím a za souhlasu vlády království Jugoslavijs na stavební ploše číslo 1089 v Olomouci, vložka 1161, památník jihoslovanským junákům, zemřelým za světové války v naší domovině a pohřbeným původně na různých místech země Moravskoslezské. Tento památník pozůstává z kostnice, do níž byly soustředěny tělesné pozůstatky 1188 jihoslovanských vojáků, a z kaple nad touto kostnicí. Nákladná stavba památníku ve výši Kč 500.000 jakož i náklad na pozdější práce doplňkové a výzdobné v částce Kč 25.000 byl podepsaným odborem letos plně zaplacen, takže z důvodu stavby a výzdoby jihoslovanského památníku v Olomouci nemohou dnes třetí osoby uplatňovatí nijakých nároků. Proto může nyní podepsaný odbor Československo-jihoslovanské Ligy odevzdati tento památník vládě království Jugoslavijs definitivně do plného vlastnictví a je k tomu také ochoten. Podává tudíž o tom vládě království Jugoslavijs zprávu s tím, že si ^{nic} ~~chce~~ nadále ponechatí tyto povinnosti a tato práva:

1./ Další udržování památníku ve stavu důstojném, odpovídajícím jak jeho úkolu tak také jeho okolí, jakož i další výzdoba památníku přechází na vládu království Jugoslavijs dnem doručení přijímacího listu, adresovaného odboru Československo-jihoslovanské Ligy v Olomouci.

slovanské Ligy v Olomouci.

2./ Všechné změny na památníku, ať už co do jeho určení nebo ohledně jeho zevní tvárnosti či vnitřní úpravy ^{možná mohou} budou se díti jenom za předcházejícího souhlasu ^{zástupce vlády království Jugoslavijské} odboru Československo-jihoslovanské Ligy v Olomouci.

3./ Správa památníku sástaně trvale vyhražena odboru Československo-jihoslovanské Ligy v Olomouci, který se bude svým výborem, po případě zvláště proto určeným orgánem starati o to, aby se případné závady a škody na památníku závčas ohlásily vládě království Jugoslavijské, po případě jejímu pověřenému zástupci, který zařídí včas a podle pokynů odboru Ligy jejich odstranění.

4./ Náklady spojené se správou památníku /za čištění, osvětlování a příležitostnou slavnostní výzdobu/ uhradí odbor Ligy ze svých prostředků.

5./ Veškeré projevy na území památníku - ať rázu náboženského či jakéhokoliv jiného -, které nevycházejí z přímého podnětu anebo za svolení jihoslovanské vlády, po případě jejího zástupce, mohou se díti jenom za výslovného předcházejícího souhlasu odboru Ligy.

6./ Ke všem projevům na území památníku pořádaným mají členové olomouckého odboru Ligy volný přístup, který se jim nemá že v žádném případě upřít.

7./ V památníkové kapli vyloží vláda království Jugoslavijské a bude tam svým nákladem udržovati, po případě obnovovati, jeden exemplář seznamu jihoslovanských junáků pohřbených v kostnici tohoto památníku. Druhý exemplář téhož seznamu odevzdá vláda království Jugoslavijské odboru Československo-jihoslovanské Ligy v Olomouci do jeho vlastnictví.

8./ Klíče k památníku - ke kostnici i ke kapli - budou míti výhradně: pověřený zástupce vlády království Jugoslavijské a odbor Československo-jihoslovanské Ligy v Olomouci, kteří jimi

budou disponovati na vlastní odpovědnost. Aby odboru Ligy byla umožněna řádná kontrola památníkových zařízení, spojená se správou památníku, oznámí pověřený zástupce královské Jugoslávské vlády odboru Ligy každou návštěvu uzavřených prostorů památníku, ^{nově vl.} ~~ať ji vykoná sám či někdo jím pověřený~~. Tím se usnadní i případné zjištění cizích zásahů.

9./ Kdyby odbor Československo-jihoslovanské Ligy v Olomouci zanikl, přejdou /na základě spolkových stanov/ všechny povinnosti a všechna práva vyplývající z výše uvedeného na Československo-jihoslovanskou Ligu, Ústředí v Praze.

Je-li vláda království Jugoslavijské ochotná památník převzít od podepsaného odboru Ligy ve smyslu tohoto spisu, žádá odbor královskou vládu tímto, aby mu vydala přijímací list, v němž to výslovně uvede a uzná. Vydáním a doručením přijímacího listu považoval by pak podepsaný odbor tuto věc za vyřízenou.

Za:

Jednatel:

Skup. J. Urban

Předseda:

L. J. Kypchal

Frant. Puchlik

Pokladník:

Kopie předávací listiny je přílohou článku Dr. Skoupého.

Blíže SKOUPÝ, Arnošt: Oběti Velké války v olomouckém mauzoleu Jihoslovanů. Střední Morava: vlastivědná revue, 2014, roč. 20, č. 38, s. 15-17.

Пříloha č. 2. Fotografie Řádu sv. Sávy III. stupně za vybudování mauzolea

Řád sv. Sávy III. stupně, který obdržel Antonín Verner vrchní rada Stavebního úřadu pozemkového v Olomouci za zásluhy při vybudování mauzolea. (Zdroj: NPÚ ÚOP Olomouc)

Příloha č. 2. Fotografie mauzolea z 1. poloviny 20. století

Fotografie mauzolea ve 20. letech (Zdroj: NPÚ ÚOP Olomouc)

Fotografie mauzolea z 30. let (Zdroj: NPÚ ÚOP Olomouc)

Příloha č. 3. Fotografie stavu mauzolea v r. 2016

Pohled od Mlýnského potoka (Foto: Tomáš Vachutka)

Pohled z Michalského výpady (Foto: Tomáš Vachutka)

Vstup do mauzolea (Foto: Tomáš Vachutka)

Kaple (Foto: Gija Hekelová, NPÚ ÚOP Olomouc)

Krypta (Foto: Gija Hekelová, NPÚ ÚOP Olomouc)

Detail (Foto: Gija Hekelová NPÚ, ÚOP Olomouc)

Příloha č. 5. Fotografie z rekonstrukce mauzolea

Fotografie mauzolea 1. etapy rekonstrukce (Zdroj: NPÚ ÚOP Olomouc)

Příloha č. 6. Fotografie kaple

Portál do kaple a interiér (Zdroj: NPÚ ÚOP Olomouc)

